nr. 9, septembrie 1987

Proletari din toate țările uniți-vă !

(anul XCIII, nr. 1213)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

„Cu poporul și pentru popor"

O creație, ale cărei seve mustesc de viața poporului, s-a dovedit întotdeauna capabilă să înfrunte timpul, să cîștige rîvnitul drept la existență veșnică, la nemurirea artistică. Acei creatori, care s-au inspirat din „izvorul viu", care s-au adresat cu arta lor tuturor oamenilor, au intrat în patrimoniul culturii naționale și al celei universale. Acest adevăr, limpede ca lumina zilei, este și mai evident în timpurile pe care le trăim, în tumultuosul proces de edificare a noii societăți, a societății socialiste și comuniste. Grandoarea acestei opere de construcție socială, parcurgerea unei experiențe necunoscute, presupun participarea largă a maselor, a unor mase de oameni cărora arta poate și trebuie să le dea acel indispensabil fior demiurgic.

„Cu poporul și pentru popor". Această sintagmă rostită de întîiul bărbat al României, de secretarul general al partidului nostru, Președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea rostită la cel de al III-lea Congres al Educației politice și Culturii socialiste, reliefează pregnant rolul pe care arta îl joacă în viața poporului nostru. Scriitorii, asemenea tuturor creatorilor de frumos, sînt chemați să se adape la izvorul pururi tînăr și reîntineritor al istoriei noastre, să-și tragă sevele din eroica muncă de edificare a noii orînduiri a tuturor celor ce viețuiesc în cuprinderea de horă a românescului pămînt. Adevărații scriitori români nu au avut și nu au alt crez. Pentru ei nu există misiune mai nobilă decît aceea de a zugrăvi momentele de seamă ale istoriei naționale, de a prinde în zbaterea cuvintelor truda celor ce plămădesc metalul, holda, sau iscă lumina înțelepciunii.

Chemarea ardentă a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, adresată de la înalta tribună a celui de al III-lea Congres al Educației politice și Culturii socialiste, reverberează amplu în inimile scriitorilor acestei țări. Cuvintele conducătorului partidului și statului nostru au căzut ca niște semințe pe un sol fertil. Aprecierea înaltă dată de tovarășul Nicolae Ceaușescu și cu acest prilej creației scriitoricești, sublinierea însemnătății pe care aceasta o are în epopeea construirii noii societăți, îi onorează și îi mobilizează într-un chip deosebit pe slujitorii scrisului. Sîntem conștienți că putem contribui cu puteri înzecite la făurirea visatului om nou, a acelui om cu o conștiință înaintată, în stare să înfrunte complexele sarcini pe care le incumbă construcția socialismului și comunismului în România. Este acesta de fapt cîmpul larg și generos de acțiune ce se deschide în fața întregului front ideologic românesc. E meritul partidului nostru, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a fi înțeles importanța capitală pe care o are omul ca factor hotărîtor al dezvoltării. El este acel demiurg din argheziana „Cîntare omului". În mintea și mîinile lui se află rădăcinile tuturor lucrurilor acestei vieți.

Lucrările celui de al III-lea Congres al Educației politice și Culturii socialiste, Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu reprezintă încă o contribuție inestimabilă în realizarea acestui deziderat esențial al lumii noi, ce se edifică de peste patru decenii pe pămîntul românesc.

C.L.

Lucrările Congresului al III-lea al educației politice și culturii socialiste

Cel de al III-lea Congres al Educației politice și Culturii socialiste, larg și reprezentativ forum, expresie a democrației noastre muncitorești, revoluționare, a analizat cu înaltă responsabilitate și exigență activitatea depusă și a stabilit direcțiile principale de acțiune pentru înfăptuirea neabătută a Programului ideologic al partidului, a Hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R., a tezelor, orientărilor și indicațiilor secretarului general al partidului privind îmbunătățirea și perfecționarea continuă a muncii politico-ideologice și cultural-educative, de ridicare a conștiinței socialiste și de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al socialismului și comunismului în România.

La lucrările Congresului au participat peste 4 150 de delegați desemnați de Conferințele județene care au precedat Congresul și invitați — activiști de partid și de stat, ai organizațiilor de masă și obștești, reprezentanți ai unor instituții și așezăminte de cultură, educație și artă, alte cadre ce își desfășoară activitatea în domeniul politico-ideologic și cultural-educativ, oameni ai muncii din unități economice.

Primit cu cele mai alese sentimente de dragoste și stimă a luat cuvîntul tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Cuvîntarea a fost urmărită cu cel mai viu interes, cu deplină satisfacție și aprobare, fiind subliniată în repetate rînduri cu puternice urale, aplauze și ovații.

În lumina tezelor și orientărilor cuprinse în cuvîntarea secretarului general al partidului, cei care au luat apoi cuvîntul au analizat, cu exigență și răspundere, activitatea desfășurată pentru îndeplinirea sarcinilor ce au revenit organelor și organizațiilor de partid și de stat, de masă și obștești, din Programul ideologic al partidului, din hotărîrile Congresului al XIII-lea al P.C.R

Participanții la dezbateri au subliniat însemnătatea deosebită a cuvîntării tovarășului Nicolae Ceaușescu, document programatic de o inestimabilă valoare teoretică și practică ce stabilește căile de ridicare la un nivel calitativ superior a în-

(continuare în pag. 4)

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

Stimați tovarăși,

Activitatea politico-educativă și culturală, formarea conștiinței revoluționare a omului nou constituie o parte inseparabilă a dezvoltării economico-sociale, a făuririi noii orînduiri sociale, a ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

Dezvoltarea puternică a forțelor de producție a creat condițiile necesare pentru progresul general al patriei noastre, deci și al educației și culturii. Înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, trecerea la făurirea socialismului au deschis calea unor profunde transformări sociale, revoluționare în țara noastră. Intr-o perioadă istorică scurtă, România s-a transformat dintr-o țară slab dezvoltată — care, după ideologii orînduirii burghezo-moșierești, trebuia să rămînă o țară „eminamente agricolă" — într-o țară industrial-agrară, cu o industrie modernă și o agricultură socialistă în plină dezvoltare. În această perioadă, țara noastră a parcurs mai multe etape de dezvoltare — de la societatea burghezo-moșierească împărțită în clase antagoniste, în bogați și săraci, în exploatatori și asupriți, la societatea socialistă multilateral dezvoltată, în care au fost lichidate pentru totdeauna inegalitățile economice, sociale și naționale, exploatarea și asuprirea omului de către om, realizîndu-se orînduirea socialistă, care asigură deplina egalitate între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate.

După cum este bine cunoscut, în anii construcției socialiste producția industrială a crescut de peste 100 de ori în comparație cu anul 1944, producția agricolă de circa 6 ori, venitul național de peste 32 de ori. S-au creat noi ramuri moderne ale industriei, care asigură mai mult de 60 la sută din întregul venit național. Pe această bază a avut loc creșterea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

O dată cu creșterea forțelor de producție și în strînsă legătură cu acestea, au cunoscut o puternică dezvoltare știința, învățămîntul, cultura — factori primordiali pentru făurirea cu succes a noii orînduiri sociale. Se poate afirma cu deplin temei că activitatea ideologică, politico-educativă, culturală a constituit o adevărată forță motrice a dezvoltării societății noastre în toate domeniile. **(Vii aplauze).**

Dezvoltarea puternică a proprietății socialiste — prin alocarea a circa o treime din venitul național pentru fondurile de dezvoltare — a asigurat crearea unei puternice baze tehnico-materiale și progresul general al tuturor sectoarelor de activitate. Trebuie să spunem însă deschis că în domeniul ideologic, al educației și culturii s-a ajuns la o anumită rămînere în urmă față de dezvoltarea rapidă și puternică a bazei tehnico-materiale. Pornind de la aceasta, este necesar sa acționăm cu toată fermitatea pentru lichidarea acestei rămîneri în urmă și realizarea unei concordanțe cît mai depline între aceste două laturi fundamentale ale dezvoltării societății socialiste. În general, trebuie să acționăm pentru înlăturarea tuturor contradicțiilor și disproporțiilor care au apărut între diferite sectoare de activitate, pentru a asigura permanent o dezvoltare armonioasă, unitară a tuturor sectoarelor de activitate, ca o condiție fundamentală în vederea realizării revoluției socialiste în noua etapă de dezvoltare. Este necesar să facem totul pentru ca știința și cultura, educația politică, activitatea ideologică să constituie permanent o puternică forță a dezvoltării economico-sociale. Trebuie să nu uităm nici un moment că făurirea noii orînduiri sociale, asigurarea progresului continuu al patriei noastre nu se pot realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei, tehnicii și culturii, ale cunoașterii umane în general. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Stimați tovarăși,

După cum este bine cunoscut, fiecare orînduire socială a avut concepțiile sale filozofice, politice, care și-au pus amprentele pe educația maselor populare, pe întreaga dezvoltare culturală. Societățile sclavagistă, feudală, capitalistă, imperialismul au căutat fiecare să acționeze în domeniul educației și culturii în așa fel încît să folosească activitatea educativă, culturală pentru justificarea relațiilor sociale de inegalitate și asuprire, a politicii de dominație de clasă, de asuprire a popoarelor, a altor națiuni.

Viața, realitatea au demonstrat cu putere că socialismul se realizează într-o diversitate de forme specifice, de la o țară la alta, de la o epocă la alta, că nu există și nu pot fi șabloane sau modele unice obligatorii.

De asemenea, în construcția societății s-au manifestat lipsuri, s-au comis greșeli, unele foarte grave, dar toate acestea n-au abătut popoarele din calea lor spre socialism.

Criticînd tot ce a fost negativ în trecut, trebuie să acționăm cu fermitate pentru înlăturarea acestor stări de lucruri negative, pentru perfecționarea conducerii și dezvoltării largi a democrației muncitorești, socialiste, revoluționare, pentru a asigura înfăptuirea neabătută a principiilor socialismului științific, victoria socialismului și comunismului, viitorul de aur al omenirii. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !").**

Fără îndoială, în întreaga activitate politico-educativă și culturală trebuie să se țină permanent seama de tot ce s-a realizat de-a lungul mileniilor, așezînd la baza ei tot ceea ce constituie un bun al culturii și civilizației. Dar, în același timp, trebuie înlăturate cu hotărîre și fermitate concepțiile vechi, retrograde, tot ce este vechi și perimat, trebuie promovate cu îndrăzneală noul, concepțiile revoluționare despre lume și viață, o cultură nouă, înaintată, în care omul, masele populare, popoarele constituie factorul determinant al întregii activități.

Întregul popor, tineretul trebuie să cunoască și să cinstească pe înaintași, pe aceia care au asigurat dezvoltarea și formarea poporului și națiunii române, a limbii și literaturii române ! Să cinstim pe toți aceia care — de-a lungul celor două milenii — au pus întotdeauna mai presus interesele poporului, ale patriei, ale progresului economico-social și cultural al țării, au asigurat,

(continuare în pag. 2)

CUVÎNTAREA TOVARĂŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU

— extrase —

(urmare din pag. 1)

cu prețul vieții, existența poporului, a națiunii noastre independente! **(Aplauze și urale puternice, îndelungate).** În asemenea împrejurări s-a creat felul de a fi al poporului român, s-au dezvoltat dragostea de glie, de patrie, de libertate și independență, statornicia, spiritul de omenie caracteristic poporului nostru.

În același timp, după cum este bine cunoscut, în primele secole ale mileniului al II-lea s-au așezat pe teritoriul patriei noastre o serie de oameni ai muncii de alte naționalități. Muncind și luptînd împreună împotriva asupririi și inegalităților, s-a dezvoltat între toți fiii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate, o unitate frățească, s-a realizat o forță puternică a tuturor fiilor României, care asigură mersul ferm înainte al patriei spre socialism și comunism! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!“).**

Cultura și limba poporului nostru s-au dezvoltat în strînsă legătură cu luptele pentru independența și progres economico-social, sînt o creație a întregului nostru popor, în rîndurile căruia au acționat oamenii înaintați. Doinele, baladele, romanțele, poveștile ce înfățișează pe eroii care luptau pentru libertate și dreptate, spiritul de hărnicie al poporului nostru reprezintă cel mai prețios tezaur cultural. Din toate acestea s-au inspirat cei mai buni oameni de cultură și artă.

Din tot ce este mai bun din trecutul patriei, din cultura universală să luăm tot ceea ce asigură ridicarea continuă a nivelului de cunoaștere și cultură, realizînd o cultură nouă, corespunzătoare epocii socialiste, care să înnobileze spiritual întreaga națiune, să lumineze calea spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație, spre societatea comunistă! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Stimați tovarăși,

Trebuie să pornim permanent de la faptul că socialismul și comunismul nu se pot realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane din toate domeniile, că omenirea a realizat noi și noi descoperiri ale tainelor naturii, dar că procesul cunoașterii nu s-a încheiat și nu se va încheia niciodată. Aceasta impune o ridicare continuă a nivelului general de cunoștințe, cutezanță, îndrăzneală în întreaga activitate de cunoaștere a tainelor naturii și universului, impune înlăturarea concepțiilor vechi, perimate, promovarea noului în viața economică și socială, în relațiile internaționale, în realizarea unei societăți mai drepte și mai bune.

În întreaga activitate politico-educativă și culturală de formare a omului nou trebuie să pornim de la dezvoltarea dragostei pentru muncă — factorul primordial al dezvoltării omenirii și, îndeosebi, al formării omului!

Trebuie să facem ca fiecare cetățean, tineretul patriei noastre să înțeleagă bine că fiecare, în cadrul complex al muncii creatoare, trebuie să desfășoare o activitate permanentă, să-și aducă contribuția la dezvoltarea economico-socială, la creșterea gradului de civilizație, a nivelului de trai material și spiritual al patriei.

Să dezvoltăm puternic dragostea față de patrie, față de popor, spiritul de abnegație și hotărîrea de a munci acolo unde societatea o cere, de a învinge orice greutăți, de a se afirma și rămîne, în toate împrejurările, un fiu credincios al poporului! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!“).**

Să dezvoltăm dragostea față de partid — forța conducătoare și centrul vital al întregii națiuni, de la care radiază conștiința revoluționară!

Tot ceea ce am realizat — răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, construcția socialismului, marile înfăptuiri în dezvoltarea generală a patriei — datorăm existenței partidului! Viitorul națiunii este strîns legat de existența și întărirea continuă a partidului, ca forța conducătoare a întregii națiuni! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!“, „Ceaușescu și poporul!“, „Ceaușescu, eroism — România, comunism!“).**

Pe baza marilor realizări obținute în construcția socialistă, să dezvoltăm puternic încrederea în forțele poporului, în socialism, hotărîrea fermă de a munci și a face totul pentru înfăptuirea neabătută, în cele mai bune condiții, a principiilor socialiste de muncă și de viață, de proprietate și repartiție — ca factori hotărîtori pentru înaintarea României spre noi culmi de progres și civilizație!

Să dezvoltăm puternic respectul față de avuția întregii națiuni, față de proprietatea întregului popor!

Să dezvoltăm la toți oamenii muncii, la tineretul patriei noastre spiritul de răspundere pentru gospodărirea în cele mai bune condiții a mijloacelor materiale încredințate fiecărui colectiv spre administrare, pentru creșterea continuă a proprietății socialiste, a avuției naționale — ca factor hotărîtor al mersului nostru înainte și al întăririi forțelor materiale și spirituale ale patriei!

Să punem la baza educației generale principiile eticii și echității socialiste, ale unei noi atitudini în muncă, în societate, în comportarea de zi cu zi! Să dezvoltăm dragostea de dreptate, de adevăr, de libertate!

Întreaga activitate politico-educativă, culturală trebuie să aibă drept scop formarea unui om cu înalte calități moral-politice, încrezător în forțele poporului, ale societății, hotărît de a-și aduce întreaga contribuție la înfăptuirea Programului partidului, la dezvoltarea generală a patriei, de a fi întotdeauna la datorie și de a acționa ca adevărat revoluționar în toate împrejurările!

În întreaga noastră activitate politico-educativă și culturală trebuie să subliniem superioritatea orînduirii socialiste, care a lichidat pentru totdeauna orînduirea împărțită în clase sociale, antagoniste, în bogați și săraci. Trebuie să punem cu putere în evidență faptul că socialismul a lichidat pentru totdeauna inegalitățile sociale și naționale, asigură deplina egalitate în drepturi, că în societatea socialistă nu pot exista bogați și săraci, că tot ceea ce se realizează trebuie să servească dezvoltării generale a patriei, asigurării, în spiritul principiilor socialiste de repartiție, a unor condiții tot mai bune de viață pentru toți cetățenii patriei. Socialismul nu își propune să creeze un grup mai mare sau mai mic de bogați, ci o societate a oamenilor muncii, al căror nivel de trai, material și spiritual, trebuie să se dezvolte continuu, în mod echilibrat, pe baza creșterii generale a avuției naționale, ca rezultat al muncii unite a întregului popor!

Totodată, în activitatea politico-educativă trebuie să se acorde mai multă atenție combaterii vechilor stări de lucruri moștenite de la orînduirea burghezo-moșierească, precum și a stărilor de lucruri negative care mai pătrund pe diferite căi din societatea împărțită în clase antagoniste. Trebuie să fie combătute cu fermitate lăcomia, egoismul, misticismul și obscurantismul, să se acționeze cu toată fermitatea pentru combaterea șovinismului, a naționalismului, rasismului, antisemitismului, a tot ce înjosește omul.

Munca politico-educativă trebuie să dezvolte puternic spiritul de omenie, al cinstei și dreptății, hotărîrea fiecărui om al muncii de a fi participant activ la întreaga activitate pentru progresul general al patriei! Să educăm oamenii muncii, tineretul, întregul popor în spiritul frăției și solidarității, al muncii unite pentru socialism și comunism. **(Aplauze puternice, se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!“, „Ceaușescu — P.C.R.!“).** Pornind de la teza că socialismul îl construim cu poporul și pentru popor, trebuie să realizăm educația politică revoluționară și culturală generală cu poporul și pentru popor!

Dispunem de o puternică bază materială pentru întreaga activitate politico-educativă și culturală. Teatrele, casele de cultură și cluburile, căminele culturale asigură condiții minunate pentru o intensă activitate cultural-educativă. Dispunem de zeci de mii de activiști culturali și propagandiști care acționează în toate domeniile. Zecile de mii de formații cultural-artistice, care cuprind sute și sute de mii de oameni, îndeosebi tineretul, dau activității politico-educative forța uriașă a participării maselor, a poporului la formarea culturii și educației revoluționare. O expresie a acestei uriașe activități o reprezintă „Cîntarea României“, care s-a transformat, în cei peste 15 ani de activitate, într-o adevărată forță de creație a poporului în toate domeniile, a dezvoltării unei culturi noi, în care poporul reprezintă factorul determinant.

Ne-a produs o deosebită impresie expoziția organizată cu prilejul acestui congres, în care sînt redate creațiile științifice, tehnice din toate domeniile, activitatea cultural-educativă, care confirmă pe deplin participarea largă a maselor populare la creația întregii noastre națiuni. Doresc să felicit pe toți participanții la acest mare festival creator, „Cîntarea României“! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!“, „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria!“).**

Stimați tovarăși,

Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste are loc la începutul celui de-al 8-lea cincinal, 1986—1990, cînd poporul nostru este angajat cu toate forțele în îndeplinirea neabătută a prevederilor planului cincinal, a programului de dezvoltare economico-socială a patriei.

Obiectivul strategic al actualului cincinal este dezvoltarea intensivă a industriei, agriculturii și celorlalte sectoare de activitate, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

În acest cincinal, prin înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului, a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, țara noastră va trece la un nou stadiu de dezvoltare — cel de țară socialistă mediu dezvoltată.

În primul an al cincinalului 1986—1990 și în prima jumătate a anului 1987 s-au obținut o serie de rezultate importante în toate domeniile de activitate. Cu toate acestea, avem o rămînere serioasă în urmă, în prima jumătate a acestui an. De aceea, este necesar să facem totul pentru realizarea în cele mai bune condiții a planului pe acest an, punînd astfel o bază trainică realizării întregului plan cincinal.

În acest sens, și activitatea politico-educativă și culturală trebuie să pună în centrul preocupărilor sale realizarea în toate unitățile a planurilor de dezvoltare economico-socială.

Activitatea politico-educativă și culturală trebuie să asigure generalizarea experienței bune, să combată stările de lucruri negative, înapoiate, corupția, furtul, lenevia, inerția, birocratismul, tot ceea ce este străin principiilor de etică și echitate socialistă. Ea trebuie să contribuie la crearea și dezvoltarea conștiinței revoluționare și a spiritului revoluționar de muncă, la promovarea noului în toate domeniile, la perfecționarea conducerii și planificării, la creșterea răspunderii activiștilor și cadrelor din toate domeniile de activitate, la întărirea legăturilor cu poporul. Este necesar ca fiecare activist din orice domeniu de activitate să-și desfășoare munca în strînsă legătură cu poporul, sub conducerea partidului, să nu aibă odihnă și să acționeze cu toată fermitatea pentru îndeplinirea planurilor și programelor de dezvoltare, a hotărîrilor partidului, a legilor țării, să servească în orice împrejurări partidul și poporul! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Vom munci și vom lupta, patria vom înălța!“).**

Pentru a putea răspunde încrederii partidului și poporului, cadrele de partid și de stat din toate sectoarele economico-sociale trebuie să-și ridice continuu nivelul ideologic, politic și cultural, să-și perfecționeze stilul și metodele de muncă. Numai așa vor putea să acționeze, întotdeauna, ca adevărați revoluționari, vor putea să-și îndeplinească misiunile și sarcinile încredințate în unirea întregului popor în înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism. **(Aplauze puternice).**

Stimați tovarăși,

Înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a Programului partidului impune îmbunătățirea generală și a activității de educație și cultură, de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară.

În educarea generală a tinerei generații un rol important îl are familia, care trebuie să sădească, din fragedă copilărie, în conștiința copiilor, a tineretului, cele mai nobile idealuri de dreptate și adevăr, de slujire a partidului, a poporului, să cultive în conștiința lor dragostea față de muncă, de adevăr. De altfel, poporul nostru spune că trebuie să se asigure tineretului „cei 7 ani de acasă“. Dar nu numai tineretului! **(Vii aplauze).**

Dar, în același timp, un rol important revine școlii, învățămîntului, care trebuie să asigure educarea tineretului, care își petrece 12—15 ani în școală — începînd cu grădinița și pînă la liceu — iar apoi, o parte, și în institute de învățămînt superior. Deci, școala, învățămîntul constituie unul din factorii hotărîtori în educația și formarea conștiinței revoluționare a tineretului, în dezvoltarea spiritului patriotic, a dragostei de muncă, de adevăr, de dreptate, a hotărîrii de a acționa în toate împrejurările ca revoluționari, de a servi întotdeauna cauza socialismului, a patriei, a progresului economic și social. **(Aplauze puternice).**

Cadrele didactice din întregul învățămînt au cea mai nobilă misiune, dar și cea mai mare răspundere în educarea și formarea copiilor, a tineretului pentru muncă și viață.

Să întărim legătura școlii cu familia, să asigurăm conducerea de către partid a întregii activități de formare și educare a tineretului — viitorul patriei noastre! **(Aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — tinerii!“, „Ceaușescu și poporul!“).**

În întreaga activitate cultural-educativă un rol important îl au literatura, muzica, artele plastice, teatrul, cinematografia. Toate aceste sectoare importante ale activității cultural-educative trebuie să aducă o contribuție tot mai importantă la realizarea unei culturi revoluționare, înaintate. Literatura trebuie să realizeze opere care să redea, cît mai variat ca stil și formă, marile realizări obținute, să înfățișeze epopeea transformării revoluționare a patriei, să oglindească lupta revoluționarilor comuniști și democrați în anii ilegalității, lupta întregului nostru popor pentru edificarea noii societăți — opere care să stea la baza educației patriotice, revoluționare a tineretului patriei noastre. Avem nevoie de noi opere de muzică revoluționară și patriotică, de noi opere de artă plastică, opere care să redea activitatea uriașă desfășurată pe întreg cuprinsul patriei noastre, așa cum avem nevoie de piese de teatru, de filme cu un conținut mai angajant, care să reflecte eroii noi ai patriei, eroii uriașelor transformări revoluționare și ai realizărilor din țara noastră! Avem nevoie de piese și filme în care eroii să nu reprezinte pe acei oameni, puțini la număr, care încearcă să se sustragă răspunderii față de colectivul din care fac parte sau încalcă morala și normele sociale. Nu asemenea oameni sînt eroii patriei noastre! Nu aceștia trebuie să-și găsească loc în piese și filme — ca, de altfel, în nici un domeniu al creației — ci acei eroi, mii, zeci și sute de mii, care fac totul pentru a asigura înălțarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație! Aceștia sînt, de fapt, și participanții activi la creația cultural-artistică de masă, aceștia sînt adevărații făuritori ai României socialiste, deci și ai culturii socialiste! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Oamenii de artă, de cultură, din toate domeniile, trebuie să se angajeze ferm și să creeze cu poporul și pentru popor, să se inspire din izvorul viu, veșnic al națiunii noastre, din creația și din felul de a fi al poporului nostru! Numai o asemenea cultură, o asemenea activitate literar-artistică, de toate genurile, inspirată din munca și viața poporului va avea, într-adevăr, o contribuție uriașă la întreaga operă de transformare a societății, de formare a omului nou, cu un înalt spirit revoluționar, constructor conștient al socialismului și comunismului în România! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!“).**

Avem multe realizări bune în domeniul creației artistice din toate domeniile. Partidul, întregul popor dau o înaltă apreciere tuturor acestor realizări valoroase; dar în noua etapă a revoluției socialiste apar cerințe noi. De aceea, doresc ca de la această înaltă tribună a Congresului educației politice și culturii socialiste să adresez tuturor creatorilor din toate domeniile chemarea de a acționa și ei în spirit revoluționar, în spiritul uriașelor transformări care au loc, de a lucra și crea împreună cu poporul, pentru popor, pentru socialism, de a sluji necontenit partidul, cauza socialismului, libertatea și independența țării! **(Aplauze puternice, îndelungate; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.!“, „Ceaușescu și poporul!“).**

Un rol important îl au radioul și televiziunea. În tot ceea ce ele redau, prin mijloacele lor specifice — și mă refer îndeosebi la televiziune — trebuie să reflecte mai bine activitatea uriașă desfășurată de întregul popor în diferite domenii, marile realizări și transformări ce au loc în patria noastră. Radioul și televiziunea trebuie să redea — prin conferințe, prin filme, piese, cîntece și alte forme specifice — tot ceea ce este mai avansat, să contribuie la generalizarea și extinderea noului și la înlăturarea stărilor de lucruri negative, să acționeze în așa fel încît să aibă o contribuție tot mai importantă la întreaga activitate politico-educativă și culturală.

De asemenea, presa, inclusiv presa literară, trebuie să redea într-o formă mai vie munca și activitatea creatoare a poporului nostru, să combată cu hotărîre stările de lucruri negative, concepțiile și atitudinile înapoiate față de muncă, de viață, de morală, să promoveze noul în toate domeniile, să generalizeze rezultatele cele mai bune, să asigure unirea tuturor forțelor întregii națiuni într-o direcție unică, a înfăptuirii programelor de dezvoltare economico-socială a patriei.

Toate organizațiile de masă și obștești au o mare răspundere în asigurarea desfășurării unei largi activități politico-educative și culturale. Aș sublinia, în acest cadru, marea răspundere și rolul important pe care îl au sindicatele, organizațiile Uniunii Tineretului Comunist și, de asemenea, Frontul Democrației și Unității Socialiste, ca organism politic al întregii noastre națiuni.

Trebuie să facem astfel încît fiecare casă de cultură, fiecare club, fiecare cămin cultural, fiecare teatru și așezămînt de cultură să devină un puternic centru al activității politico-educative, de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară!

În toate unitățile economico-sociale trebuie să să dezvolte și mai puternic activitatea cultural-artistică și politico-educativă. Să facem ca fiecare unitate economico-socială să devină un puternic centru, o cetate a producției, dar și o cetate a educației și culturii, o cetate a luptătorilor revoluționari pentru construcția socialismului și comunismului! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este necesar ca toate comitetele de cultură și educație socialistă, inclusiv Consiliul Culturii și Educației Socialiste să-și perfecționeze continuu activitatea, să asigure coordonarea și desfășurarea în cele mai bune condiții a muncii cultural-educative în toate sectoarele.

În conformitate cu rolul politic conducător al partidului se impune ca toate organele și organizațiile de partid să acorde o atenție mai mare activității politico-educative, culturale, asigurînd ridicarea continuă a conștiinței socialiste, revoluționare, formarea omului nou, care să acționeze în toate împrejurările, în noua sa calitate de proprietar, de producător, de stăpîn a tot ceea ce se înfăptuiește în România, să participe activ la conducerea tuturor sectoarelor vieții economice și sociale, a activității generale a țării.

Îmbinînd în mod armonios munca pentru realizarea planului cu activitatea politico-educativă, trebuie să facem astfel încît fiecare unitate, fiecare județ, fiecare localitate să se ridice la nivelul înaltelor răspunderi și al rolului care îi revine în cadrul democrației muncitorești revoluționare! Să asigurăm întărirea continuă a unității întregii noastre națiuni, în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român! **(Vii și puternice aplauze).**

Să facem totul pentru ca și activitatea politico-educativă și culturală să-și îndeplinească rolul tot mai important pe care îl are în întreaga activitate de înfăptuire a Programului partidului, în ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație, în întărirea continuă a forței materiale și spirituale a României, a independenței și suveranității patriei noastre socialiste! **(Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria!“).**

Stimați tovarăși,

Pornind de la obiectivele și orientările politicii internaționale a partidului și statului nostru, activitatea politico-educativă și culturală trebuie să educe oamenii muncii, îndeosebi tineretul patriei noastre, în spiritul prieteniei și colaborării, al solidarității cu țările socialiste, cu mișcările de eliberare națională, cu forțele realiste, progresiste de pretutindeni, cu toate popoarele care se pronunță pentru dezarmare, pentru pace, pentru conlucrare în realizarea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră.

Educarea oamenilor muncii, a tineretului în spiritul păcii trebuie să constituie una din trăsăturile generale ale activității politico-educative de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară și patriotică.

Cultura, arta, toate mijloacele de informare în masă trebuie să promoveze activ principiile politicii externe a partidului și statului nostru privind colaborarea cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

În întreaga activitate politico-educativă, culturală trebuie să se sublinieze cu putere justețea principiilor politicii externe a României socialiste, bazată pe egalitatea în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc.

Este necesar să avem permanent în vedere că înfăptuirea programelor și planurilor de dezvoltare ale poporului nostru, ca de altfel ale tuturor popoarelor lumii nu se pot realiza decît în condiții de pace și colaborare internațională. În acest cadru trebuie subliniat că și realizarea unei culturi înaintate, puse în slujba omului, a poporului, se poate realiza și dezvolta numai în condiții de pace și o largă colaborare internațională.

HOTĂRÎRE

privind adoptarea cuvîntării tovarăşului Nicolae Ceauşescu ca document programatic al întregii activităţi politico-educative, de dezvoltare a conştiinţei revoluţionare şi formare a omului nou, de înflorire a culturii socialiste

Congresul educației politice și culturii socialiste dă o înaltă apreciere magistralei cuvîntări a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, document de o inestimabilă valoare ideologică și politică, teoretică și practică, ce înfățișează, pe baza unei profunde analize a marilor transformări revoluționare petrecute în societatea noastră, a cerințelor și exigențelor noii etape de dezvoltare socialistă a României, obiectivele și orientările fundamentale pentru ridicarea la un nivel superior a întregii activități politico-educative, de dezvoltare a conștiinței socialiste, de formare a omului nou, înaintat, de înflorire și înnobilare spirituală a vieții întregului nostru popor.

Congresul își însușește, în unanimitate, tezele, ideile și orientările cuprinse în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu și adoptă acest strălucit document drept program de muncă și acțiune al întregii activități de educație socialistă a maselor, de ridicare a nivelului politic, ideologic și cultural al tuturor membrilor societății, de creștere a contribuției muncii politico-educative la dezvoltarea generală, economico-socială a țării, la înfăptuirea Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Omenirea se află într-o epocă de profunde transformări, care impun un nou mod de gîndire și de soluționare a problemelor complexe ale războiului și păcii, ale dezvoltării economico-sociale. Frontul ideologic, politic și al culturii trebuie să aibă un rol activ în înțelegerea noilor realități și în elaborarea concluziilor pentru activitatea viitoare.

Situația internațională continuă să fie deosebit de complexă și gravă. Continuă cursa înarmărilor, acumularea de noi și noi arme nucleare, chimice și a altor arme de distrugere în masă. Se mențin, și chiar s-au agravat, o serie de conflicte și tensiuni în diferite zone ale planetei noastre. Asistăm la agravarea crizei economice mondiale, îndeosebi a situației economice a țărilor în curs de dezvoltare. Continuă politica de forță, de amenințare cu forța, de amestec brutal în treburile interne ale altor state. Se mențin și se dezvoltă o serie de contradicții între diferite state și grupări de state, iar în ultima vreme asistăm la amplificarea contradicțiilor dintre țările bogate și sărace, care devine cea mai puternică contradicție a epocii noastre. În general, se poate spune că se dezvoltă puternic o nouă criză socială, morală și politică ce pune cu putere la ordinea zilei necesitatea unei abordări noi a problemelor sociale, politice, a realizării unor relații noi, democratice.

Faptele, realitatea demonstrează că pe plan mondial există încă puternice cercuri reacționare, imperialiste, care se orientează spre politica de forță, de dominație, stimulînd cursa înarmărilor și politica de confruntare și război.

În același timp, s-au dezvoltat și se afirmă cu tot mai multă putere forțele antiimperialiste, realiste, care doresc dezarmarea, pacea, noi relații internaționale, bazate pe egalitate și respect reciproc. Aceste forțe — în continuă ascensiune — pot să determine, acționînd unite, schimbarea cursului evenimentelor internaționale, victoria politicii de pace și colaborare.

Trebuie să spunem însă că în raportul de forțe dintre cele două tendințe diametral opuse din viața internațională s-a realizat un anumit echilibru — și trebuie să pornim de la aceasta! Aceasta impune o întărire a solidarității și luptei forțelor care se pronunță pentru o politică nouă, pentru dezarmare și pace, pentru a schimba cursul evenimentelor, pentru a bara calea spre o catastrofă nucleară, pentru a asigura pacea în lume! Existența armelor nucleare, a altor arme de distrugere în masă pune cu tărie necesitatea unei abordări noi a problemelor războiului și păcii. De altfel, ne aflăm într-o asemenea situație cînd un nou război mondial — în care s-ar folosi inevitabil armele nucleare — este de neconceput, pentru că el ar însemna distrugerea întregii omeniri, a înseși condițiilor existenței vieții pe Pămînt.

În noul mod de gîndire trebuie să se plece de la faptul că armele nucleare, în mîinile oricui s-ar afla, nu pot asigura pacea, ci sînt arme ale distrugerii civilizației, a vieții. Deci, problema fundamentală a epocii contemporane o constituie oprirea cursei înarmărilor, în primul rînd a celor nucleare, trecerea la măsuri de dezarmare, apărarea dreptului suprem al oamenilor la existență, la viață, la libertate și independență, la pace. **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — pace!“).**

România se pronunță ferm pentru dezvoltarea largă a colaborării între toate statele din Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii și bunei vecinătăți, fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine.

În acest sens, doresc să menționez propunerile României și Greciei de a organiza o întîlnire, la nivel înalt, între șefii de state și guverne din țările balcanice, la București, în cadrul căreia să se discute problemele dezvoltării colaborării și întăririi prieteniei dintre țările noastre.

Susținem, de asemenea, realizarea unor zone fără arme nucleare în nordul și centrul Europei, a altor măsuri de dezarmare și conlucrare pe continentul european și în alte regiuni ale lumii.

Trebuie să spunem deschis că arta și cultura, umanismul sînt incompatibile cu politica de încordare și război. Cultura, arta nu se pot dezvolta decît în condiții de colaborare, de pace!

Avînd în vedere situația internațională gravă, care afectează profund toate popoarele, dar mai cu seamă țările în curs de dezvoltare, ca urmare a crizei economice, a politicii financiar-monetare inechitabile și a măsurilor protecționiste adoptate de țările dezvoltate, ne pronunțăm pentru soluționarea globală a acestor probleme, pentru lichidarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini economice mondiale, bazată pe deplina egalitate și echitate în relațiile dintre state.

Mai mult ca oricînd este necesar să se intensifice lupta forțelor realiste și progresiste, a tuturor popoarelor, împotriva înarmărilor, pentru eliminarea armelor nucleare, a războiului însuși din viața omenirii, pentru apărarea dreptului fundamental al națiunilor, al oamenilor la existență, la independență și pace. **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu, România — pacea și prietenia!“).**

Stimați tovarăși,

Pornind de la obiectivele strategice stabilite de Congresul al XIII-lea, de la Programul ideologic al partidului, activitatea politico-educativă, cultural-artistică, de creație, din toate domeniile, trebuie să dezvolte larg spiritul revoluționar al oamenilor muncii, al tineretului, în vederea înfăptuirii neabătute a obiectivelor dezvoltării patriei noastre și ridicării ei pe noi culmi de progres și civilizație.

În realizarea acestor obiective dispunem de tot ce este necesar — și, mai cu seamă, dispunem de forțe puternice în marele front al educației, artei, culturii, al creației.

Congresul trebuie să dea o orientare clară și să dinamizeze activitatea din aceste importante domenii de activitate, să determine realizarea unui spirit nou, revoluționar în munca și viața tuturor lucrătorilor din marele front al educației și culturii.

Să facem astfel încît toți lucrătorii din aceste sectoare de activitate să acționeze ca adevărați militanți revoluționari, devotați partidului și poporului, cauzei socialismului, să contribuie, prin întreaga lor activitate, la dezvoltarea conștiinței revoluționare, la formarea omului nou — constructor conștient al noii orînduiri sociale!

Într-o strînsă unitate cu toți oamenii muncii, cu întregul popor, sub conducerea partidului, marele front al educației, creației și culturii să asigure ca știința, învățămîntul, activitatea politico-educativă și culturală să devină o puternică forță care să lumineze calea în mersul ferm înainte al patriei pe culmile tot mai înalte ale civilizației comuniste! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!“ „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța!“).**

Cuvîntarea tovarășei ELENA CEAUȘESCU

— extrase —

Tovarăși,

În spiritul și pe baza orientărilor cuprinse în cuvîntarea secretarului general al partidului, congresul nostru a adoptat un program cuprinzător de acțiune pentru toate domeniile activității politico-educative și culturale. Trebuie să trecem cu toată hotărîrea la realizarea în viață a acestui program! Să facem astfel încît activitatea politico-educativă să aibă un rol tot mai important în înfăptuirea planului și a programelor de dezvoltare economico-socială a țării, a hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism! *(Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceaușescu, eroism — România, comunism“).*

În centrul întregii activități politico-educative trebuie să stea realizarea obiectivului privind trecerea României la un stadiu nou de dezvoltare, creșterea intensivă a producției, noua revoluție tehnico-științifică și noua revoluție agrară, realizarea unei profunde revoluții în însuși modul de a gîndi și acționa al poporului nostru.

Orientarea fundamentală, de bază a activității politico-educative trebuie să o constituie educarea pentru muncă, pentru participarea activă, conștientă și responsabilă la îndeplinirea sarcinilor de producție, a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială, de ridicare, pe această bază, a nivelului de trai al întregului popor.

Eficiența muncii politico-educative nu poate fi judecată și apreciată în afara rezultatelor concrete obținute în producția materială și spirituală. Nu poate fi vorba de eficiență în domeniul muncii politico-educative atunci cînd, în producție, persistă neajunsuri, se înregistrează rămîneri în urmă în realizarea planului, se risipesc materia primă și materialele, se fac lucruri de slabă calitate!

Activitatea politico-educativă trebuie să ducă la creșterea nivelului de conștiință și responsabilitate al fiecărui om al muncii, al fiecărui colectiv, în vederea obținerii unor rezultate tot mai bune în tehnică, în producție, în asigurarea unei cît mai bune gospodăriri a avuției obștești, la întărirea proprietății socialiste — baza progresului multilateral al societății noastre.

Să avem permanent în vedere că nivelul conștiinței revoluționare este strîns legat de ridicarea gradului de pregătire profesională, tehnică și culturală — și să acționăm ca întreaga activitate politico-educativă să asigure lărgirea orizontului de cunoștințe politice, tehnice și culturale al fiecărui om al muncii, al întregului popor.

Trebuie să dezvoltăm spiritul de inițiativă și răspundere în înfăptuirea exemplară a prevederilor planului pe acest an și pe întregul cincinal, în realizarea importantelor cerințe pe care actuala etapă le pune în domeniul creșterii productivității muncii și reducerii consumurilor materiale, al ridicării calității și nivelului tehnic al produselor, al aplicării noului mecanism economico-financiar, a principiilor autoconducerii și autogestiunii, al creșterii eficienței economice — calea sigură pentru sporirea venitului național și ridicarea nivelului de trai al poporului. *(Vii aplauze).*

Un obiectiv permanent al muncii politico-educative trebuie să-l constituie întărirea ordinii, disciplinei în toate domeniile, eliminarea oricăror manifestări de încălcare a legilor și normelor statului nostru socialist, a oricăror tendințe de a trăi fără muncă, a actelor de indisciplină și lipsă de răspundere în gospodărirea avutului obștesc, a mentalităților și atitudinilor înapoiate, retrograde față de muncă și societate.

Activitatea politico-educativă trebuie să asigure însușirea de către toți oamenii muncii a unei concepții superioare despre drepturile și îndatoririle ce le revin în societate, a normelor și principiilor eticii și echității socialiste, ale umanismului socialist.

Să facem astfel încît munca educativă să aibă un rol tot mai important în dezvoltarea conștiinței socialiste, în formarea de convingeri și trăsături morale, înaintate, a unei atitudini noi, responsabile față de muncă și de societate, față de interesele dezvoltării României, de ridicare a ei pe noi culmi de progres și civilizație! *(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!“, „Ceaușescu să trăiască, România să-nflorească!“).*

La baza întregii activități politico-educative trebuie să situăm permanent concepția revoluționară, materialist-dialectică despre lume și viață a partidului nostru, principiile socialismului științific. Numai astfel vom putea contribui la înarmarea oamenilor muncii cu înțelegerea clară a fenomenelor din natură și societate, vom asigura ca întregul popor să acționeze cu toate forțele și în mod conștient pentru a-și făuri viitorul liber, demn și fericit, viitorul socialist și comunist! *(Aplauze puternice, îndelungate).*

Un rol hotărîtor în dezvoltarea și răspîndirea științei și culturii, în pregătirea tineretului pentru muncă și viață, în formarea omului nou și dezvoltarea conștiinței socialiste, revoluționare îl au școala, învățămîntul nostru de toate gradele. Este, de aceea, o îndatorire de înaltă răspundere a cadrelor didactice din întregul învățămînt de a asigura pregătirea temeinică a tinerei generații, formarea de cadre de muncitori, tehnicieni, specialiști cu un orizont larg de cunoștințe științifice, tehnice și culturale, cu o concepție înaintată despre lume și viață, pătrunse de un puternic spirit revoluționar, profund devotate cauzei socialismului și comunismului.

În condițiile revoluției tehnico-științifice moderne cresc puternic rolul și contribuția științei în întreaga dezvoltare a societății noastre. Este necesar, de aceea, să asigurăm răspîndirea largă a cunoștințelor științifice în rîndurile oamenilor muncii, cunoașterea și însușirea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, ale cunoașterii universale.

Întreaga activitate politico-ideologică și culturală trebuie să aducă o contribuție deosebită la educarea în spiritul patriotismului socialist, revoluționar, al dragostei față de patrie, partid și popor, față de națiunea noastră socialistă. Să așezăm la baza acestei activități atît cunoașterea temeinică a înfăptuirilor istorice și a marilor transformări revoluționare, care au schimbat viața întregii țări în anii construcției socialiste, cît și cunoașterea aprofundată a istoriei naționale, a eroismului înaintașilor care au luptat și au înfruntat primejdiile pentru a apăra și păstra ființa națională a poporului român, dreptul său la o viață liberă, independentă! *(Aplauze și urale îndelungate; se scandează „Ceaușescu și poporul, România, viitorul!“).*

Tovarăși,

O puternică manifestare a culturii noastre socialiste, a caracterului său de masă, profund democratic o constituie Festivalul național „Cîntarea României“, care reprezintă cel mai larg cadru de participare a maselor populare la viața și la creația cultural-artistică, la dezvoltarea și afirmarea tot mai puternică a geniului creator al poporului român, a tuturor talentelor cultural-artistice și tehnico-științifice din rîndurile muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, ale întregului nostru popor. Folosind experiența acumulată pînă acum, să acționăm pentru dezvoltarea și diversificarea continuă a formelor de manifestare a festivalului! Să asigurăm participarea activă a oamenilor muncii din toate unitățile economico-sociale, din toate orașele și comunele la activitatea de creație tehnică și cultural-artistică din cadrul festivalului, contribuind direct, pe această cale, la ridicarea nivelului cultural, la formarea omului nou, la făurirea civilizației și culturii socialiste în România!

O răspundere deosebită în dezvoltarea și afirmarea culturii noastre socialiste, a creației cultural-artistice revine uniunilor de creatori. Literatura, muzica, artele plastice, teatrul, cinematografia, creația artistică, în general, au misiunea și îndatorirea de a crea și îmbogăți patrimoniul național cu noi opere valoroase, pătrunse de umanism revoluționar, de profundă încredere în marile noastre idealuri comuniste, care să servească dezvoltării conștiinței socialiste, educării omului nou, să redea, în forme originale cît mai variate, preocupările și aspirațiile poporului, lupta și munca sa pentru construirea socialismului și comunismului. *(Aplauze puternice, îndelungate).*

De asemenea, presa, radioul, televiziunea, toate mijloacele de informare în masă trebuie să-și perfecționeze continuu activitatea, să redea — prin mijloacele specifice de care dispun — activitatea uriașă desfășurată de întregul popor, marile realizări și transformări revoluționare ce au loc în patria noastră, să unească și să mobilizeze larg energiile creatoare ale întregului popor în opera de construire a societății noi, socialiste.

Întreaga activitate politico-educativă și culturală trebuie să se desfășoare sub conducerea nemijlocită a partidului, a organelor și organizațiilor sale. Comitetele județene, municipale, orășenești și comunale au datoria să asigure îndrumarea și orientarea întregii activități politico-educative și culturale, astfel încît aceasta să aducă o contribuție hotărîtoare la ridicarea nivelului de pregătire politică, ideologică și tehnico-profesională a oamenilor muncii, la dezvoltarea spiritului revoluționar și a responsabilității în muncă și în viață, la realizarea unei adevărate revoluții în gîndirea și acțiunea fiecărui om al muncii, a întregului popor. *(Vii și îndelungate aplauze).*

Tovarăși,

Acționînd pentru dezvoltarea economico-socială a țării, pentru progresul necontenit al științei, învățămîntului și culturii, partidul și statul nostru acordă, totodată, o atenție deosebită evoluției vieții mondiale, participă activ la eforturile pentru promovarea fermă a politicii de pace și colaborare internațională.

În actualele împrejurări internaționale nu există problemă mai importantă decît aceea de a se face totul pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, pentru apărarea păcii și vieții popoarelor! *(Urale și aplauze puternice, îndelungate; se scandează „Ceaușescu — pace!“, „Dezarmare — pace!“).*

Este mai necesar ca oricînd ca toate popoarele, forțele înaintate de pretutindeni — în rîndurile cărora oamenii de știință, cultură și artă reprezintă un detașament important al luptei pentru pace și progres — să-și unească eforturile și să conlucreze tot mai strîns în vederea preîntîmpinării războiului, a unei catastrofe nucleare, pentru a asigura triumful politicii de pace și colaborare.

Congresul nostru a dat expresie angajamentului ferm al tuturor oamenilor de cultură și artă din țara noastră de a acționa cu hotărîre, împreună cu întregul popor, pentru înfăptuirea neabătută a politicii partidului și statului nostru de pace și colaborare, de dezarmare, pentru a face tot mai puternic auzit glasul de pace al României, voința și hotărîrea poporului român de a lupta cu cea mai mare fermitate pentru apărarea dreptului fundamental al oamenilor — la viață, la pace, la dezvoltare liberă și demnă! *(Vii și îndelungate aplauze).*

De la tribuna acestui înalt forum al educației și culturii socialiste, să adresăm tuturor oamenilor de cultură, știință și artă din Europa și din întreaga lume chemarea de a ne uni forțele și a lupta activ pentru dezarmare, pentru pace și colaborare, pentru apărarea minunatelor cuceriri ale cunoașterii și civilizației umane, de a face ca ele să servească întotdeauna progresului și bunăstării popoarelor, libertății și independenței tuturor națiunilor lumii! *(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu, România — pacea și prietenia!“).*

În încheiere, doresc să exprim convingerea că lucrările congresului, documentele pe care le-am adoptat se vor înscrie ca un moment de seamă în întreaga activitate politico-educativă și culturală.

Să întîmpinăm Conferința Națională a partidului și a 40-a aniversare a proclamării Republicii cu realizări tot mai mari în îndeplinirea planului pe acest an și pe întregul cincinal! Să facem ca activitatea politico-educativă și culturală să-și aducă contribuția la obținerea unor realizări cît mai însemnate în toate domeniile, la înfăptuirea neabătută în viață a hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului, la ridicarea patriei noastre pe culmi tot mai înalte de civilizație și progres! În noua etapă a revoluției socialiste, activitatea politico-educativă și culturală să devină o puternică forță de unire a întregului popor în lupta pentru victoria comunismului în România! *(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța!“).*

În numele conducerii de partid, vă adresez dumneavoastră, tuturor oamenilor muncii din domeniul educației politice și culturii socialiste, întregului nostru popor cele mai calde urări de noi și tot mai mari succese în întreaga activitate! *(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!“, „Ceaușescu și poporul!“, „Ceaușescu — pace!“, „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria!“).*

APELUL

Congresului al III-lea al educației politice și culturii socialiste din România pentru dezarmare nucleară și generală, pentru pace

Participanții la cel de-al III-lea Congres al educației politice și culturii socialiste, dezbătînd problemele generale ale dezvoltării pașnice a României, ale formării omului nou, înaintat al societății noastre socialiste, conștient de marile răspunderi ce-i revin în epoca noastră, și-au exprimat, și cu acest prilej, profunda îngrijorare față de evoluția deosebit de gravă și complexă a situației internaționale, de pericolele tot mai mari pe care înarmările, îndeosebi înarmările nucleare, le creează la adresa păcii și civilizației întregii omeniri, a dreptului fundamental al tuturor oamenilor la viață, la existență liberă și demnă.

Congresul, larg și reprezentativ forum al democrației noastre muncitorești revoluționare, susținînd întru totul inițiativele de amplu răsunet internațional ale ilustrului conducător al națiunii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, dînd expresie voinței ferme de pace a întregului popor, adresează oamenilor de cultură, artă și știință, creatorilor de valori spirituale din Europa și din întreaga lume, tuturor oamenilor politici, popoarelor de pretutindeni chemarea de a ne uni eforturile și de a acționa cu toată responsabilitatea — acum, pînă nu este prea tîrziu — pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la măsuri concrete de dezarmare, în primul rînd de dezarmare nucleară, pentru eliminarea primejdiei unui război nimicitor.

Cu sentimentul marii răspunderi ce ne revine prin însăși misiunea noastră socială, noi oamenii de cultură, artă și știință, să ne punem întreaga noastră putere de creație în slujba apărării omenirii de amenințarea unui război nuclear distrugător, să militâm, cu mijloacele noastre specifice, pentru dezarmare nucleară și convențională, pentru triumful rațiunii și păcii.

Conștienți de pericolul grav pe care-l reprezintă pentru omenire continuarea cursei înarmărilor, producerea și experimentarea de noi tipuri de arme nucleare, de alte mijloace de distrugere în masă, să facem totul pentru ca să se ajungă cît mai curînd la un acord între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii privind eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune de pe continentul european, ca un prim pas spre realizarea de noi înțelegeri care să ducă la eliminarea și lichidarea totală a armelor nucleare din Europa și din lume.

Ca oameni de cultură, artă și știință, care cunosc și înțeleg cel mai bine puterea distructivă a atomului, să ne opunem cu toată hotărîrea politicii absurde, lipsite de sens, prin care o bună parte din strălucitele creații ale minții umane, ale revoluției tehnico-științifice contemporane sînt deturnate de la rosturile lor firești, fiind folosite împotriva progresului și civilizației, a vieții pe Pămînt.

În epoca celui mai mare avînt al gîndirii științifice, a unor descoperiri cu adînci implicații în toate laturile existenței umane, avem răspunderea deosebită de a determina folosirea numai și numai în scopuri pașnice a energiei nucleare și a substanțelor chimice, punerea acestora exclusiv în folosul progresului și al prosperității tuturor popoarelor.

Cultura, știința și arta nu pot înflori și nu se pot dezvolta decît în condiții de pace și colaborare. Nici un popor nu-și poate asigura progresul și bunăstarea decît în condiții de pace și securitate deplină.

Reflectînd cu toată răspunderea la evoluția situației internaționale, la pericolul nuclear, chemăm pe toți slujitorii artei, științei și culturii ca, prin puterea de influențare a creației noastre, să deschidem drum larg spre inimile oamenilor și să-i facem să înțeleagă că acum, în epoca atomică, toate popoarele sînt amenințate de distrugerea nucleară, că, în ciuda marii sale diversități, umanitatea este una. Toți locuitorii planetei au îndatorirea de a fi mereu pe baricadele luptei pentru pace, pentru dezarmare, pentru eliminarea definitivă a războiului din viața omenirii. Toți avem datoria de a veghea ca nicicînd glasul tunurilor, al bombelor și rachetelor nucleare să nu suprime munca făuritorilor de bunuri materiale și spirituale, să nu reducă la tăcere vocea creatorilor de frumos!

Să acționăm uniți, să punem mai presus de orice interesele apărării păcii, ale vieții și civilizației pe Pămînt! Să facem totul pentru ca Europa — care a dat omenirii importante valori ale civilizației umane, dar pe care se află astăzi cele mai mari arsenale de arme nucleare și mijloace de distrugere în masă ultraperfecționate —

(continuare în pag. 4)

Lucrările Congresului al III-lea al educației politice și culturii socialiste

(urmare din pag. 1)

tregii activități politico-ideologice și cultural-educative, corespunzător cerințelor actuale și de perspectivă stabilite de Congresul al XIII-lea al P.C.R. și de Programul ideologic al partidului. S-a dat o înaltă apreciere rolului esențial al secretarului general al partidului în stabilirea, pe baze profund științifice, a concepției de largă perspectivă, privind edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism.

In același timp, au fost exprimate deosebită stimă și prețuire față de tovarășa Elena Ceaușescu, eminentă personalitate politică, om de știință de largă recunoaștere internațională, pentru contribuția de mare însemnătate pe care o aduce la transpunerea în viață a politicii partidului și statului, la dezvoltarea fără precedent a științei, învățămîntului și culturii, factori de prim ordin ai progresului neîntrerupt al patriei, la afirmarea plenară a spiritualității românești, la punerea cuceririlor geniului uman în slujba păcii și bunăstării tuturor națiunilor.

Pornind de la obiectivele și sarcinile complexe stabilite de Congresul al XIII-lea al PC.R., de la orientările și sarcinile subliniate de secretarul general al partidului, participanții la dezbateri au analizat cu exigență și răspundere activitatea desfășurată relevînd experiența acumulată și realizările obținute în sfera muncii politico-ideologice și cultural-educative. Totodată au fost prezentate acțiunile întreprinse pentru perfecționarea în continuare a stilului și metodelor de muncă, pentru intensificarea și diversificarea activității din acest domeniu.

În numele tuturor celor care lucrează pe tărîmul educației politice și culturii socialiste, vorbitorii au reafirmat hotărîrea fermă de a face totul pentru înfăptuirea exemplară a sarcinilor cuprinse în cuvîntarea secretarului general al partidului, a prevederilor Programului ideologic, imprimînd un nou avînt întregii activități de formare a conștiinței socialiste, patriotice și revoluționare a oamenilor muncii, de îmbogățire continuă a valorilor materiale și spirituale ale poporului român, astfel ca munca politico-ideologică și cultural-educativă să aducă o contribuție sporită la istorica operă de edificare a socialismului și comunismului pe pămîntul patriei.

Participanții au adoptat cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, rostită în deschiderea lucrărilor congresului, ca document programatic al întregii activități politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare și formare a omului nou, de înflorire a culturii socialiste.

In încheierea lucrărilor, în aplauzele asistenței a luat cuvîntul tovarășa Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului.

Pe baza propunerii tovarășei Elena Ceaușescu, participanții au adoptat în unanimitate, Apelul Congresului al III-lea al educației politice și culturii socialiste din România pentru dezarmare nucleară și generală, pentru pace.

În semn de adîncă prețuire, de profundă dragoste și recunoștință față de cel mai iubit fiu al poporului, ilustrul conducător al partidului și statului nostru, ctitor al României moderne, participanții au adresat o telegramă tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, în care este reafirmat angajamentul solemn de a nu precupeți nici un efort pentru transpunerea în viață a hotărîrilor stabilite de Congres, pentru ridicarea la un nivel superior, a întregii munci politico-educative, pentru creșterea contribuției acestui important sector de activitate la progresul general al țării.

APELUL

Congresului al III-lea al educației politice și culturii socialiste din România pentru dezarmare nucleară și generală, pentru pace

(urmare din pag. 3)

să devină un continent al deplinei securități, al colaborării, înțelegerii și păcii, fără nici un fel de rachete și arme nucleare !

Noi, participanții la cel de-al III-lea Congres al educației politice și culturii socialiste, însușindu-ne pe deplin aprecierile de excepțională însemnătate teoretică și practică ale președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la evoluțiile și tendințele vieții internaționale, ne exprimăm, împreună cu întregul nostru popor, deplina convingere că națiunile lumii, forțele înaintate de pretutindeni, — în rîndurile cărora oamenii de cultură, știință și artă reprezintă un puternic detașament al luptei pentru pace și progres — dispun de forța și capacitatea necesare pentru a curma mersul evenimentelor spre încordare și război și pentru a asigura generațiilor de astăzi și de mîine o lume a păcii și înțelegerii, fără arme și războaie.

Acționînd într-o strînsă unitate cu toți creatorii de bunuri materiale și spirituale, cu toți cei cărora le sînt scumpe pacea și viața, sîntem hotărîți să contribuim energic, pe măsura puterilor noastre, la afirmarea politicii de dezarmare, colaborare și pace, la crearea unui climat internațional de liniște, încredere și respect reciproc între oameni și națiuni !

Prin acțiunea noastră strîns unită, prin lupta și eforturile popoarelor noastre, să asigurăm triumful politicii de dezarmare, de colaborare și încredere, să cucerim pacea — bunul cel mai de preț al omenirii !

actualitatea

Jocul cromatic al elementelor

Cu o diversitate tematică ce adună meditațiile din volume mai vechi și cu o deschidere amplă de formule lirice, noul volum de versuri al lui Aurel Rău, (*Ritualuri*, Cartea Românească, 1987), confirmă un poet deja maturizat în stil și expresie. Poeziile de acum, fie că atestă un metaforic profesionist, fie că ipostaziază un creator sobru, degajat de tropi, concură reflexele parnasiene, accentele postsimboliste, într-un discurs liric autentic. Probabil că însăși organizarea volumului, venind de la sine, amalgamul de teme și motive, e în fond, un joc al poetului cu propria-i creație, o desfășurare liberă și degajată a fluxului liric, un original „ritual" al îndemînărilor poetice ale lui Aurel Rău. Lirismul în acest caz face legătură între o anume stare poetică și eul poetic, acesta din urmă, răsfirat printre lucrurile și faptele existenței, într-un joc spectral de măști reflexive.

Renunțarea la etichetă, la tendința peisagistă și intrarea în posesia unor nuclee lirice care aprofundează structura interioară a temei, cu o mai bogată acuratețe stilistică, în lirica de meditație asupra artei, e cartea de vizită care recomandă pe Aurel Rău drept un poet reflexiv. Nu este vorba însă de un program estetic conturat după o lungă activitate artistică, ci de un fel de pariu al său cu creația. De aceea, strecurate prin desișurile tematice ale volumului, poeziile cu caracter programatic, au alura unor experiențe involuntare de conturare a crezului artistic. Act sacru de lucrătură veche asupra cuvîntului, poezia e un rit care se derulează în virtutea unei imaginații debordante. Deificarea supraeului care ordonează cuvintele după o logică formală, („zeul Ritual"), corespunde unui act profan prin care „cuvîntele-mbătrînesc / dar nu mor niciodată". Și-atunci, scrisul se naște din larg, din imensitatea cerului, din întîmplare. Cotidianul banal, un real care ascunde în spatele obișnuitului alte nebănuite semnificații, intră în poezie drept o altă față a imediatului, cu aceeași forță de persuasiune ca și originalul. Rostul cuvîntului e acela de a asigura valența cotingentului, părții din real vitregită de privirea poetică. *Scris cu pană*, *Jocuri de apă*, *Zbor peste ocean*, *In jurul focului*, identifică un eu liric care, sprijinit pe instrumentele realului, reflectă într-o oglindă divergentă, fața comună a lucrurilor, după cum își schimbă unghiul de perspectivă. Această îndrăzneață asumare a culpei de a lua „anormalul" ca „normal" și invers, echivalează cu *sentimentul întomnirii*. Cuvîntul pare să se desprindă de emițător, el vine din afară („Vine un cuvînt din pădurea verde" — *Petrecere*). Gestul suprem al sedimentării sale în alcătuirea poetică se dizolvă într-o „noapte a orbului". Metafora se încheagă aievea, independent de condiția lirică a poetului, sucombat de realul care se oferă abundent și violent : „Cum să mă apropii de noaptea orbului ? / Cînd desprind cel dintîi cuvînt / lumina-ncepe deodată în ochii minții / să vină de prea departe ca din povestea / genezei, / de peste ape — / iar imaginea izvorăște din morfeme și din consoane / de parcă nu eu exist, ci vederea pe veci pierdută / domneste singură (*Experiență*). Insoțirea cuvîntului pentru poet e o tentație amăgitoare. Metafora *cailor* care străbat zările într-o goană nebună în căutarea esenței, e imaginea întoarsă a himerei. Cuvintele rîd de poet că le-a uitat „numele" și totul se dizolvă într-o iluzie a dublului confuz, ca-n *Petrecere*.

Din această tendință care pondeerează tensiunea lirică vine și poezia realului. La pragul dintre un memorial liric (*Intr-o termă romană*, *In muzeul etnografic din Năsăud*), și o poezie care cochetează cu miturile laice și folclorice, creația se ordonează din perspectiva spațială a observației. Peisajul, lui Aurel Rău este spontan, adună elemente „din fuga condeiului (*Cînd treci parcul spre casă, mai nou, altfel*, *Castanul din gară*, *Lipscani*, *Balcon*, *Strada închisă*). Astfel de crochiuri lirice operează schimbări de ton și expresie. *Drum spre stele* e unul din poemele cele mai realizate sub raportul poeziei elementelor, în care nostalgia satului populat de ființele apropiate inoculează spațiului rural sentimentul supremei fericiri infantile : „E ceru-n sat, noaptea, comoară, vara, / în care n-au intrat hoții. /.../ Și cuvintele se lovesc de zări / și se-ntorc înapoi și mai mari spre-a-i lovi urechile, / Spre-a cădea pînă-n tinerețe". La oraș, *brazii*, *castanii* aduc cu ei ceva din „veșnicia de la sat", cum ar fi spus L. Blaga.

Poeziile care ating motive livrești iau fie aspectul unui monolog al poetului cu barzii liricii românești (*Romanță literară*, *Lucian Blaga*, *Baconsky*), fie al unor imaginare interviuri lirice, discuții întîmplătoare cu St. J. Perse (*Hyeres*) sau Esenin (*Sporovăieli cu Serghei Esenin*).

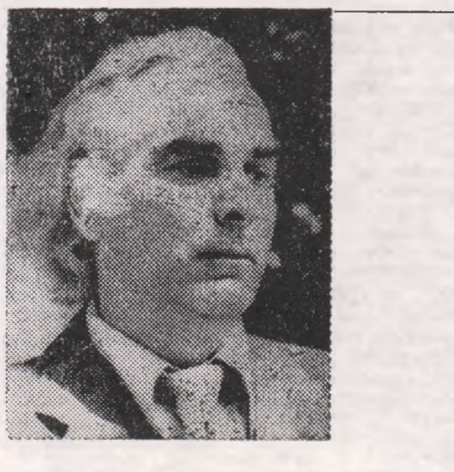
Timpul, curgerea lui ireversibilă, nu produce criza comunicării, cum ne-am fi așteptat. El se rostuiește după legea nescrisă a amintirii care dăinuie și-l face pe om să se regăsească pe sine. Optimismul și speranța fac eul poetic să jubileze în propria-i identitate și să asigure plăcerea ademenitoare a timpului, acel „dor de timp". Poemele *Cum ?*, *Tîrziu de vîrstă*, *Monadă*, *Trei zile*, aduc notații speculative asupra curgerii timpului, care încununează bucuria revitalizării, victoria înfrîngerii sentimentului finitudinii : „A fost frumos Azi / dar mai frumos Mîine / Cu toate că va fi mai frumos Ieri / unde amîndoi / sîntem mai frumoși" (*Monadă*).

Există în noul volum al lui Aurel Rău și o poezie a ludicului. Fie că e vorba de alternanțe morfematice perechi (*Horă cu Ba*, *Horă cu Da*), fie de prelucrări motivice din lirica orală (*Joc prelungit*) sau din epica populară (motivul Dochiei din *Localisme*), astfel de construcții subtilizează cu inocența primară a psihicului uman. Revelația *nuntirii* barbiene din *Lucrări gospodărești* sau *Brazii din oraș*, ca act al fertilizării spontane (unde ciorile au rostul de a împrăștia sămînța germinatoare) ipostaziază ca la Ion Gheorghe un anume mit al vitalizării. Numai că Aurel Rău nu reface eposul popular sub specia descîntecului, ca și autorul *Megaliticelor*, ci construiește situații veridice, după teoria darwinistă a necesității întîmplătoare : „Loc ar fi, și nu o pornim de la sîmburi, /.../ vă aduc un puiet semănat de ciori. / Semănat de ciori ? / Semănat de ciori. Știți, cum zboară spre cuiburi, purtînd provizii, mai scapă cîte o nucă, din clonț, iar ploaia, vîntul o-ngroapă, și uite-așa, unde nu te-aștepți, în cîțiva ani, ați ajuns la rod" (*Lucrări gospodărești*).

Lirica militantă izvorăște din această iluminare a eului care-și depășește impactul cu timpul. Asupra liricii cetățenești suflă boarea sentimentului apartenenței la spațiul geografic, spiritual al Transilvaniei străbune. *Strofe* evocă locurile natale încărcate de poezie, în timp ce *Transilvaniei* este un imn în genul celor scrise de I. Alexandru. Metafora plasticizată ornează tabloul unui spațiu ancestral care adulmecă timpul împlinirilor. Destinul poetic legat de acest „pămînt unde baladele-s colinzi" îmbrățișează cadrul cu o molcomă rostogolire de tropi : „Al nesfîrșirii, în sfîrșit, pămînt, / Unde săgetătorii năimiți de stele, / In rime-arare strînși, trec scăpărînd / Caii metaforelor mele ; / Soarele unde, luna, iar și iar, / Cu penele lor lungi, de ceas, mă-nseamnă / Și de pe culmi în văi, oracular, / Anii sau turmele au semn de toamnă" (*Transilvaniei*). Motivul *cerului*, drept „terasă" pentru un astfel de spațiu privilegiat trimite la simbolul bachelardian al imensității intime. Soarele care rotește oglinzi peste preajmă luminează o lume a copilăriei. *Fotografie la minut, veche*, *Omul de zăpadă*, *Grădini regăsite*, adună motivul ninsorii sub eticheta vîrstei amintirilor plăcute, subtilă aluzie la simbolul poeticii bachelardiene, iarna ca anotimpul rememorării. Poetul reface ciclul, adaptînd poezia copilăriei la cea militant-patriotică. E în această întoarcere, reflexul unei atitudini superioare care imprimă versului semnificația unui semnal de alarmă, al unei jubilații triumfătoare : „Cît încă n-am sărit de pe planetă, / În geam cît ciocul negru s-a lovit, /.../ Voi toți, rămîne omul de zăpadă, / Iar restul nu contează, veți vedea" (*Omul de zăpadă*).

Îmbinînd poemul în proză cu poezia de scenariu a realului, volumul lui Aurel Rău favorizează și inserția unui instrumentalism potențat. Jocul cromatic al elementelor, atribuirea de valori simbolice unor categorii ontologice, tehnica asocierilor bizare (transparența sonoră) ce simpatizează cu tendințele expresioniste, ca și secvențele de „discuții lirice" întîmplătoare produc în traiectoria lirică a lui Aurel Rău o turnură favorabilă cîștigării plusului de originalitate. Tatonările libere și spontane acoperă tendința de sedimentare a unui ritual poetic. *Ritualuri* sînt niște jocuri reflexive ale eului, măști care-și dezvăluie identitatea în acțiune. De aci, aparența de disparat și, implicit, absența oricăror schematizări riguroase.

Cornel MUNTEANU

Ce poți face cu un trandafir?

Multe lucruri, pe rînd. Poți să-l oferi. Poți să-l pui în glastră (cu apă, fără apă, după dispoziție). Poți să-l presezi. Poți să-l arunci (de ce ?). Poți să-l fotografiezi. Poți să-l pictezi. Poți să-l faci roman (vezi *Numele trandafirului* de Umberto Eco). Poți să faci (*dacă* poți !) toate acestea și încă altele, deodată, transformîndu-l în *poezie*. Se spune că, la un examen de an, marele Călinescu a întrebat-o pe-o studentă : — „De ce este trandafirul un simbol poetic al iubirii ?". — „Pentru că se desfoliază" — a răspuns prompt studenta, obținînd nota maximă. Trandafirii lui Horia Zilieru, din cartea *Roza et(h)ernă*, nu se (neapărat) desfoliază, dar poemele de-aici pot, totuși, fi privite, uneori, ca poezii de *amor*. Este, desigur, un amor de *secol XX*, deloc curtizanesc și galant, ci convulsiv, violent și încifrat, în verb, ludic (cum altfel ?), cu ecouri din „danțul buf cu reverențe", pe muzica *Jazzband*-lui *pentru nunțile necesare* de Ion Barbu : „erasm traduce : *doamna vrea rodire / cu mir subt patrafir de cimitire* / pann-ursul as la qintele regale / o fulgeră cu ochiul (talequale) / îi trece „trefla pe la nări și-o saltă / găsindu-i „pica" și cadența clară / „trifoiul damei" si durata naltă / de muzică la scară planetară" (*ursul din skopje*). E, aici, un joc subtil, dincolo de euf(h)orii, cu aluzii vag licențioase, ambiguizînd, superb, între conotație și denotație. De altfel, poezia lui Horia Zilieru din această fază suportă (și rezistă bine) un proces evident de ermetizare și hermetizare semantică, aducînd tot mai mult cu un „palimpsest", din care semnificațiile amenință să se șteargă cu totul, lăsînd în loc ritmurile, muzicalitatea și invenția prozodică prodigioasă : „din vedic triunghi / ce ochi depărtatul / somează / bătrînul tău trunchi / (demult apostatul) / c-o rază // de laser frivol ? / si taie prin vene / tenebre / chemări de-alcool / uitatele scene / funebre // ah ! topos pierdut / vechi gărzi sociale-n / armure / licornul temut / îl scoală să scoale / impure : // cenușă și nimb / morișca hilară / în vogă — / fragmente de timp / muzeul de ceară / evocă" (*Palimpsest*). Ați înțeles ? Mă tem că nu, deși am ales spre citare una dintre cele, totuși, mai transparente poezii Dar nu este grav. Permiteți-mi cîteva propoziții cu iz didactic, pentru a sugera un drum posibil către inima și teluricul poemului. Intîi, titlul : *Palimpsest*. Adică, știți dumneavoastră, — pergament sau papirus de pe care s-a șters sau s-a ras scrierea inițială, pentru a se putea utiliza din nou și pe care se mai văd urmele vechiului text. După mai multe ștergeri și scrieri succesive, descifrarea devine se înțelege, din ce în ce mai dificilă. Dar memoria ? Nu este și ea, mai ales cea afectivă, un soi de palimpsest ? In poezia lui Horia Zilieru — și în general, în poezie — este. Deci, ceea ce încercăm să descifrăm aparține unor timpuri diferite, interferate pe palimpsestul memoriei : „fragmente de timp / muzeul de ceară / evocă". Fragmentele de timp aparțin unei biografii personale, exprimate eliptic, prin enumerare, în — să-i spunem așa — strofa a doua și mutate (transmutate) în alt spațiu („ah ! topos pierdut"), cu figurații mitic medievale, în „strofa" a treia. Această introspecție se face dintr-un punct de vedere *metafizic* („din vedic triunghi / ce ochi depărtatul / somează") ca la o implacabilă judecată — de-apoi. Totul este — strofa a patra — văzut de-aici, impur, hilar, supus deșărtăciunii, în clipa („morișca") de la glorie („nimb") la neant („cenușă") Nici măcar autenticitatea memoriei nu este garantată, căci ne aflam într-un „muzeu de ceară". *Palimpsest* este, așadar, un bîlci al deșărtăciunilor, în limbaj hermetic.

Cum se poate observa, poezia lui Horia Zilieru din *Roza eternă* nu este doar erotică. Ea cuprinde o meditație, în limbaj special, asupra condiției umane, avînd în centru un cunoscut mit al jertfirii (din iubire de oameni). În poemul pe care îl voi cita în continuare, atmosfera onirică ambiguizează sensurile, dar funcționează, deopotrivă, ca stimulator al tensiunii lirice. Simbolul trandafirului revine, cu sens inițiatic. Este o inițiere în suferință, prin retrăirea, în vis, a Golgothei : „am visat că te visasem și în vis pe trista masă / îmi lăsai pe trista masă *pîinea peștele și vinul* / pîinea peștele și vinul și în veghe sa streinul / că visa în vis visează // — partea de lumini a lumii cu luminile în febre / — partea de-asfințit a lumii înmulțitele morminte / și ziceam jucîndu-mi visul : bea mănîncă și-n cuvinte / pe cuvinte cît asinul o să mai cobori tenebre // către magica poveste iar te obsedează fierul / cer și foc : profanul sacrul armele de puritate / sînt de mult numai fragmente de femeia ta visate-n // visul tău strein de tine. o ! femeie cine cerul / mișcă-n lumile savante ? n-am fost noi acea pereche / în lumină ca streinii visînd visele luminii ? / — partea de lumini a lumii luminînd coroana veche / — partea de-asfințit a lumii asfințind pe frunte *spinii* / spinii : teama mea de viață peste limita de moarte / spinii : teama ta de moarte peste limita de viață / și visam că ești de față / unul viață altul moarte / traversînd a treia oară / lepădarea ta de mine. nu vezi piatra răsturnată / și mormîntul gol subt pază ? ochiul plîns orbind măsoară / *pîinea punerii nainte* pîinea mea însingurată / din străvechiul grîu de aur un vițel pe tron de aur / chip păgîn cioplit din aur (îl sfărîm și-n spuma mării / îl presar și-l beau) în pîine pun iluminatul laur — partea de lumini a lumii — ——— laurul iluminării / — partea de-asfințit a lumii ——— gol mormîntu-absenței tale / cît coroanele lombarde // visu-n visul-vis își arde / scut și chivără și zale / senzualele turnire / peste locul gol al coastei coasta scoasă-odinioară // sădind trandafiri moire-n / noaptea cînd sînt viu visează că eu mor și vin să-mi ceară / pîinea peștele și vinul / și-n visarea sa streinul / taie trandafiri în sere / cu un secol înainte / de-al tău vis ce îmi visează înmulțitele morminte // ridicînd alt sînge magic ——— la streina înviere" (*O mie de răni*). Tema cuplului primordial și tema jertfă întru iubire se solidarizează, aici, pentru a susține ideea poetică de redempțiune. Acesta este *tonul* care face muzica poetică din *Roza eternă*. Cînd poetul abuzează de exercițiul ludic (*dialog c-o domnișoară ce-a trecut ca athanorul semn că nimenea nu știe — în poem — ce e amorul, inspirația mea capra de makabra*) sau cînd limbajul se ermetizează cu totul (*mithistorima sau făgăduința și judecata verbului*) lirismul se diluează, „rozele" se ofilesc, sufocate de caruselul cuvintelor. Dar cele mai multe poeme din această carte evită acest risc considerabil, constituindu-se într-o lectură ce reclamă o participare maximă a cititorului și mobilitatea gîndirii.

În a sa *Roza eternă*, Horia Zilieru este un „horticultor" fantast, care a studiat multe tratate de „creșterea" rozaceelor, reușind să creeze (re-creeze ?) un in(sol)it soi.

Valentin F. MIHĂESCU

literară

Expresivitate și adevăr

„Cap al poeziei noastre în generația trecută, poetul **Doinelor** și **Lăcrămioarelor**, culegătorul cînticelor populare păruse a-și fi terminat chemarea literară". Cu aceste cuvinte debutează rîndurile consacrate lui Alecsandri în **Direcția nouă...** Și, tocmai cînd nu se mai aștepta nimic din parte-i, el tipărește (în **Convorbiri literare**) **Pastelurile**, „toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturei, scrise într-o limbă așa de frumoasă, încît au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturei române îndeobște". O podoabă pentru o literatură în care domnește lipsa de sinceritate și exprimarea greoaie, uneori ininteligibilă. Acel „fără comparare", introdus de critic, pare — dimpotrivă — un îndemn la comparație. De astă dată însă Maiorescu nu insistă asupra valorii relative a poetului (Alecsandri era curtat de junimiști, dornici să-l transformare în proprietate exclusivă), preferînd să-i enumere calitățile: „nicăieri declamații politice, simțiri meșteșugite, extazieri și desperări de ocazie, pretutindeni concepția naturală și un aer răcoritor de putere și sănătate sufletească". Tot ce lipsea, după Maiorescu, poeziei de pînă la 1867 se găsește în pastelurile mirceșteanului. Se subînțelege și că tot ce lipsea anterioarei poezii a lui Alecsandri se află în aceleași pasteluri. Să aducă ele, cum crede Maiorescu, un nou suflu? De fapt, e greu de argumentat o „ruptură" între lirica sa de pînă la 1867 și aceea de după acest an. Pastelurile nu reprezintă o altă față a talentului lui Alecsandri, ci încununarea unor disponibilități mai vechi. Criticul însuși citase în **O cercetare critică...** cîteva dintre poemele sale drept modele, remarcîndu-le „sensibilitatea", „grabnica transițiune a gîndirii" și sobrietatea cuvintelor, încît uimirea arătată în **Direcția nouă...** era cu siguranță retorică. Nu și inutilă. Regenerarea poeziei române ca urmare a apariției ciclului de articole maioresciene căpăta un temeinic argument prin susținerea metamorfozei poetului. Indirect, Maiorescu atribuia intervențiilor critice efecte imediate în practica literară. Trezită la realitate de rechizitoriile junimistului, poezia română și-a însușit asprele observații și, conformîndu-se principiilor ce i-au fost puse la dispoziție, și-a schimbat înfățișarea. Proza — de asemenea. Patru ani au fost suficienți pentru ca roadele acțiunii maioresciene să se vadă cu ochiul liber. În 1872, „direcția veche" e socotită deja „căzută". Mai clar, Maiorescu pretinde a fi influențat în chip hotărîtor cursul literaturii, inițiind și supraveghind îndreptarea ei. „Direcția nouă" nu e altceva decît „direcția lui Maiorescu".

Ambiția de a face „critică de direcție" îmi pare la el în firea lucrurilor. Voința de a străluci, de a îndruma și a fi ascultat, de — în genere — a manipula trebuia să se manifeste și în sfera ltieraturii. Înconjurat de pigmei intelectuali, cum pretinde neîncetat, junimistul era destinat să-i călăuzească. Vechea direcție nu e bună și din motivele arătate de critic, dar și pentru că el nu participase la constituirea ei. După cum „direcția nouă" are, pe lîngă meritele recunoscute, și pe acela, decisiv, de a fi opera lui Maiorescu.

Problema „criticii de direcție" a căpătat o asemenea extindere în posteritatea lui Maiorescu încît unele precizări devin obligatorii. Mai că nu există critic literar care să nu încerce a reînnoi pretenția înaintașului. S-a vorbit, se vorbește încă și acum, de stringenta necesitate a „criticii de direcție". Mai cu seamă constatarea sporitei ponderi a mediocrităților, ce strică marmora destinată Minervelor, a readus-o periodic în actualitate. Este însă „critica de direcție" posibilă și e Maiorescu întîiul ei promotor? Depinde cît investim noi înșine în această sintagmă! Dacă ea vrea să spună, așa cum lasă să se întrevadă junimistul, că stă în puterile criticului să schimbe direcția de mișcare a fenomenului literar, atunci răspunsul e negativ. Alecsandri ar fi scris pastelurile și fără să citească studiile maioresciene. Apariția lui Eminescu și a celorlalți mari creatori din epocă nu a fost, iarăși, urmarea acestora. Nici un critic, oricît de mare i-ar fi autoritatea, nu poate imprima literaturii un alt curs decît acela pe care ea se află, convingînd artiștii să lucreze în favoarea lui. El poate constata în ce direcție merge literatura, o poate aproba sau se poate ridica împotrivă-i. Dar, indiferent de preferințele criticului, literatura merge înainte pe drumul ce singură și l-a ales și cu puterile de care dispune. Valorile de prim ordin din a doua jumătate a secolului trecut ar fi existat oricum. Meritul lui Maiorescu e de a le fi recunoscut cu un ceas înaintea celorlalți, de a le fi încurajat și a fi întreținut o atmosferă favorabilă lor. Pe acest plan, istoric, însemnătatea acțiunii sale este enormă. Însă ceea ce el a subînțeles prin „direcția nouă", o inițiativă personală adică, depășea cu mult posibilitățile lui de influențare. Era direcția literaturii române, cu care s-a solidarizat, nu a criticului.

Experiența maioresciană e instructivă și altminteri. Selecția autorilor în măsură a reprezenta „direcția nouă" este, pe deasupra concesiilor, precumpănitor estetică. Diferiți prin formație și ideologie literară, scriitorii aleși de critic sînt apropiați prin poziția ocupată în scara valorilor. Direcția susținută de Maiorescu este, simplificînd, una axiologică, iar direcția combătută de el — a falselor valori. Dar o asemenea direcție, estetică, reprezintă însuși sensul primar al actului critic. Critica începe cu trierea operelor și orice critic militează pentru valorile de artă. Dacă ținem neapărat să identificăm o direcție în scrisul lui Maiorescu, aceasta, nu poate fi decît direcția estetică, singura pe care **Criticele** o învederează. Primul nostru critic se conformează direcției ce decurge din însăși definiția profesiunii sale. Toate celelalte direcții sînt false întrucît substituie primatul valorilor de artă cu primatul valorilor ideologice. Și cum am concepe o direcție critică ce nesocotește condiția elementară a disciplinei? La 1872, Maiorescu nu procedează încă la discriminări de natură ideologică. Calitatea literară a scrierilor pare să-l preocupe în exclusivitate. Este, deci, numai critic: sumar, judecătoresc, fără disponibilități analitice, însă critic în toată puterea cuvîntului, spre a parafraza sintagma prin care îl definește pe tînărul Eminescu. Combate, deocamdată, „formele fără fond" prin valori, neinsistînd asupra fidelității acestora față de programul expus în articolele de directivă. Alecsandri, am văzut, e revendicat pentru puritatea simțirii și frumusețea limbii, chiar dacă ilustrațiile (**Rodica** de pildă) nu sînt tocmai concludente. Eminescu — pentru „farmecul limbajului", iar Bodnărescu — pentru ușurința și îndemînarea limbii în poeziile lirice. Arta singură înfruntă timpul. Valorile de frumos sînt eterne, pe cînd celelalte valori suferă de perisabilitate. Doar glasul celor dintîi va răsuna peste vreme, reprezentîndu-ne dinaintea generațiilor viitoare: „Cine a fost Tiberius? A fost în realitate așa tiran, a fost acea pildă de spaimă, precum trăiește astăzi în conștiința omenirii? Cine o mai poate hotărî? Însă figura lui a intrat astăzi sub forma maiestrită a lui Tacitus, și pe cînd actualitatea lui s-a cufundat în întunericul istoriei, el e osîndit la aspectul sub care ni l-a păstrat clasicul autor. Disocierea valorilor, a binelui și adevărului de frumos, îl conduce pe Maiorescu la legitimarea dreptului creatorului după bunul plac, lăsînd posterității imaginea pe care o crede de cuviință. Dacă arta nu copie realitatea, singurele relații sigure pe care le furnizează se referă la creatorii înșiși. Portretul tiranului ne edifică mai mult asupra lui Tacitus decît asupra persoanei istorice a împăratului, „critica nimicitoare a lui Lessing" ne dă mai bogate informații în privința autorului **Laokoon**-ului decît despre individul istoric Goeze. Mințind despre ceilalți, arta spune adevărul despre artist. Dar Maiorescu pune în cumpănă adevărul istoric și adevărul artei, dînd întîietate ultimului. Ce importanță are că literatura minte, dacă o face expresiv. Frumoasa minciună strivește adevărul inestetic! Condiție de existență a artei „forma frumoasă" devine și garanție de adevăr, care nu există decît în formulări desăvîrșite. În realitate, Maiorescu urmărește un scop dintre cele mai practice: justificarea propriei înclinații de a deforma realitățile. Degeaba vă încercați voi, Hasdeii, Ghiculeștii, Grădiștenii, Densusienii, Alexandreștii și toți ceilalți să ridiculizați direcția nouă, care îndeplinește condiția de frumos, căci, situați de la bun început în afara artei, nimeni nu vă va lua în seamă! Cuvîntul nostru, în schimb, chiar strîmb fiind, are să dăinuie, nimicindu-vă în eternitate! Să mai precizăm că nu împărtășim un asemenea mod de a vedea lucrurile? Ferma disociere a valorilor nu trebuie extinsă dincolo de momentul judecării estetice a operei. Frumosul și urîtul pot, deopotrivă, minți și spune adevărul și nu e niciodată de prisos a cerceta în ce măsură o fac. A minți convingător, calitate la o adică în ordine literară, ne pare un defect esențial în ordine umană. Datoria frumosului e de a sluji adevărul, nu de a-l ascunde sub fraze armonioase. Prefacerea minciunii funciare a artei în pavăză a minciunii interesate este, în ultimă instanță, o probă de cinism. În acest sens, al raporturilor cu adevărul, arta are categorice implicații morale, presupune și degajă o etică precizabilă. Indiferentă în judecata de valoare, morala artei ne implică îndată după aceea, obligîndu-ne la solidaritate sau la delimitare. Îi vom recunoaște lui Maiorescu talentul expunerii, gradația și limpezimea, lapidaritatea formulărilor, superioare întotdeauna exprimării adversarilor, nu și permanenta însoțire cu adevărul, uneori mai aproape de inexpresivii lui dușmani.

Adrian OPRINA

Titluri și locuri comune

Titlul, constată specialiștii, joacă un rol deloc neglijabil în compunerea unui text: organizează procesul de creație, luminează într-un mod particular ansamblul scrierii, îi impune autorului, într-un cuvînt, o atitudine. Este o formulă sintetică, menită să ușureze transferul de idei către cititor. Cînd titlul e ales arbitrar intuim că alta e ideea lucrarii respective, alta formula capabilă să o reprezinte. Spunem atunci că scrierea respectivă ar fi trebuit să poarte alt titlu.

Dar titlul e important nu numai din perspectiva celui care scrie.

Măcar tot atîta interes merită studierea manierei în care „răspunde" la titlu cititorul. Un titlu format dintr-un singur cuvînt, de pildă, oferă indicații minime, lasă o mare libertate în alegerea sensurilor, își fixează cu claritate înțelesul abia după parcurgerea întregului text.

Altfel se întîmplă atunci cînd textul este denumit printr-o construcție lingvistică de o anumită complexitate (uneori un astfel de titlu poate fi, e drept, o metaforă, sau o altă figură de stil): de regulă în asemenea cazuri autorul urmărește nu sensul figurat, ci o indicație precisă.

*

Preocuparea de a dirija **ab initio**, prin titlu, receptarea, e cîteodată excesivă; titlul spune atunci prea multe; și spune ce nu ar trebui să spună. Cum e posibil ca un titlu să spună prea multe, și să spună ceea ce... nu ar trebui să spună? Să luăm cîteva exemple la întîmplare: Viață și artă; Actualitate și tradiție; Etic și estetic, Istorie și literatură... Astfel de formule se întîlnesc deseori, în cărți, în reviste, în jurnale. Nu frecvența întrebuințării e un impediment, bineînțeles. Ea ar putea fi, dimpotrivă, indiciu că ne aflăm în fața unor realități, a unor probleme care ni se impun, care nu pot fi evitate. Periculoase sînt efectele gîndirii simplificatoare.

*

Prejudiciind mentalitatea comună clișeele prejudiciază și gîndirea autorilor care nu vor sau nu pot să li se opună. Circuitul se închide, cercul devine vicios. Autorii care nu detectează și nu neutralizează locurile comune devin simple elemente pasive în circuitul cultural, simpli colportori de idei primite; prin scrierile lor nu fac altceva decît să lărgească sfera de circulație și să mărească autoritatea locurilor comune; din conștiința comună acestea se vor întoarce, revigorate, la același soi de autori, care le vor da iarăși girul circulației publice etc. etc. etc. Fără un permanent și susținut examen critic viața culturală (viața literară, în cazul de față) are toate șansele să devină o impresionantă colecție de adevăruri uzate, ineficiente studiului realist, la obiect.

Viața spirituală normală nu se poate lipsi, e știut, de locurile comune. Așa cum, pe de altă parte, nu s-ar putea trăi sub o avalanșă neîntreruptă de idei originale, de noutăți înlocuite înainte de a fi avut timp să devină locuri comune. Locul comun asigură un echilibru, o stabilitate, supune divergențele individuale. Prin locurile comune se transmit cunoștințele unei colectivități, se mediază trecerea de la o generație la alta. Sînt, cu alte cuvinte, un lest necesar. Nici o navă, oricît de perfecționată, nu poate pluti fără lest. Important e ca locurile comune să nu copleșească, să nu blocheze, după ce și-au încheiat ciclul activ, centrele vitale. O gîndire supusă cu totul locurilor comune se sufocă, nu mai poate exista firesc, nu se mai adaptează la realități, ci încearcă să le mutileze pe acestea după propria măsură.

*

O bună circulație a ideilor presupune echilibru între ceea ce e preluat și ceea ce se creează. Nu putem elimina cu totul locurile comune. Dar nici nu le putem ignora. Supunîndu-le continuu luminii crude a spiritului analitic putem spera să obținem o imagine a proceselor intelectuale care au loc în gîndirea comună. Mai putem spera că în felul acesta locurile comune împovărătoare, anacronice, vor fi înlăturate înainte de a face prea mult rău.

*

Există, desigur, un sentiment al inutilului care ar putea descuraja un asemenea efort. Munca e într-adevăr, sisifică, fără șanse de a fi dusă vreodată pînă la capăt; în timp ce luptăm cu locurile comune, în timp ce reușim, eventual, să discredităm unele dintre ele, altele le iau locul, se instalează comod în gîndirea colectivității. Nu e exclus ca în cursul exercițiului să investim noi înșine un număr de locuri comune; propriile noastre stereotipuri. Oricare ar fi dificultățile, necesitatea efortului se impune. Fie și numai pentru că un astfel de efort trebuie să existe. Nu e gîndirea însăși pilda cea mai bună de exercițiu sisific?

*

La începutul oricărei acțiuni împotriva locurilor comune se impun două constatări. Prima: mulțimea acestora nu reprezintă o tot atît de mare varietate. Multe dintre ele sînt doar variante ale cîtorva „adevăruri" adînc înrădăcinate în gîndirea comună. Și a doua: aceeași formulă, aceeași expresie lingvistică poate să desemneze, în contexte diferite, locuri comune diferite.

*

Să începem cu un exemplu. Dintre titlurile locuri comune să alegem de pildă „istorie și literatură". Sintagma circumscrie la prima vedere o relație specifică, clar delimitată. Privind lucrurile mai de aproape ne dăm seama că nu e așa. Într-adevăr, despre ce „istorie" și despre ce „literatură" poate fi vorba aici? Cuvîntul **istorie** trebuie citit, fără îndoială, în sensul de devenire a societății; istorie însemnînd tot ceea ce cunoaștem și aparține trecutului.

Literatura, oricum am defini-o, face parte, în acest caz, ca activitate specific umană, din istorie. În mod curent însă **Istorie și literatură** nu fixează decît rareori o relație de tipul **tot-parte**. Textele care tratează acest subiect dovedesc că aranjează faptele pe o cu totul altă canava.

„Istorie și literatură" e doar un echivalent pentru „realitate și artă". Nu e greu de verificat. „Istorie" devine: personaje, întîmplări, obiceiuri, concepții, sentimente etc. — într-un cuvînt, „rezervorul" de realitate. „Literatură" e fenomenul estetic, care se cere raportat la această realitate.

*

Discuția despre istorie și literatură este uneori (mai rar, e drept) atacată și dintr-o altă perspectivă. Istoria este evaluată în sens hegelian — **forță** care pune în mișcare ființele și fenomenele; care le împinge într-un destin. Literatura, în cazul acesta, nu mai este interesată de „rezervorul de realitate", ci de forța reprezentată de istorie. Istoria nu mai este depozit de evenimente și personaje ci principiu filosofic. Acesta e axul care împarte, de fapt, scrierile cu subiect istoric. De o parte cele care reconstituie atmosfera, acțiunea etc. folosindu-se de istorie. De cealaltă, cele care au în obiectiv însăși istoria ca energie care pune în mișcare lumea. Romanele istorice ale lui Sadoveanu fac parte din ultima categorie. „Război și pace" pare un roman de reconstituire a epocii, în fapt tema sa este tot destinul istoriei.

*

Dezbaterea pe marginea formulei, „istorie și literatură" ar putea avea în vedere raportul dintre diacronic și sincronic. În istorie evenimentele nu apar decît stratificate cronologic. Arta le tratează, în schimb numai simultan: fapte valabile artistic sînt cele pe care conștiința le cuprinde într-un moment dat; ele apar, în respectivul moment, simultan.

*

Alte relații-locuri comune care devin cîteodată substitute pentru „istorie și literatură" — viață și artă, social și estetic etc. sînt, de fapt, reductibile, la rîndul lor, la relația fundamentală **realitate-artă**.

*

Dacă privim... istoric legătura dintre „istorie și literatură" constatăm că ea se modifică în timp. Există culmi ale divorțului dintre ele. Una survine în momentul transformării istoriei, ca supremă ambiție pozitivistă, într-o uscată acumulare de date și principii abstracte. Cealaltă în perioada de vîrf a autonomiei artei. Arta „autonomă" experimentează fără a se... împiedica de nici o realitate. Aceste culmi ale divorțului au fost depășite, dar lucrurile n-au fost reluate din punctul de plecare. S-au produs mutații semnificative. Istoria e astăzi preocupată de sentimente (istoria mentalităților scrie istorii ale Fricii, ale Morții, ale Milei etc.); literatura, după evidenta diminuare a acțiunilor moderniste se întoarce, în schimb, către istoria-destin, și ar dori să-i ia locul.

Constantin PRICOP

Contexte

Arte și meserii

Nici chiar un scriitor de geniu, întruchipînd, să zicem, forța epică a lui Tolstoi, poezia aspră, hărnicia și acuitatea psihologică ale lui Rebreanu, intuiția (și inteligența) politică a lui Malraux, imaginația și, totodată, realismul lui Marquez, n-ar putea „restitui". Aventura secolului XX, așa cum a „captat-o", situîndu-se în miezul desfășurării acesteia, un mare ziar care a străbătut și a marcat veacul. De aceea, ideea grupării sub titlul amintit a celor mai semnificative „materiale" privind descoperirile secolului nostru, publicate în „Le Figaro" din 1900 pînă în prezent, mi s-a părut foarte inspirată. Impactul produs de masiva lucrare ce reunește asemenea texte (unele, fără îndoială, la fel de spectaculoase ca și subiectele tratate) asupra conștiinței omului din acest sfîrșit de veac poate fi enorm, cu implicații multiple și profunde. Oricum, ar fi de dorit ca lectura lor să însemne un fel de călătorie de reinițiere, încît spectacolul strălucitor al descoperirilor minții umane să-l determine pe cititorul contemporan, orgolios și nu o dată nechibzuit, să-și reconsidere propria condiție. Căci, să nu uităm, tocmai în miezul acestui secol teribil, nu altcineva decît Einstein a rostit o frază de natură să ne cutremure: „Dacă aș fi putut să-mi reiau viața de la capăt, m-aș făcut instalator sanitar". Ceea ce nu e prea măgulitor pentru... aventura secolului XX.

★

Încă o mărturie despre efectul benefic al gazetăriei asupra literaturii, de fapt asupra meseriei scriitorului. Aparține lui Jean Dutourd, membru al Academiei Franceze: „Gazetăria este o invenție fericită pentru scriitori. Îi obligă să scrie tot soiul de lucruri pe care altfel nu le-ar fi scris (...). Nu am disprețuit niciodată această activitate și nici nu am considerat-o drept o corvoadă. Am disimulat, poate, modestia în spatele vanității (...). Gazetăria dacă este practicată cu aceeași seriozitate ca romanul sau teatrul, nu disperseazǎ o operă, dimpotrivă, o completează. Mărturisesc că datorită ei mi-au venit în minte o sumedenie de idei pe care altfel mi-ar fi lipsit curajul să le caut în sinea mea". Pentru un om al scrisului, pentru orice creator chiar, gazetăria este, aș spune, cura de sănătate a condeiului, și forma cea mai aleasă de a-și păstra mereu proaspătă disponibilitatea de a dialoga.

★

Ce noroc pe un editor irlandez să descopere o schiță inedită de Jonathan Swift, datînd din anul 1730, chiar în ajunul trimiterii în lume a primului număr dintr-o nouă serie a revistei satirice „Dublin Opinion", publicație care a mai apărut în perioada interbelică. A porni la drum cu o revistă satirică, publicînd în primul ei număr un text necunoscut pînă acum, de excepțională valoare, al lui Swift, e, să recunoaștem, o șansa unică. Un astfel de început pus sub auspiciile geniului satiric al creatorului lui Gulliver poate fi profund stimulator, dar și un enorm handicap.

★

Libertatea, valoarea supremă a omului, este simțită diferit și are reprezentări de o derutantă diversitate. Jean Paul Sartre nu poseda ceea ce se numește o bibliotecă. De fapt, ne spun cei apropiați scriitorului, între care și Jean Cau, într-o carte „Croquis de mémoire", nu poseda mai nimic, în aceasta autorul Cuvintelor văzînd o condiție a libertății sale. Ceea ce mi-a amintit că am cunoscut puține imagini (fotografice, t.v., etc.), ale scriitorilor noștri care să nu-i surprindă în bibliotecă, ba cîte unul apare chiar „strivit" de cărți.

Această observație nu trebuie luată ca o maliție, ci ca o invocare a unei dovezi în plus că fiecare vede libertatea (și biblioteca) în felul său...

★

Ray Bradbury, cunoscutul autor al „Cronicilor marțiene", mărturisea într-un interviu că scrisul este pentru el „cea mai minunată îndeletnicire din lume. O treabă splendidă, uluitoare". Tot el, referindu-se la misiunea artei în epoca noastră, afirma că „arta este chemată să spună: ajutați-mă să trec prin această noapte, ajutați-mă să ajung pînă dimineața, învățați-mă să iubesc!". Nu e prea clar dacă aceste implorări vin dinspre artă către noi ori dinspre noi către artă sau dacă sînt reciproce. Mi-ar place să cred însă că acel „învățați-mă să iubesc!" se adresează cărților și nu în ultimul rînd celor de literatură. Pentru că, și aici îmi place să reamintesc o idee a lui Al. Paleologu din Treptele luminii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu, marea iubire nu e un fenomen natural, ci unul de cultură „în sensul că e de sursă culturală, eventual chiar livrescă, de pildă ca în cazul celebru al lui Paolo Malatesta și al Francescăi da Ramini din Infernul lui Dante a căror fatală complicitate erotică a fost declanșată de lectura romanului despre dragostea dintre cavalerul Lancelot și regina Ginevra".

★

Între cele mai sclipitoare și mai memorabil formulate reflecții despre Cehov pe care le-am citit vreodată le înscriu și pe acestea ale lui Adrian Păunescu:

„Fiecare casă de pe pămînt are într-unul din pereții ei, ascunsă, o ușă care dă în salonul nr. 6".

„Cînd zicem Cehov, zicem, atît de organic, marea proză rusă, încît parcă am zice marea iarnă rusă".

Asemenea gînduri de poet exprimate aforistic înlocuiesc multe pagini de exegeză mai mult sau mai puțin riguroasă.

★

Citind articolele și interviurile lui Gabriel Garcia Marquez ești frapat de faptul că dincolo de noutatea, de prospețimea ideatică și stilistică a fiecărui text, marele scriitor și gazetar (fost corespondent al Agenției Prensa Latina) revine obsesiv la cîteva idei: realitatea „magică" a continentului sudamerican, singurătatea acestuia, politica și iubirea — teme fundamentale, inepuizabile și obligatorii pentru fiecare scriitor adevărat, plăcerea (pînă la limita suferinței) a scrisului, plăcerea (pînă la limita angoasei) a lecturii (autorul Veacului de singurătate mărturisea odată că în timp ce citea o carte foarte bună se temea să nu moară înainte de a o termina), mirajul literaturii, forța misterioasă a verbului, a cuvîntului simplu care, cum ar fi zis Caragiale, nu poate avea decît un singur loc într-o frază. Sînt ideile „fixe" ale lui Marquez care... au făcut și fac înconjurul lumii, definind o conștiință emblematică a epocii noastre.

Constantin COROIU

Duiliu Zamfirescu între literatură și politică

S-a vorbit nu o dată despre o etapă distinctă a existenței autorului **Îndreptărilor**, survenită după 1917, trecîndu-se totuși prea repede peste acele aspecte ce se cer a fi (re)aduse astfel în discuție. Așa se explică faptul că activitatea desfășurată de Duiliu Zamfirescu în ultimii ani de viață nu este întru totul cunoscută, circumstanță care se repercutează, cîte o dată, prin incompletitudine, asupra imaginii unuia dintre clasicii literaturii române.

Declanșarea primei conflagrații mondiale l-a surprins pe fostul diplomat într-o stare de spirit ce prevestea mutațiile imanente pe care le va suporta conștiința sa, mutații ce priveau atitudinea pe care urma să o adopte față de înaintarea generală a României După ce trăise aproape două decenii departe de țară, confruntat adesea cu o singurătate apăsătoare și obsedat de un acut sentiment de instasfacție profesională, el nu a depășit nici după întoarcerea în patrie rezerva pe care o afișase față de o eventuală implicare în viața politică. Ezitînd între intenția, mărturisită de cîteva ori, de a renunța la însingurarea ce se accentua treptat și reticența față de realitățile politice românești, grefate pe o recuzită vetustă, existența sa părea a se înscrie pe o traiectorie rectilinie, punctată doar de învederarea incidentală a unor invective oțioase. Impactul cu un eveniment ce antrenase întreaga Europă pe drumul prefacerilor i-a marcat însă, în mod ireversibil, ultimii ani de viață. Așadar, în intervalul primului război mondial, căci acesta era evenimentul la care ne referim, s-au prefigurat direcțiile și dimensiunile unei evoluții capabile a ne releva un Duiliu Zamfirescu așa cum s-ar fi vrut el dintotdeauna. După ce a asistat la abolirea țarismului, act pe care îl considera drept „cea mai formidabilă transformare politică ce s-a văzut vreodată sub soare", convingerea sa era aceea că sosise în sfîrșit momentul renunțării la o stare de lucruri învechită pentru a se trece la modelarea unei societăți românești pe care o schițase deja în romanele sale. Va reveni la uneltele scrisului doar întîmplător, iar un asemenea gest va fi determinat în general de rațiuni extraliterare. Astfel încît, acela care considera, încă din 1897, că „în a doua parte a vieții, majoritatea oamenilor se așează [...] mai cu seamă pe făcut politică", a ajuns să renunțe, treptat, la literatură și la cunoscutul său polemism academic, a cărui profesare i se părea de această dată desuetă. Judecîndu-și rostul în funcție de obiectivele reclamate de o epocă a restructurărilor, el nu-și mai dorea altceva decît să trăiască îndeajuns „pentru a forma un partid nou", în care să fie încorporați cei abia întorși din tranșee. Așa se explică prezența sa printre personalitățile care, la 3 aprilie 1918, semnau, la Iași, în casa profesorului Matei Cantacuzino de pe Copou, actul de constituire a Ligii Poporului.

Renunțînd la cariera scriitoricească și lansîndu-se în sfera activității partidiste, romancierul nu va evolua totuși către ipostaza de politician autentic. Accederea către baricada ce o reprezenta acea inedită formație politică o va considera drept o modalitate a angajării sale nemediate la desăvîrșirea acțiunii de consolidare a României noi. Alăturîndu-se generalului Al. Averescu, abia convertit ca lider politic, Duiliu Zamfirescu nu se arată fascinat de imensa popularitate a strategului ofensivei de la Mărăști, ci de naivitatea lui, însușire străină politicianismului, dar susceptibilă, chipurile, a conferi cuiva atributul de **homo novus.** De fapt, adevărata ingenuitate era aceea pe care o aducea cu el romancierul și nu altcineva, drapată pe o moralitate și un democratism de care erau lipsiți mulți dintre conmilitonii averescani. Tocmai din această cauză, aderarea sa la Liga Poporului a fost apreciată dintr-un început ca o apariție insolită în peisajul tern al vieții politice românești din anii războiului și cei imediat următori. Căci, spre deosebire de mulți dintre fondatorii noii confrerii politice, care vituperau tarele „partidelor istorice" numai pentru a le luat locul, magistratul de odinioară, după ce abjurase la principiul schopenhauerian al abstragerii din realitate, se angaja să impună rectitudinea și rigorismul ca principii esențiale ale vieții politice. Optînd pentru o asemenea conduită el se simțea obligat să explice că „toată gama vieții noastre trăite oscilează între vis și realitate, adică între poezie și știință. [...] S-ar părea că politica se ocupă de realități. Cu toate acestea, ea este o artă, iar nu o știință". Era, așadar, printre puținii dintre cei învestiți cu prerogativele proprii bărbaților politici, care își judecau astfel responsabilitatea, asumată în niște împrejurări deosebite.

Fără a îmbrăca uniforma militară, dar îndeplinind o misiune patriotică în calitatea sa de reprezentant al României în Comisiunea Europeană a Dunării, Duiliu Zamfirescu a urmărit cu firească emoție desfășurarea evenimentelor militare după intrarea în război a armatei române, în rîndurile căreia se aflau și cei doi fii ai săi. Conștient de injustețea acuzațiilor care i s-au adus, privind atitudinea sa față de conflictul izbucnit în iulie 1914, el declara că „visez la o **Românie Mare** de cînd eram tînăr", purtînd cu sine „visul gloriei, al unirii legitime a tuturor românilor". Concomitent, întreaga sa operă s-a constituit, fapt pe care l-a subliniat de altfel într-o tentativă „de a întoarce sufletul românilor către iubirea de propria lor țară și către înfăptuirea idealului național". Iar atunci cînd neamul întreg aștepta decizia acelora care vor intra în istorie ca „generația Marii Uniri", cînd toți se întrebau care va fi soarta României, scriitorul patriot afirma că, indiferent de sentimentele de moment, ochii noștri ar trebui să vadă, înainte de toate, propriile noastre culori, acelea ale tricolorului nostru : pe acesta să-l salvăm și să-l ținem sus". Odată cu înfăptuirea idealului național, Duiliu Zamfirescu, amintind de jertfa acelora care consfințiseră, pe atîtea cîmpuri de luptă, dreptul ca românii de pretutindeni să conviețuiască între granițele lor firești, observa, ca pe un fapt deosebit, că toți „cei ce au pribegit departe de țară, ca și cei ce au rămas pe loc, se regăsesc cu bucurie la vetrele lor, mulțumind cerului că i-a scăpat de stăpînirea străină. Deși casele sunt sfărîmate, avutul prădat, cîmpiile sterpe, totuși mulțumirea de a respira liberi, de a vedea înfăptuirea visului pe care numai o clipă l-a trăit Mihai Viteazul — unirea laolaltă a tuturor Românilor — ne ajută să uităm ziua de ieri și să ne bucurăm de ziua de astăzi".

Depășind entuziasmul firesc, încercat de românii care simțeau că în sfîrșit, trăiau în spiritul adevăratei lor istorii, el s-a numărat printre aceia care, sondînd împrejurările de moment și scrutînd viitorul, cereau celor aflați în fruntea neamului „să fiți cu bună chibzuială, să băgați de seamă unde duceți țara aceasta, care, salvată ca printr-o minune dumnezeiască din teroarea războiului nimicitor, a ieșit așa frumoasă cum este astăzi și despre care țară veți fi răspunzători către fii și nepoții voștri". Sesizînd gravitatea unor imperative unice, „preotul muzelor", cum îl numise cineva, înțelegea să se angajeze cu întreaga-i făptură la desăvîrșirea a ceea ce hotărîseră românii la 1 Decembrie 1918. Departe de a se fi considerat subordonat unei ideologii partidiste și a actiona deci în virtutea acesteia, el a traversat, în ultimii ani de viață, o perioadă în care a fost învestit cu cele mai înalte demnităti publice, implicîndu-se, pînă la uitarea de sine, în efortul de reclădire a României. La 13 februarie 1920, devenea senator și deci purtător de cuvînt al vrîncenilor, în primul și cel mai înalt forum public al tuturor românilor. Peste o lună era desemnat Ministru al Afacerilor Externe, pentru ca la 23 iunie 1920 să dobîndească mandatul de deputat. În sfîrsit, o săptămînă mai tîrziu era proclamat președinte al Camerei, succedîndu-l pe N. Iorga, prepotență cu care va fi onorat încă de două ori. Nici un alt scriitor nu a reusit să ocupe într-un răstimp asa de scurt, dar decisiv pentru afirmarea noii istorii a românilor, atîtea demnităti publice. Înfățișîndu-se țării, în fiecare dintre aceste ipostaze, el se prezenta, cum singur mărturisea, ca „un suflet lipsit de prihană, gata oricînd să se jertfească pentru binele scumpei noastre patrii".

Toate actele politice ale lui Duiliu Zamfirescu, săvîrșite ca urmare a apartenenței sale la o grupare partidistă, au purtat pecetea indelebilă a aceluia care s-a considerat în permanență „un reprezentant al poporului". De altfel, cea dintîi rațiune a activității sale politice a reprezentat-o lupta neîntreruptă pentru îndreptarea situatiei țăranilor. Declarîndu-se împotriva paleativelor și a inițiativelor conjecturale, el considera că rezolvarea problemei agrare ar oferi cheia desferecării porții care deschidea drumul către propășirea întregului neam. Respingînd acuzațiile celor care puneau sub semnul îndoielii faptul că era un cunoscător al lumii satelor, speculîndu-se astfel ecoul unei mai vechi polemici, scriitorul devenit om politic declara că în romanele sale a abordat mai ales problemele vietii rurale, „în care țăranul este admirat și ridicat la înălțimi la care trebuie să fie sufletul acesta anonim al poporului, care rezolvă și suportă toate dificultățile". Conducînd dezbaterile forumului parlamentar care a adoptat reformele ce vor cimenta unirea sufletească a tuturor celor reuniți în virtutea unui privilegiu istoric inebranlabil, Duiliu Zamfirescu s-a aflat în permanență printre ctitorii României noi. Rostindu-se în fața aleșilor națiunii, în această ipostază, el relevă că prin votarea reformei agrare, **pămîntul era pus „la îndemîna** acelui admirabil țăran, care de 2000 de ani ne-a păstrat nestirbită fizionomia noastră de popor latin în Carpați si la gurile Dunărei". Complinirea operei începută cîndva de Mihail Kogălniceanu, remarca el apoi, va statua prestigiul si strălucirea României în concertul statelor civilizate ale Europei. Făcînd aceste precizări, președintele Camerei sublinia faptul că neamul său dispunea de condițiile necesare unei ascensiuni incontestabile, întrucît „avem munți în care găsim de toate, de la cărbuni pînă la aur; avem plaiurile cu fînețe si cu fructe; avem o rasă de oameni eșită din fericita încrucișare daco-romană, în care toate însușirile sînt răsădite, de la eroism si poezie, pînă la cumpătare și zmerenie". Martor sau autor al actelor prin care o generatie unică desăvîrșește întregirea politică a României, realizînd apoi comuniunea ei spirituală, Duiliu Zamfirescu se simțea îndreptățit să afirme, cu nedisimulată mîndrie, la 24 februarie 1921, că „România Mare a devenit cu adevărat mare", gînd care exprima nu doar o simplă reflecție, ci și o identificare a sa cu realitățile epocii.

Dincolo de orice alte considerații, amintind doar că N. Iorga era convins că „în politica românească nu l-a adus pe dînsul o aplecare deosebită", se impune a remarcra faptul că Duiliu Zamfirescu a rămas fidèle à soi-même atît în literatură, cît și în politică, chiar dacă în aceasta din urmă n-a depăsit stadiul unei experiențe, și nu totdeauna fericite.

Gh. I. FLORESCU

Sonetele „lumii ca spectacol"

Nu se putea ca Mihai Codreanu, profesor de dicție la *Conservatorul* ieșean, precum și director al *Teatrului Național* din localitate, să nu fi împrumutat sonetului ceva din specificul artei dramatice, — fie că ne referim la viziunea „lumii ca teatru" sau la evocarea unor personaje, fie că avem în vedere numai utilizarea unor termeni luați din vocabularul slujitorilor scenei. Poet de formație livrescă, traducătorul lui Cyrano de Bergerac atribuie sonetului și capacitatea de a defini succint o lume paradoxală, — ca în acel subtil *Rigoletto* din volumul *Statui*. Ideea *lumii ca teatru,* care apărea și în *Glossa* lui Eminescu, este reluată aici într-una din variantele ei posibile : lumea este „baraca unei proaste glume" pentru „o panoramă" de bîlci : „Nu-i, Sire, tragedie, nu-i nici dramă, / Nici comedie nu-i, — povestea „Lume" ; / Ci e baraca unei proaste glume : / Așa ceva... ca-n bîlci o panoramă". În această atmosferă zgomotoasă și veselă — propice mișcării în cerc a „Deșertăciunii", diferențele dintre regi și bufoni se șterg, sau numai se estompează : „Purtînd ciudată haină de paradă, / Trec regii cu bufonii în grămadă".

Frecventarea lumii teatrale face posibilă o reinterpretare a miturilor arhicunoscute, asupra cărora Mihai Codreanu proiectează neașteptate lumini, pentru a le afla o semnificație nouă. Contrastul trecut — prezent are ca scop reliefarea unui raport tîrziu sesizat, între *sentiment* și *rațiune,* dar altfel decît în numeroasele sale *arte poetice.* „Cînd anii ne-mpresoară", ne dăm seama că *Pajul Cupidon,* cu săgeata lui, n-a făcut altceva decît să modifice optica îndrăgostiților de odinioară, ajunși acum în pragul senectuții : „Dar gravele trecutului romanțe, / Topite-acum în ușurele stanțe, / În chip glumeț ne farmecă timpanul... // Și-atunci, zîmbind, ne dăm mai bine samă / Că pajul Cupidon, tragedianul / E un banal actor de melodramă".

Ca și sonetele deja menționate, *Scrisoare postumă aparține* tot ciclului *Din armoniile durerii.* „Găsită la un sinucis", *scrisoarea* aceasta este o definiție a vieții făcută pe un ton voit vesel, care capătă abia în final adevăratele grave acorduri. Viața este cînd „sărbătoare plină / De cîntece, de jocuri, veselie", cînd „E un bal ; e o petrecere deplină ; / Alai de zgomotoasă frenezie", sau „E un banchet superb ; e o beție / Cu vin gustos, în spumă cristalină". Ca și în alte sonete, ultimul terțet echivalează cu răsturnarea opticii : „Frumos, vîrtejul vieții ! — dar te-apasă... / Și doritor atunci de-a morții tihnă, / Te furișezi din bal și pleci acasă".

Din volumul *Cîntecul deșertăciunii* se cuvine menționat sonetul *Hamlet,* integrat ciclului *Acorduri triste.*

Ca și în *Scrisoare postumă,* schimbarea bruscă a fluxului ideatic, echivalînd (în cazul actorilor) cu trecerea la un alt registru interpretativ, se dovedește oportună și inspirată. Sonetele lui Mihai Codreanu, scrise sub formă de monolog, dar lăsînd nu o dată impresia unui dialog imaginar, permit aceste nuanțări ale tonului, cu efecte remarcabile, mai ales atunci cînd „personajul" vizat aparține unei piese celebre Adresîndu-se lui Hamlet, tonul este cînd curtenitor : („Salut, amabil prinț îndoliat"), cînd insinuant : („Ascultă : Miezul nopții a sunat, / Iar umbra părintească și regală / Vorbește c-a fost victimă fatală / Într-un incestuos asasinat"), pentru a deveni, în terțete, un amestec de ironie și sarcasm : „Ci du-te la Ofelia și spune-i / Că viața-i legea crimei și-a minciunei / Și lumea e-un imperiu de noroi ; // Iar cu ingenioasa ta finețã, / Ucide-l pe Polonius, — și-apoi / La sînul mamei tale plîngi, alteță".

Dacă cităm sonetul *Autobiografie postumă* din ciclul *Aqua forte,* o facem numai pentru ultimul vers, care conține un termen din bogatul vocabular teatral, desemnînd aici un articol din pestrița recuzită actoricească : „Iar semn particular, — purtam *perucă*".

În *Turnul de fildeș* sonetele inspirate din lumea rampei sau avînd numai unele tangențe cu aria largă a fenomenului dramatic în multiplele lui aspecte (viziune, personaje, procedee etc.) sînt răspîndite în trei cicluri : *Game variate, Studii de sonete* și *Lira neagră.*

În sonetul *Actorul,* din primul ciclu menționat, este reluată ideea *lumii ca teatru,* avînd unele similitudini cu poezia *Rigoletto* din volumul *Statui.* Aici însă este precizat mai cu seamă raportul dintre *actor* și *personaj,* care nu presupune (cum s-ar crede) identificarea cu lumea ficțiunii, ci îndepărtarea de ea, într-o „distanțare" brechtiană *avant la lettre :* „In mine plînge rîsul omenesc / Și rîde lacrima, pe cînd cu voace / Zadarnică de goale poloboace / *Străine patime maimuțăresc".* Ideea „distanțării" apare cu pregnanță în terțetul final, fiind însă dublată și de un pronunțat dezgust existențial : „Iar dezgustat de-atîtea măști de vise / De-mi pierd în alții eul uneori, / Cînd ies din scenă, scuip între culise".

Cu puține excepții, sonetele la care ne referim evocă mai degrabă o lume de iarmaroc sau de bîlci, strident colorată și gălăgioasă, decît lumea scenei propriu-zise. Explicația trebuie căutată în doza (apreciabilă) de sarcasm ce însoțește de obicei ironia lui Mihai Codreanu. Astfel, în sonetul *Paiațul,* făcînd parte, ca și *Actorul,* din ciclul *Game variate,* comparația este luată din lumea pestriță a bîlciurilor sau iarmaroacelor tradiționale. „Subconștientul" poetic este un „naiv paiaț", — dar imaginea creionată nu lasă nici un dubiu asupra intențiilor autorului : „Naivului paiaț i-am pus în nas / Verigă de oțel, și pas cu pas / Îl port prin poezie și prin proză... // Și-așa făcîndu-mi sclav stăpînul meu, / Sărbătoresc dualitatea roză / Ce-ncheagă-n noi unicul nostru eu".

Sonetul *La teatru,* din ciclul *Studii de sonete* este inspirat, ca și *Hamlet,* dintr-o piesă shakespeariană. Mihai Codreanu evocă celebra scenă a întîlnirii dintre Romeo și Julieta, cînd aceștia își mărturisesc dragoste. Intre actori și spectatori, poezia neîntrecută a replicilor shakespeariene acționează ca un liant sufletesc, determinînd acea comuniune rîvnită de orice autor dramatic : „„E Romeo-n noapte sprintenul erou, / Iar Julieta-i zvelta eroină. / Pe scenă Cupidon încet suspină / Și vibrează-n sală un suav ecou". Dar, referindu-ne la acest sonet, trebuie să menționăm că Mihai Codreanu mizează pe cunoștințele cititorilor săi în domeniul literaturii dramatice sau al spectacolului scenic. Fiindcă el nu reinterpretează scena pentru a-i găsi acestui simbol o dimensiune nouă, ci exersează un „studiu de sonet", avînd o structură cu totul particulară. El îmbină aici ritmul trohaic cu cel iambic, rimele fiind cînd oxitone, cînd paroxitone.

Un alt personaj shakespearian îi inspiră sonetul *Digestia lui Yorick,* din ciclul *Lira neagră.* Dar și de această dată ironia lui Mihai Codreanu iese în evidență. Bufonul regal pleacă de la constatarea : „...Și regi sînt de carton, — cu-atît mai bine. / Iar eu... eu sînt spiritual bufon", pentru a ajunge la concluzia : „De-aceea-nghit toți regii de carton / Și-i digerez apoi în glume fine". Procedeul antanaclazei (care presupune folosirea aceluiași cuvînt cu sensuri diferite) este utilizat cu bune rezultate în terțetul final, care constituie numai aparent o concluzie lirică paradoxală : „Și-mi spun, căscînd, sătul de bunătăți, / Că toate majestățile sînt fleacuri / Și multe dintre fleacuri majestăți".

Dacă sonetul *Autobiografie postumă* era citat numai pentru ultimul endecasilab, *Metamorfoză* reține atenția mai ales prin versul de început : „Mă văd un *act de farsă...* și trăiesc". Aici, ironia cedează locul accentelor grave care însoțesc totdeauna meditațiile sale existențiale, cînd masca actoricească se dovedește incomodă sau inutilă.

Volumele din 1939 *(Statui — sonete și evadări din sonet)* și 1957 *(Sonete)* nu cuprind poezii care să ilustreze această temă. „Spectacolul vieții" presupune o continuă mișcare — chiar dacă ea se produce în cerc — și nicidecum absența acesteia — ca în multe piese de teatru... Și totuși, pe linia poeziei romantice, dar într-o viziune foarte modernă, Mihai Codreanu conchide că visul și realitatea — (ca într-o ideală operă dramatică) — pot fi separate cu greu, viața individului presupunînd fuziunea acestora. O mărturisește în sonetul *Melancolie* din ultimul său volum, deși versurile au ceva criptic : „Și-așa-n absent mi-am încrustat prezența...".

Adrian VOICA

Otilia Cazimir în corespondență cu Petru Comarnescu

Ceea ce a legat într-o aleasă prietenie cele două personalități ieșene a fost, în afară de stima și prețuirea reciprocă, dragostea pentru oameni, modestia și puterea de muncă. Cu toate că se cunoșteau, probabil, cu mult înainte, Otilia Cazimir comunică cu criticul de artă, Petru Comarnescu, mai intens, în perioada cînd acesta deținea funcția de inspector general al direcției teatrelor și operelor române. Din bogata corespondență pe care au purtat-o, am ales două scrisori din anii negri ai războiului, cînd destinele umanității erau crunt amenințate și cînd asupra Iașului apasă nori grei. Rîndurile expediate de poetă exprimă accente de tristețe, resemnare și amară singurătate. Cu toate acestea, conștiinciozitatea și corectitudinea îi caracterizează activitatea pe care o desfășoară. În calitate de inspector teatral pentru Moldova, Otilia Cazimir se preocupă insistent pentru alcătuirea unui repertoriu ales scenei Naționalului ieșean, după cum, în anii evacuării va fi îngrijorată de soarta instituției și a actorilor. Dar ceea ce impresionează cu adevărat în această corespondență, revenind ca un leit-motiv este regăsirea în muncă, o muncă tenace și dîrză, cu puteri regeneratoare. Împrejurările vitrege în care se găsește la un moment dat, poeta le depășește lucrînd intens (termină volumul autobiografic „A murit Luchi", traduce din literatura străină, adună material pentru un volum Ibrăileanu, ș.a.). Detaliile cuprinse în aceste scrisori vin să întregească portretul moral al delicatei poete, adăugind noi culori profilului cunoscut.

Rodica-Eugenia ANGHEL

1

TEATRUL NAȚIONAL
— Iași —

Iași, 9 martie 1942

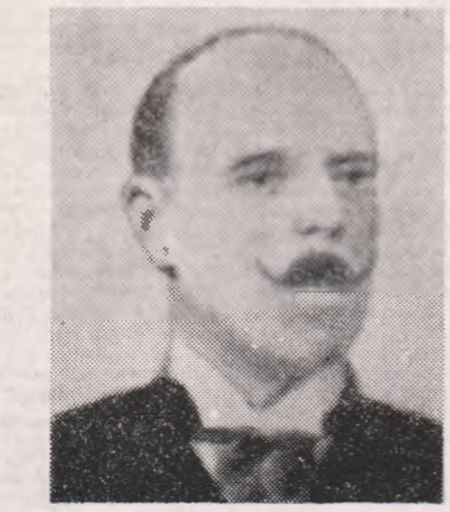
Iubite coleg și prieten,

Am primit ieri, în ziua de 8, scrisoarea matale datată din 2 martie. Îți mulțumesc. Nu-ți închipui ce oribil lucru e sentimentul izolării (cînd n-o dorești), — mai ales cînd începe a fi primăvară, ca acum !

Îmi pare rău că nu mai vii. Florica și doctorul se pregătiseră să te găzduiască și proiectasem și un dejun prelungit, ca să punem țara la cale cu răgaz. Le amînăm, toate pentru vremuri mai bune... dacă or mai fi.

L-am întîlnit aici pe Costache, m-am pomenit într-o zi cu el. După moartea d-nei Sadoveanu, care l-a durut mult, i-a murit recent o soră. Era abătut. N-am avut cînd vorbi mult, și mi-a părut rău.

Cererea pentru **Ondine** (mulțumesc pentru telegramă !) am trimis-o de exact o săptămînă, recomandată și expresă. Grabă explicabilă ! Dar, proastă ca deobicei ,am cerut suma pe care mi-o promisese dl. Rebreanu astă-iarnă, nu pe cea pe care, după cum spui mata, ar fi dispus să mi-o acorde acum ! De unde să știu că-i mai bine dispus acum decît atunci ? I-am scris azi,

Brătescu-Voinești și „armonia universului“

Aproape din totdeauna, critica și istoria literară au privit nuvelistica lui Brătescu-Voinești exclusiv prin prismă sociologică. Așa au procedat Ibrăileanu și, ceva mai tîrziu, Călinescu. Ei l-au considerat pe autorul lui **Pană Trăsnea Sfîntul** ca pe un reprezentant al boierimii în curs de dispariție, care melancolizează pe marginea acestui proces, în chip de replică, fără a fi nici poporanist, nici sămănătorist, întrucît fusese inoculat de către junimiști (în speță, de Maiorescu) împotriva exceselor. S-a mai observat, pe bună dreptate, invariabilitatea schemei narative a lui Brătescu-Voinești, mai ales faptul că o singură povestire oferă măsura exactă pentru toate celelalte și deci pentru întreaga lui artă. Alți critici au fost de părere că, pe acest temei, se află în fața unui scriitor lipsit de imaginație și de valoare, un „primum inter minores“ ; de luat în seamă numai cu prilejul discutării fundalului. Lovinescu, cel puțin, nici nu-l reține în a sa istorie a literaturii, iar în două articole din „Sburătorul“ (1921) scrisese într-o manieră meschină, contrară toleranței sale rutiniere. Bilanțul poate continua. Brătescu-Voinești a fost cel dintîi scriitor român sărbătorit, pe plan național, în timpul vieții, din dispoziție oficială (1928). Scriitor pe care Arghezi îl omagiase, colegial, cu titlul de „jigodie literară“ (1920). Patruzeci de ani, aproape, secretar al Parlamentului român, Brătescu-Voinești s-a convins de lipsa de onestitate a multor politicieni și, drept răspuns, a scris el însuși, între 1937 și 1940, articole politice virulente, sincere, fără îndoială, însă monstruoase prin cecitate. A fost oare, prin aceasta, Brătescu-Voinești un „huligan duios“, așa cum l-a gratulat (1937) Tudor Teodorescu-Braniște?

Brătescu-Voinești a fost cel mai citit scriitor român pînă la 1940, după Mihail Sadoveanu, așa cum o arată anchetele timpului. Intrat devreme în manualele școlare, a format generații întregi de cititori. O interacțiune elocventă într-un grad ridicat, simptomatică sub multe aspecte pentru prima jumătate a secolului în literatura noastră. Și ceea ce a contribuit decisiv la stabilizarea acestei întrepătrunderi și a imaginii lui Brătescu-Voinești au fost anume trăsături de melodramă, aflate în echilibru cu altele, de tragicomedie. Prea des invocata și demonetizata imagine a „inadaptării“ trece într-un plan secundar. Vechea schemă se înlocuiește cu o alta, mai puțin rigidă, mai încăpătoare și mai elastică, datorită și termenilor mai numeroși ai ecuației. Nu de inadaptare este vorba în povestirile lui Brătescu-Voinești, ci de refuzul unui comportament standardizat, ceea ce duce personajele la disperare, apoi la nebunie și, în cele din urmă, la moarte (prin sinucidere). Eroii lui sînt, după propria-i caracterizare, „smintiți“ (**Sminteala lui Radu Finuleț**), adică ieșiți din ordinea curentă, banală. Investesc totul într-o viziune care este proiecția idealului lor, iar cînd viziunea se spulberă, ei rămîn dezarmați.

Conform unui procedeu obișnuit, Brătescu-Voinești acumulează mai întîi elemente binevoitoare, sau neutre, și creează o atmosferă aproape idilică, uneori dulceagă (**Nicușor**). Brusc, intervine un cataclism, care schimbă cursul evenimentelor și pune la grea încercare personajul principal. După care, lucrurile intră în firesc, deși un firesc aplatizat, cu gust sălciu. S-ar zice că abia acum s-a pătruns în firescul vieții, după împrăștierea unei fantome. Personajele lui Brătescu-Voinești, s-ar putea spune, se trezesc la viață, deși pentru foarte scurt timp și numai pentru a realiza proporțiile dezastrului. Refuzînd să învețe cîte ceva din experiențele traversate, ele tind către catastrofic, situație care le însingurează. Beatitudinea solipsismului atinge apogeul, încît moartea este o încheiere de la sine înțeleasă. Caractere puternice, aceste personaje se simt, înainte de toate, vinovate de a se fi născut și primele scrieri — poezii și povestiri — ale lui Brătescu-Voinești, ignorate pînă acum de istoria literară, probează elocvent faptul. Propensiunea către protecția maternă, către acvatic și primordial aduce în prim-plan nostalgia unei stări paradisiace în care binele există o dată pentru totdeauna, sub forma „lepădării de sine“, cum zice Mișu Gerescu, unul din personaje (**Scrisorile lui Mișu Gerescu**). Însăși această renunțare pune din nou problema vinei și a rezolvării ei prin autoviolență, ca formă a sacrificiului în favoarea colectivității. Personaje precum Andrei Rizescu, Pană Trăsnea, Niculăiță Gropescu, Costache Udrescu mor deoarece preiau culpa în care căzuse celălalt sau ceilalți. Acesta le este destinul. Se nasc sub o zodie părelnic norocoasă, din care sînt smulși de o ursită imposibil de ocolit, ca la Sofocle. Fatum-ul este orb și hid, precum cerșetoarea pe care o ucide Scarlat Delureanu în timp ce hulește (**Rătăcire**). Imprecația (dumnezeu este apostrofat : „ciine ! ciine ! la ce ai îngăduit, la ce mi-ai făcut asta ?“) aduce după sine obediența și ispășirea. Se intră în acceptarea unei ordini cosmice sau, după cum scrie Brătescu-Voinești, în „armonia și echilibrul universului“.

Zadarnică nu a fost, totuși, împotrivirea. Prin ea, acel „scepticism radical și amar“, cum îl denumește scriitorul, a fost alungat și a rămas, tot după zisa lui, un adevăr referitor la om : „ce splendidă întocmire de lucruri !“ Venită din partea unui confesiv, adică a unui tip de povestitor care se ascunde sub un ritual defensiv, exclamația înseamnă găsirea unui punct de sprijin, pe care Brătescu-Voinești nu a știut niciodată a-l folosi, precum Sadoveanu, pentru a încerca să răstoarne lumea. Spre deosebire de părintele lui Kesarion Breb, el are nevoie imperioasă de protecție Cele trei amintiri din copilărie, poezia **Doica**, nuvela **Nebunul** ș.a. stau mărturie. O protecție mitică, pe care florarul o subliniază discret, apăsînd totodată pe simbolistica mesianismului și a devenirii. Majorității personajelor sadoveniene le place codrul, sînt chiar pădurari ori se retrag la adăpostul cetinii. La Brătescu-Voinești, Pană Trăsnea, spre exemplu, este un horticultor pasionat. De la preocuparea individualistă față de timp s-a trecut la intimitatea prefacerii, societatea fiind considerată „o sindrofie de streini nepăsători“. Scriitorul se preumblă „în lumea dreptății“, dar nu pentru a-i flagela pe acei care organizează Golgota, ci, după expresia lui, pentru a-l „împăca pe Isus cu Iuda“, binele cu răul. Tentativă care presupune puritatea extremelor. Adică schematism. Adică, iarăși, melodramă. Numai că din deschiderea, din nuditatea acesteia, scrierile sale au păstrat puține urme. Perfecțiunea frazei realizează o închidere pe care doar cîțiva scriitori au atins-o : numai Creangă și Caragiale. Aglutinarea tuturor elementelor, desăvîrșit fuzionate, scoate povestirile lui Brătescu-Voinești din teritoriul epicului și le transferă în acela, ambiguu, al poeziei.

Dan MĂNUCĂ

I. D. Sîrbu și teatrul memoriei

În seria „Teatru comentat“ a Editurii Eminescu, în 1982, I. D. Sîrbu publică volumul *Arca bunei speranțe*, după o riguroasă selecție în creația dramaturgică proprie, însumînd șapte piese. Firește, volumul se supune pe lîngă exigențele estetice și celor ale acestei „serii“, alăturînd piesele fiecare cu cîte un text introductiv și urmate de consemnări din presă ale criticilor de specialitate : *Arca bunei speranțe* cu „Jafet nu trebuie să moară“ semnat de N. Carandino, *Iarna lupului cenușiu* cu „Teatrul ca formă de filosofare“ de Eugen Todoran, *La o piatră de hotar* cu „Un minunat mesaj“ de Octavian O. Ghibu, *Frunze care ard* cu „Minerii, între mit și istorie“ de Ion Maxim, *Covor oltenesc* cu „Ion D. Sîrbu — Covorul oltenesc“ de Paul Everac, *Simion cel drept* cu „Dialectică înfruntare“ de N. Carandino și *Pragul albastru* cu „În incinta memoriei“ de Mircea Ciobanu.

Și în consecință, prin aceste asumate exigențe, în *acest volum de autor* ordinea structurală (și editorială) nu mai este identică cu apariția cronologică, fapt ce determină deconspirarea unei alteia mai ascunsă, de natură genetică, recuperată pe calea sistematicii. Ipostaza genetică se transformă în cea structurală, de superioară constrîngere, lăsînd să apară sub ordonarea arhitecturală necesitatea acestei edificări. Nu compensativ, ci consubstanțial se decelează geneticul în structural. O țesătură a *memoriei* leagă „verticalitatea“ cu „orizontalitatea“ într-o anume circularitate. Memoria și procesul său rememorarea apar ca lege genetică a teatrului lui Ion D. Sîrbu; iar obiect sau materie a acestuia devine Istoria, nu în mod abstract, ci a procesualității sale sociale. O desfășurare descendentă de la universal prin particular la individual și o redesfășurare ascendentă de la individual prin particular la universalul îmbogățit cu substanță concretă Primele piese se ordonează ca într-o triadă : *Arca bunei speranțe* este plasată „în plin simbol“, în universal, dar privește lumea noastră contemporană, condiția umană ; *Iarna lupului cenușiu* se particularizează, printr-o filosofie a istoriei, la „Istoria ca idee de independența“ a unei națiuni : *La o piatră de hotar* coboară în individual, în Istoria „interioară“ a unei națiuni — acțiunea acestei piese petrecîndu-se „în preajma primului război mondial“ și privind „dragostea de frate dintre românii din diferitele teritorii pe atunci despărțite politicește, scoțînd în evidență unitatea sufletească a întregului nostru popor“, după cum se notează. Următoarele trei se ordonează ascendent : *Frunze care ard* adîncește sondarea individualului, problematica devenind social-politică, dramatizîndu-se „o pagină reală din istoria atît de zbuciumată a minerilor din Valea Jiului, greva din aprilie-mai 1941“, se forează concretul realității, fără pierderea treptelor anterior cîștigate : dimensiunea simbolică și cea istorică, „între mit și istorie“, cum zice I. Maxim. Piesa *Covor oltenesc* se implică la nivelul particularității istorice, acțiunea plasîndu-se în timpul celui de-al doilea război mondial ; problematica este politico-istorică și cu un continuu recurs metaforic la fundamentul nostru : „covorul oltenesc“. *Simion cel drept* ridică problematica și conflictul din social și istoric în moral-politic, atingînd cercul universalului, al „simbolului“ și al înfruntării dialectice. „Eroul acestei piese — după notarea autorului — este un cioban bătrîn, Simion Albu, ultimul cioban, rămas de izbeliște într-o vale în care s-a descoperit petrol și unde a început exploatarea intensivă a acestuia“. El este nevoit să se retragă din fața necruțătoarelor legi ale Istoriei, să plece în sus, în munți, dar înfrîngerea sa, într-un fel „mioritic“ echivalează cu un triumf. Ultima piesă, *Pragul albastru* sintetizează răsturnatele raporturi triadice într-un spațiu al memoriei; „În incinta memoriei“ semnificativ intitulîndu-se și textul prefațator al lui Mircea Ciobanu. Societatea din Roșia, locurile acestea unde nu se întîmplă nimic și pe care comentatorul le-a numit „zonele sacre ale statorniciei universale“ nu au nevoie de miracole și gesturi mîntuitoare, ele au *memoria*, singura care răscumpără și este mîntuitoare și pentru cei cu individualitatea precară sau chiar pierdută, precum Lazarus. Aici toate determinantele mișcării triadice și circulare „rimează“, obținîndu-se o concretitudine artistică „ritmată“.

Dar pentru a evidenția în structural procesul genetic se cuvine și transcrierea unui fragment din mărturia de credință a autorului, din acea „În loc de autobiografie“ : „...din memorie mi-am rescris prima piesă uitată „Frunze care ard“ — și prin ea, cu toate că o consider dură și naivă, mi-am fixat originile, am dat un nume certitudinilor mele politice și sociale. A doua piesă a fost „Simion cel drept“, tot o transcriere a unei obsesii vechi și, astfel, cred eu, am fixat celălalt stîlp al sufletului meu. Am vrut să adaug acestor două arhetipuri morale ale poporului de jos un acoperiș mitic. Prin 1969, în plină beție a experimentelor teatrale, eu scriu o dramă filosofică în stil clasic : „Arca bunei speranțe“ și, imediat după aceea, o meditație magic-ontologică, „Pragul albastru“. Prin aceste două lucrări, consideram eu, aveam un acoperiș deasupra capului, nu-mi mai era atît de frig, chiar și spaima de a muri ne-mărturisit începuse să-mi dispară. Celelalte piese ce au urmat (...) le consider dialoguri despre Istorie, modalități de a filosofa critic în legătură cu destinul unui popor mic prins în vîltoarea intereselor marilor împărății“.

Cu această mărturisire se observă că traiectul *genetic* a urmat linia creațiilor autentice, de la individual spre universal și, apoi cu o firească întoarcere, la particular, la termenul mijlocit și mijlocitor, care este Istoria. Cele două piese, de „acoperiș mitic“, *structural*, înrămează edificiul teatral, iar tocmai termenul mijlocitor infuzează extremele, în substanța genetico-structurală a dramaturgiei lui I. D. Sîrbu, manifestîndu-se ca *memorie* a istoriei și ca *istorie* a memoriei. Nu este lipsit de tîlc nici faptul că două din lucrări sînt scrise în memoria, una a tatălui său și alta a celui spiritual, Lucian Blaga — două coloane de susținere ale unei memorii rememorate în Istorie ca *teatru*. Arhitectonica dată de cele șapte piese se impune printr-un anume ritm dialectic, prin mișcarea triadică din mitologie în istorie, din istorie în ontologie ; din dimensiunea mitic-poetică în cea concretă, din cea concretă în cea a ființării istorice Iar *Premiul „I. L. Caragiale“* decernat de Academia R.S.R. pe anul 1982 lui I. D. Sîrbu pentru acest volum de teatru vine să catalogheze frumusețea acestui *templu* în care se află „statuia“ sufletului unui popor ce reverberează în dramaturgul devenit oficiant pentru noi.

Dumitru VELEA

Convorbiri – 1887

Printre alte **Hîrtii vechi** aflătoare în arhiva familiei sale boierești, George I. Lahovari, pe care l-am mai întîlnit semnînd, ca literat, sub pseudonimul **Gil**, descoperă și „Tălmăcirea prea înaltului hetișerif ce s-a trimes de către Sublima poartă lui Grigore Vodă Ghica la anul 1826 după încheierea tratatului de pace de la Akerman“. Este, se pare, întîia versiune română publicată a (în traducere) „ilustrei scrisori emanată de la însuși sultanul“, în cazul de față Mahmud II. După referința de autoritate a lui Bălcescu („Turcii deteră lui Ieremia hătișerif de domnie în Moldova“), cel ce a publicat masiv asemenea numeroase acte de importanță capitală a fost Al. Papiu Ilarian, în cunoscuta sa colecție **Tezaurul de monumente istorice,** urmat de Engel, Dionisie Fotino, G. Sion, Th. Codrescu (acesta chiar precedîndu-l în „Uricariul“ său). Hatișerifurile împărătești, adevărate **la charte,** un fel de constituție ce o convenea Padișahul mai ales în urma războaielor în Europa ale Semilunii, stabileau natura relațiilor cu Principatele autonome, privilegiile și imunitățile noi acordate, tributul etc. și pe ele se bazau protestele domnitorilor pămînteni pînă cînd la anul 1878 tunurile române le sfîșiară la Plevna pentru totdeauna. Interesantă este observația lui Lahovari că la încheierea mai fiecărui tratat de pace european, Principatele progresau pe calea neatîrnării sau, dimpotrivă, plăteau cu rășluiri teritoriale înfrîngerile puterii protectoare, cum s-a întîmplat cu Oltenia la 1718, cu Bucovina la 1775 și la 1812.

Chiar prima frază tipică a preambulului hatișerifului, în stilul bombastic obișnuit la Cornul de Aur, este mai curînd lugubră ca prevestire : „...alesule între domnii neamului creștinesc, Grigore Ghica Voevod, fie-ți bune sfîrșiturile tale“, urmată de iertarea birurilor arierate [restante], scutirea pe încă doi ani a dărilor raielelor, procedura de urmat în procesele dintre turci și pămînteni (mărturia unui raia contra unui turc să fie primită, turcii nu pot trece Dunărea și chiar „să se gonească cei ce umblă fără treabă, netrebnici și răi“, neguțătorii să aibă teschereа [pașaport], moșiile uzurpate să se întoarcă la stăpînii dintîi și turcii să nu dețină moșii și nici ei, nici tătarii să nu se abată de la itinerariile fixate ; localnicii pot trece fluviul, „fără să se supere de haracii [perceptorii] și zabiții [cîrmuitorii, de unde a derivat și cuvîntul zapciu] acestor părți, iar locuitorii Țărilor Românești să nu se supere de nimeni după slobozimea țării la odăjdii și kiafet [îmbrăcămintea, inclusiv armele] și portul lor“), rectificarea hotarului lui la Silistra și Hotin, alegerea domnitorului de obșteasca adunare pe termen de 7 ani etc. etc., toate în favoarea Principatelor mai puțin zaraciul, zaharelele ș.c.l. Întrucît, zice Lahovari, „am dat la sfîrșit tălmăcirea tuturor cuvintelor turcești, cuvinte care astăzi se mai pricep de către unii din noi, dar pe care generația viitoare negreșit nu le va mai putea pricepe“ să spicuim cîteva, fundamentale, în epocă : **raia,** creștini și evrei supuși prin forța armelor și care plătesc haraciul sau capitația anuală ; **arz, arzmahzar,** memoriu, raport, suplică colectivă, petițiune ; **caid,** document, act, registru, arhivă ; **șiart,** ordine, cuviință, rînduială, convențiune, tractat ; **marafet,** mijloc, mijlocire, dispozițiune, dibăcie, îndemînare ; **casaba,** orășel, tîrg ; **salahori,** săteni scutiți de dăjdii și însărcinați cu repararea unei întăriri, cetăți etc. Toate cele 98 de definiții sînt preluate din lucrarea lui Lazăr Șăimaru, **Elemente turcești în limba română.**

Lucian DUMBRAVĂ

și-am spus (fără să mint) că, dacă ar fi avut cineva grijă să mă anunțe din timp, aș fi fost și eu joi la București.

Aștept rezultatul cererii, în nădejdea că modestia nu-mi va fi dezastruos defavorabilă.

Cu „A murit Luchi“ n-am făcut nimic altă decît că am recitit manuscrisul d'un trait și m-am încredințat că mi-a ieșit, în linie generală ca și-n amănunt, ceva bun. Nu-i puțin lucru pentru mine. Deobicei, revizuirea ultimă a unui manuscris mă descurajează. Dar nu-l am în dublu exemplar, și nici nu-l pot avea : nu pot suferi manuscrisul bătut la mașină, decît dacă mi l-aș bate singură, și n-am cînd face asta. Așa că nu-ți pot trimite decît originalul, și asta numai dacă e vorba de ceva sigur. Nu pot risca să-l pierd. Prea am muncit în el.

Voi trimite capitole inedite pentru „Fundații“, și asta foarte curînd, în 3—4 zile.

Relativ la rapoartele de spectacol, n-ar fi rău să pot face cum faci mata, adică să le combin cu fișele respective. Dar mie mi s-a cerut răspicat să fac și rapoarte, și fișe. Bineînțeles că rapoartele îmi folosesc la alcătuirea fișelor. Dar oricum, aproape (sau peste) 30 de rapoarte și tot pe atîtea fișe, pe lîngă rapoartele pentru spectacolele în turneu care mi se cer acum (s. nu știu de ce) detaliate și ele, și pe lîngă tortura care mă mai așteaptă cînd s-o deschide Opera. — e cam mult... Și știu că munca asta de ocnaș n-are să mă facă... inspector general, necum ceva mai mare !

Și știi ce mai fac acum ? N-am putut scăpa de insistențele d-lui Oțetea pînă nu m-am angajat să revizuiesc un text al unei infame traduceri a lui Faust, — în cîteva zile ! Muncesc pe brînci, ostenită și fără chef. Pentru ceea ce fac, mi-ar trebui 5—6 luni de răgaz. Dar nici nu puteam lăsa să se joace asemenea ticăloșie ! Individul a tradus din franțuzește. „Le gros pansu“, e, pentru el, „marele gînditor“, „ne blasphème pas de la sorte“ — „nu-ți blestema soarta“, și alte asemenea perle, care de care mai prețioasă.

Munca, grijile, anemia și primăvara, îmi dau o stare de somnolență agitată, cu care trebuie să lupt din greu, clipă de clipă. Un moment de neatenție, și mă duc la fund. Am nevoie de odihnă și de un dram de bucurie, ca să mă... repar.

Știi c-am avut și cutremur, serile trecute ? Scurt și destul de violent și, mai ales, însoțit de zgomote fioroase. N-a durat și n-a stricat decît somnul.

Nu știu cînd am să pot veni pe-acolo. Tîrziu, probabil. Doresc să te găsesc în București. În orice caz, dacă pleci, scrie-mi și mie să știu încotro. Poate-ți mai scriu.

Afecțiune d-nei Netter. Matale, bună și (deși !) veche prietenie.
Otilia Cazimir

Trimit scrisoarea în plicul cu rapoarte. Altminteri, cine știe cînd o primești ! Sper că nu-i o ilegalitate prea... ilegală !

2

MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE
ȘI AL CULTELOR
Direcțiunea Teatrelor Naționale
Operelor Române și spectacolelor

Jimbolia, 30 mai 1944

Dragă domnule Comarnescu,

Cînd m-am întors de la Alba Iulia, unde ți-o fi spus d-l Marino că am fost, am găsit și telegrama matale, și scrisoarea și adresa Direcției în chestia Sibiului — și, adusă de prietenul nostru Suciu, o scrisoare lungă de la Florica.

O să-ți spună d-l Suciu că, deocamdată, rămîn la Jimbolia. Sunt prea săracă să-mi permit o nouă evacuare, și Sibiul e scump pentru o necăjită ca mine. Cînd am cerut să mă fixez acolo, nu știam că salarul pe martie mi s-a pierdut— dintr-o neglijență a părintelui Petrescu : în loc să mi-l trimită la 28 martie, cînd am trecut prin București și l-am rugat să mi-l expedieze imediat, mi l-a trimis la 3 aprilie... Apoi, am avut în urmă mari neplăceri în familie. [...] Să-ți spună d-l Suciu despre ce e vorba. Nu-mi face plăcerea să vorbesc despre chestii meschine. Rezultatul e că de o lună luăm masa la restaurant, Margareta și cu mine, iar peste o zi două ne instalăm în apartamentul nostru. Aici în casa fratelui meu, am stat cu lucrurile nedespachetate — ca o străină și ca o dușmancă. El e un suflet minunat, și suferă ca și noi. [...] Mă face să disperez și în chestia de politică internațională...

În rezumat : după evacuare, — mutat, reinstalare (toate costă) — și o leafă pe trei luni... În plus, d-l Ministru Petrovici, pe care l-am văzut la Orăștie, ține să tipărească anul ăsta lucrarea Ibrăileanu. Deci, enorm de lucru. Aici, n-am putut scoate o hîrtie din lăzi. Și nici materialul nu l-am putut aduce tot cu mine : nu puteam lua zece ani de „Viață Românească“. Trebuia să fac drumuri la Zlatna, să văd ce mai găsește ginerele d-lui Ibrăileanu printre cărțile aduse de Facultatea de litere, să triez, să transcriu, și să improvizez — lucrarea pe care am dorit-o definitivă. Dar dacă așa vrea domnul Ministru... Ce pot să fac, după ce mi-am evacuat familia cu banii de la el ?

Cred însă că la toamnă o să uzez de adresa ca să mă duc, pe iarnă, la Sibiu. Aici, aș îngheța — și la propriu și la figurat.

Citește, te rog, aste două rapoarte (nr. 74 din alt plic și 90 din plicul ăsta), ca să nu mai fiu obligată să-ți repet conținutul lor. [...]

Altă chestiune de care trebuie să vă interesați, e reevacuarea Teatrului din Iași la Arad, despre care se vorbește. [...] Actorii sunt dezolați. De bine — de rău, se așezaseră fiecare aici, unde e liniște și viață relativ ieftină. Iar să-și încarce calicia și să plece în bejenie ? (Și eu— după ei !). Ar fi neomenește. Se pot duce să joace la Arad, — o oră și jumătate de tren de la Timișoara. Dar să se cazeze într-un oraș de graniță, care mîine-poimîine poate fi bombardat ? Ocupă-te, te rog, și de chestia asta.

De la d-l Marino am avut destule vești de la București. Am aflat și de situația „Fundațiilor“. Încasează onorariile și trimite-mi-le prin d-l Suciu. Știi ce drăguț (și e stupid cuvîntul „drăguț“ cînd e vorba de ce-a făcut pentru mine !) s-a purtat cu mine colegul nostru ? Aș vrea, tot prin el, soluția în chestia cu Aradul. Deocamdată, autoritățile de aici protestează : auzi, să le ia teatrul lor ?!

Cînd îmi scrii, spune-mi ce știi de A. și J. Mi-a spus cineva că a văzut-o la Sinaia. [...]

Am fost, de la Alba Iulia, și la Orăștie, — unde am văzut pe domnul Ministru și m-am umplut de bucurie cu privire la lefurile mele — și la Zlatna, — unde am văzut toată Facultatea de litere din Iași, toți prietenii. Am stat mult cu Dan Bădărău și profesorul Iordan. (Oțetea era la Sibielul lui).

La 7 mai am făcut la biserica din Jimbolia, sub alarmă, parastasul de 7 ani pentru Topîrceanu... Cu ce suflet, nu-ți mai spun.

De la Iași, vești oarecum recente. Casa mea era întreagă, jefuită probabil de lucrurile mici, dar cele mari erau la locul lor. Casa surorii mele, dărîmată.

„Activitatea“ mea va fi puțin redusă. Trebuie să fac (după ce mă instalez) fișele teatrale și lucrarea Ibrăileanu. Inspecții mai pe urmă, după ce mi-o veni noul permis a cărui prelungire expiră mîine. Și mai ales, după ce mi-o veni puțin inima la locul ei — dacă n-o rămînea sărită..

Cu cele mai bune gînduri prietenești,

Otilia Cazimir

Mira Lupeanu

Așa

Lacomă de zbor și de cîntec
Femeia înghite pasărea
Și poate-o armonie mai sus,
Sorbind din zbor altă pasăre
Blîndă ; și încă mai sus
Femeia-colivie zboară și cîntă
Plină de păsări captive.
Nu-i nici o oprire,
Doar de se-nghite pe sine ;
Așa va sfîrși fericită,
Mai liberă decît pasărea cerului,
Da !

Pasărea sărutului

Sînt ca o apă-n trup, cu lotuși somnoroși,
În pleoapele umflate și albastre
Tremurători spărgînd petalelor, sfioși,
Mari cupe, piedestale pentru astre.

Susțin spre desfătare-un cer de zeități
Însămînțate-n viața mea de plaur
Și în beții de mine-i scufund de-atîtea dăți,
Că-n locul gol prind muntele de aur

După ființa razei ochiului durut
De înălțimi din care se pogoară
Cu pasărea albastră de sărut
Ce-n veșnicia clipei stă să moară...
Ci eu îi dau să-mi bea femeia-a mia oară
Și ea îmi zboară-n trup neintrerupt sărut,
Atît cît sînt ce sînt și nu-mi mai sînt.

Legat de lună

Neștiutor de ea la rădăcină,
Copacul tău să o ridice-n ram
Acolo unde cuibul gol tînjește
O pasăre de sud ce n-o mai am.

Iară acum cînd aripile-s smulse
De vîntul care suflă-n jar stelar,
Aprinderea de sus în jos răpește
Un adevăr de flacără primar.

Și lași să-ți frîngă brațe-n pîrguire
Să ne cuprindă trupul inimii bolnav
Acelui ghem cu lumea-n dăruire
De la-nceputul drumului suav.

Azi dimineață-n rana lui cea albă
Balsamul de rășini a pregetat
Și pomul meu în jertfa cea mai oarbă
Pe stradă m-a iubit neîngropat,
Iar pasărea-mi de lună l-a legat
Cum nu a fost mai drept și mai înalt.

Marta Bărbulescu

Introspecție

Cu cerul pe umeri
și un vecin magnetofon
nu iau semnele drept minuni !

Prin pereții căptușiți
de cărți
ascult arborii :
„— To be or not to be,
that is the question !"

Plînge în pereți copilul,
vesel și ritmic tavanul saltă
în dansul modern
de la mijlocul nopții :
„— To be or not to be,
that is the question !"

Cu cerul pe umeri
și un vecin magnetofon
nu iau semnele
drept minuni...

Semaforul pe verde

Furtuna
mi-a umplut ochii de praf,
pe întinsul cîmpiei
iapa risipită-n galop
strivește iarba fragedă...

Dinspre munte
ploaia ca un semafor pe verde
rămas uitat sub cerul liber...

Și această mașină
numită suflet
ignoră ultima șansă...

Neliniștea trandafirului

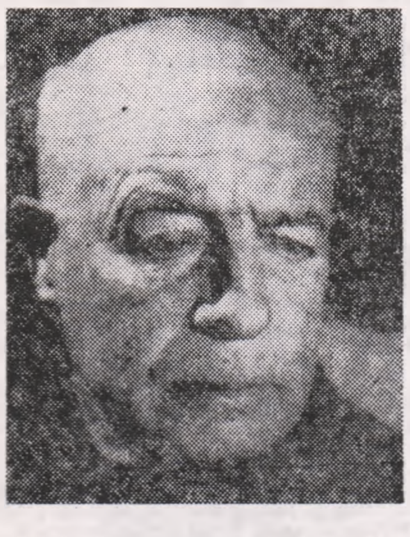
Pe balustrada zilei
neliniștea trandafirului
sub ploaia de vară...

Am încredere
încă mai am
în steaua mea capricioasă
nenorocoasă, statornică
deasupra zborurilor de lăstun
pregătindu-și puii de plecare

la plecarea mea
pregătindu-se de plecare,
pe malul înflorit al Savernei.

Proaspătă iarba ieșită din pămînt,
pe balustrada zilei
neliniștea trandafirului...

Toader Hrib

Steagul arcașilor din Arbore

1907

Pe la anul 1907 Bucovina era încă sub stăpînirea austriacă, granița între noi și patria mamă România era pe la Siret — Burdujeni — Cornul Luncii.

Atunci Moldova era în plină revoluție, țăranii s-au răsculat, au distrus casele boierești și au împărțit moșiile între ei ; pe la noi răsculaților le ziceau măciucari.

Pe la noi oamenii aproape nu lucrau nimica zile întregi se sfătuiau ce să facă, așteptînd ca măciucarii să vie și la noi ; noi băieții ne suiam de mai multe ori pe zi pe case sau pe șură și ne uitam spre răsărit să vedem cînd vor veni măciucarii.

LA ȘCOALA

Domnul învățător Gheorghe Rădășan ne dă la toți copiii din clasă să învățăm poezia *Tatarul*, iar cînd ne-au pus să spunem poezia m-au ales pe mine să o repet de mai multe ori pe zi și mă tot învăța cum să strig la tatari să nu ne treacă hotarul.

Pe aceia vreme la noi în Bucovina au luat ființă societățile cu nume de *Arcași*, acestea erau organizate după un statut tip aprobat de guvern, scopul arcașilor era ridicarea culturală a membrilor și stingerea incendiilor.

Oamenii din sat le mai spunea la arcași și focari și îi vedeam adese mai ales în sărbători făceau exerciții cu pompa cea mare pe care o avea primăria, iar după ce făceau proba cu pompa mai făceau și puțină instrucție militară.

La noi în sat în centru, colț cu drumul Solca — Iaslovăț și Arbore — Botoșana era o altă casă care au fost distrusă de războiul 1914—1918, accia casă era proprietatea Căminului Cultural, „Luca Arbore".

În altă cameră în această casă era adăpostită Banca Populară (Raifaizen Banc), unde se făceau depuneri și împrumuturi. Iar în altă cameră era bucătăria căminului în care se făceau mîncare și se da la copiii de școală și la oamenii săraci gratuit hrană o dată pe zi.

Mai era o cameră mai mare în care în fiecare seară se adunau toți cărturarii satului cît și cîțiva țărani cu carte care dirijau toate afacerile românești față de stăpînirea austriacă, aș putea spune că aceea casă era comandamentul Românilor.

Pe aceea vreme cărturarii satului și cu țăranii trăiau între ei ca frații, se sfătuiau, se ajutau și își apărau drepturile față de stăpînirea streină pe care o socoteau nevrednică.

O VESTE MARE

La școală domnul învățător ne spune, băieți mîine e sărbătoare, la noi la Arbore vom avea o mare sărbătoare, în livadă la Gheorghe a Mihălăchioaie se va înălța steagul arcașilor din Arbore, mîine la orele 11 să veniți cu toții la școală, vom merge cu toții la sărbare, iar tu Hribule să te îmbraci frumos, să te încalți cu opincile să iei pe cap cușmă și în cușmă să pui o pană de curcan de seara și mîine dimineața să mai repeți poiezia *Tatarul*, să-ți faci o măciucă mare să bați pe ea ținte, că la serbare tu vei spune poiezia în fața oamenilor Să spuneți la voi în casă cît și la vecini că mîine să se îmbrace fiecare cît mai frumos de sărbătoare și să vie cu toții la sărbare, că acolo va vedea ce nu a văzut nime niciodată. Iar la fete și neveste să le spuneți să vie de dimineață în livadă la Cracană cum îl poreclea pe Gheorghe a Mihălăchioaie sau Gheorghe Hrincescu, să aducă fiecare cît mai multe flori. La flăcăi să le spuneți ca fiecare să-și caute cîte un cal de călărie să puie pe cai scoarțe și să vie cu toții la sărbare de dimineață călare. La fel s-au spus la copiii de la toate școalele de la noi din sat și de la toate școalele din satele vecine.

LA LOCUL SĂRBĂRII

Din timp s-au adus 2 cară încărcate cu brădani și cetină din pădurea de la Obștea Arbore, aice alături de șura gospodariului s-au rădicat la 1 metru mai sus o tribună mare încunjurată de țiitori, pe podele s-au pus cetină iar jur-împrejur scoarțe de lînă alese iar pe peretele de la șură s-au așezat icoana lui Ștefan cel Mare, a lui Luca Arbore și a lui Cuza ; împrejurul acestora o cunună mare de flori cu cetină și mai multe ștergare alese cu trandafiri cu multe culori iar mai sus pe perete 3 steaguri tricolore. La mijlocul livezii pe o prăjină înaltă era pus un mare steag tricolor pe care vîntul îl bătea în falduri, împrejurul livezii erau plantați bradani, la fel și pe toate drumurile din apropiere, iar în fiecare brădănaș un steguleț tricolor de hîrtie, toți brădănașii erau împodobiți cu flori.

Fetele și nevestele care au venit mai de grabă au fost puse să facă cununi de cetină cu flori pentru caii călăreților, aice erau aduse din timp cam 100 stegulețe din hîrtie tricolor toate bătute pe niște bețe.

CINE ERA GHEORGHE A MIHALACHIOAIE

Gheorghe Hrincescu zis Cracană era un gospodar fruntaș care învățase puțină carte, el făcea parte din comitetul căminului cultural ; el făcea parte și cu alți săteni și carturari din comitetul băncii cît și al prăvăliei și garanta ca și alți gospodari din sat, cu averea lor, față de toate aceste instituții românești.

SOCIETATEA ARCAȘUL

Societatea Arcașul se compunea din cam 250—300 de tineri — flăcai și casătoriți din sat, în ziua sărbării au fost chemați cu toții la Caminul cultural din centru îmbrăcați în cele mai frumoase haine de sărbătoare, cu un brîu tricolor peste umăr pe care era scris cu fluturi galbeni și mărgele albastre *Arcașul Luca Arbore*, toți cu cușme și cu cîte o pană de curcan în cușmă.

LA LOCUL SĂRBĂRII

Flăcăii din sat care aveau caii lor au așezat pe ei scoarțe alese și au încălicat pe cai și au venit la locul sărbării ; aceia flăcăi care nu au avut caii lor au mers pe la oamenii care aveau cai și au primit cai și scoarțe și au venit la locul sărbarii.

Aice la locul sărbării erau prezenți gospodari din sat anume rînduiți care aveau misiuni rănduite.

Toți călareții au primit la gîtul calului o coroană de cetini cu flori, fetele le-au pus la cai în coamă și coadă flori iar un tînăr învățător au dat în mînă la fiecare călăreț un steag de hîrtie tricolor. Apoi au fost împărțiți cîte cinci călăreți în frunte cu cîte un căpitan, cu porunca ca 5 să plece în satul Iaslovăț, 5 la Cajvana, 5 în Botoșana, 5 în Solca, 5 în Burla. Mergeți în goana cailor și strigați — hura cît puteți și mergeți pe toate ulițele din satele vecine și chemați oamenii să vie la Arbore la sărbare.

Iar restul călăreților au primit poruncă — voi mergeți pe toate ulițele și strigați — hura — și chemați pe toți oameni, la sărbarea care începe la ora 12.

Cînd au început să strige hura ! și au dat pinteni la cai cu stegulețul în mînă, caii nechezau, oamenii strigau de suna satul, iar cînd s-au împrăștiat pe ulițe lumea au ieșit de prin case înmărmurită.

CE NU S-AU MAI ÎNTAMPLAT

Oamenii din sat văzînd călăreții împodobiți — strigătele lor, s-au înturnat în casele lor și care cum mai iute s-au îmbrăcat să miargă la fața locului să vadă acolo ce este, ce va fi oare ? poate au venit măciucarii din Moldova ?

Momentele erau minunate, oamenii din sat care au fost mînați au alergat la sărbare sătui, acei ce încă nu măncase au alergat flămînzi.

Jandarmii austrieci au fost concentrați de peste tot la Arbore în flanc cîte 5 la un loc pe toate străzile, îngălbeniți de frică, purtau căștile lor de aramă pe cap cu un țugui în vîrful coifului și cu curelușă pe sub barbă, cu armele încărcate și cu baioneta pe ele, la șold purtau săbii cu țeava de aramă mai purta și o tașcă cu legi și cu carnete și creioane.

Se opreau pe la crucele de drum unde se întîlneau mai mulți și erau îngroziți că de aicea putea să înceapă ceva și ei erau aceia ce trebuie să dea pielea la bătaie.

LA ȘCOALA

Noi băieții de la școală de pe Clit care eram aproape de sărbare am alergat cu toții la fața locului de am văzut cum au plecat călăreții cum se lucrează, apoi ne-am întors cu toții la școală.

Eu mi-am luat de acasă măciuca țintuită, cușma și am plecat la școală, aice am fost pus în fața școalei și am spus cu toată patima poiezia *Tatarul*.

Apoi ne-am înșiruit în drumul școalei toate clasele, băieți și copchile cu învățătorii și învățătoarele pe lîngă noi, cu un steag tricolor în frunte am plecat cu toții la locul sărbării, iar noi — școala de pe Clit de unde erau majoritatea arcașilor cît și căpitanul arcașilor Maftei Lupu, cît și ajutorul său Trifan Grecu, noi am stat în fața tribunei.

După noi au venit și elevii de la școala din Centru Arbore pe care i-au așezat în dreapta noastră, au urmat și școala din Arbore, Cutul de Jos, apoi au venit și școala din Cătunul Botnăreni, au fost invitată și școala germană dar s-au temut, nu au venit.

Acum au început să sosească căruțele încărcate din satele vecine, săteni îmbrăcați în cele mai frumoase haine de sărbătoare, volovicenii și islovicenii, oameni fudui cu caii lor ca zmeii, cu hamurile și coamele lor cu flori, căruțele lor văpsite verzi și cu flori roșii și albe, cu scoarțe alese pe căruțe, au venit și solcanii cu caii lor frumoși și cu cîte 2 canaci lipiți la căpăstru.

Au venit și blînzii de botoșăneni și cajvanarii, cum obicinuiesc ei, încărcați în căruțele lor pînă cît nu mai încăpeau.

Pe dealul Buhoaie la cruce se vedeau sute de oameni adunați și se uitau din deal la vale ce se petrece, iar pe cărarea de peste bobeică se vedeau înșirați pe carare lume multă din Iaslovăț, Burla și Botnăreni.

VIN JANDARMII

Au venit jandarmii din Arbore și au dat ordin la gospodariul de casă să dea imediat steagul cel mare jos din prăjina din mijlocul livezii, iar oamenii au ascultat și au dat jos din prăjină steagul, dar după ce s-au dus jandarmii s-au sfătuit și au hotărît ca steagul să-l suie în vîrful la una din cele 2 răchiți mari din mijlocul grădinii.

STEAGUL ÎN VIRFUL RACHIȚII

Cum s-au dus jandarmii domnul învățător Rădășanul Niculai îmi face semn, mergem de o parte și îmi spune, Hribule ia-l pe Avrinte a Nătălie și vă urcați repede în răchita cea mai mare și legați steagul cu prăjina de cracul cel mare din vîrf, legați-l bine cu sîrmele astea apoi vă dați jos și nu spuneți cine v-au învățat. L-am luat pe Avrinte și repede ca niște motani am fost în răchită, un om de jos ne-au dat prăjina cu steagul l-au luat Avrinte, eu m-am suit în vîrf el mi-a dat steagul, eu l-am ținut și Avrinte, el au legat strîns, steagul, de jos ne-au spus bine, dați-vă jos — lumea care era cu fața la tribună nici nu au observat ce facem noi în urmă...

Deodata auzim din centru strigătele de hura ! hura ! toată lumea strigă : Vin arcașii ! Vin arcașii !

Lumea părăsește locul sărbării și aleargă pe drum în sus înaintea lor, noi cu școalele nu am avut voie să părăsim locul dar cu toții nu mai puteam răbda ca să vedem.

Flăcăi, fete și copii liberi au alergat înaintea lor, s-au întîlnit pe la lăcatușul și acum în strigate de hura se întorceau cu toții și ca un puhoi intră în grădina sărbării aice lumea s-au suit pe căruțe pe garduri prin copaci pe case și pe șură să vadă ce ochii săteanului nu au mai văzut în viața sa niciodată. Era o coloană de cam 300 de arcași, toți cu cușme țurcănești pe o ureche cu pene de curcan în ele, cu cameși albe și ițari cu toții, cu cisme, portul acelor vremuri, peste umeri fiecare purta un brîu tricolor scris cu fluturi și mărgele *Arcașul din Arbore*, aceștia toți, înconjurați de cam 100 de călăreți strigînd hura.

In fruntea coloanei, Căpitanul Maftei Lupu și ajutorul său Trifan Grecu, în urma lor un drapel mare de mătasă tricolor, pe marginile roată stremțe aurite iar jos 2 canaci auriți. Stegariul, Toader Pahomi a lui Ștefan a Ilinchi, cel mai înalt și mai frumos flăcău din sat, cu o mustață mică răsucită, purta peste umeri un brîu tricolor scris cu fluturi și mărgele, iar peste acest brîu purta peste umere o curea lată galbină, iar mai jos de brîu era cusută de curea o tașcă ce se chema port drapel, aice era așezat capătul de jos al prăjinei de care era bătut drapelul, iar stegariul purta pe mîini mănuși albe.

Iar căpitanul comanda în românește 1, 2, 1, 2 ,1, 2. Apoi au venit prin fața tribunei, iar căpitanul comandă arcași stăi ! deodată s-au oprit cu toții, iar căpitanul mai comandă : arcași la stînga ! deodată se întorcea pe 4 rînduri cum au venit cu fața la tribună, s-au comandat pe loc repaus, lumea care încă nu auzise o comandă românească a rămas plăcut impresionată.

Lumea discuta, se mira și se uita la arcași ca la o minune, au uitat cu toții de casă și de mîncare, ochii nu s-au mai săturat de văzut și urechile de ascultat.

Lumea abea s-au potolit, deodată pe la școala de pe Clit se aude o goarnă și strigăte din răsputeri — de hura ! și toată lumea strigă : Vin volovicenii !

Lumea aleargă înaintea lor, au primit ordin ca toți călăreții să meargă în întîmpinarea Arcașilor din Volovăț strigătele de hura, nichezul cailor, țipetele fetelor și al nevestelor toate la un loc dimpreună cu verdeața și florile livezilor și al copacilor, cu cîntecele păsărilor care se împleteau așa de minunat dimpreună cu bucuriile de pe fețe formau una din cele mai frumoase panorame.

Pe la cotul cel mare al drumului, de pe la Mihai a Vădănii se vede cum coloana Volovăț Burla, cu tot elanul lor, înconjurați de fete, flăcăi de la ei și de la noi cît și sute de copii care mergeau mai mult prin șanțuri că pe drum nu mai încăpiau, acum coloana încărnește la cot și înaintează falnic în frunte cu un mare steag steagul arcașilor din Volovăț și alte vreo 10 stegulețe mai mici pe care le bătea frumos vîntul.

Sătenii noștri rănduiți cu aranjarea sărbării strigă cît pot ca populația să se dea îndărăpt și să facă loc oaspeților care vin, lumea mai vrea mai nu vrea, dar în cele din urmă cînd au văzut pohoiul s-au retras, iar volovicenii, oameni fudui cu arcășia lor mai de mult au intrat maiestuos prin mulțime și se îndreaptă către tribună, iar căpitanul lor din Volovăț au comandat, arcași stăi ! — și deodată s-au oprit ca o minune.

Iar căpitanul de la Arbore comandă : arcași drepți, cu toții și garda port drapel, cu steagul pentru onor înainte !

Toți arcașii din Arbore în poziție de drepți se uită drept înainte, iar stegariul pleacă frumos steagul spre pămînt.

Căpitanul din Volovăț comandă : arcași și garda cu drapel pentru onor înainte ! deodată și drapelul din Volovăț se pleacă încet înainte iar acum vîrfurile steagurilor se împreună iar căpitanii din Arbore și Volovăț sub steaguri se apropie își iau cușmele din cap, își dau mîna și se sărută.

Momentele erau minunate, toată lumea încremenită nu văzuse și nu auzise așa ceva, toți lăcrimează de bucurie dară aceste momente mari nu au avut parte să fie fotografiate sau filmate, doar eu, copil de 10 ani care le-am pătruns cu ochii mei și cu sufletul meu și dacă nu sînt pictor să pictez o scenă asa mare din viața satului, mă voi osteni să le scriu.

HORA MARE

Muzicile cîntă hora mare, steagul de la Arbore îl ia căpitanul din Arbore iar steagul din Volovăț căpitanul din Volovăț iar în urma steagurilor se înșiră tot un arcaș și o fată, tot un arcași și tot o nevastă, în scurt timp întreaga grădină de la Gheorghe Mihălăchioaie este neîncăpătoare — un steag o ia prin ogradă, iasă în drum și o ia pe drum la vale apoi o ia iar în grădină și întreaga omenire strigă din răsputeri :

„Hai să dăm mînă cu mînă cei cu inima română !
Între noi să nu mai fie decît dor și bucurie !"

Preoții, învățătorii din Arbore și satele vecine și de la copil mic pînă la moș bătrîn au intrat în hore și cu o bucurie de nedescris strigă, joacă și se bucură pe un soare arzător în livezile înverzite și înflorite.

Cred că de cînd este poporul român pe aceste meleaguri nu au fost o mai mare adunare românească cu steagurile tricolor și ce-i mai interesant e că românii cutezau să o facă sub o stăpînire străină.

Deodată muzica încetase iar căpitanul de arcași Maftei Lupu se ridică și strigă : oameni buni, vă rugăm să vă așezați fiecare unde ați fost că sărbarea continuă, urmează o parte foarte interesantă.

Lumea adunată se așează fiecare la locul de dimineața, iar după cîteva minute căpitanul strigă, vă rugăm liniște, sărbarea începe din nou.

Domnul învățător Rădășanul Niculai îmi face semn și spune : Hrib, sui-te pe pod. Pornesc dintre școlari și urc cele 3 trepte ajungînd pe pod cam în față și strig :

(continuare în pag. 15)

Al. Gavrilescu

Viața ca o zi

Porumbiştea se îngălbenea şi rămăşiţele verii năvăleau din toate părţile, adîncind crăpăturile pămîntului chinuit de sete. Aerul frigea, rostogolind valuri de căldură şi fibrele trosneau arse, adulmecînd vîntul ce se răsucea în vîrtejuri uşoare. Mirosea a uscat şi oamenii erau apăsaţi de arşiţă. Din cînd în cînd îşi acopereau faţa punînd stavila razelor colţoase, pline de pulbere, care sfîşiau fără milă trupurile inerte. Se trudeau să-şi aducă aminte cum se formează norii şi ce forţă îi împinge, dar nu erau siguri că umbra lor mai înveleşte cîmpul, scufundînd ziua întreagă într--un pustiu nemişcat.

Tălpile se umflaseră, parcă erau de lemn, şi refuzau să mai calce bulgării calcaroşi. Mergeau de-a buşilea, cuprinşi de toropeală, pînă la ulcioarele cu apă călîie şi buzele sorbeau încet, ca nişte sugative întinse şi moi, respirau adînc, cu gîndul la vreo zi înnourată de noiembrie, dar asfinţitul aprindea cerul cu flăcări purpurii şi ochii începeau să înoate în lacrimi.

— Care eşti tu, ăla de acolo ?

Aveam impresia că totul rămăsese ca pe vremuri, cu aceleaşi brazde înguste, pe care puneam pahare din plastic, urîndu-ne unii altora sănătate şi un fluviu lat, care să potolească suferinţa ce încolăcea cîmpul. Uitasem că de foarte multe zile aşteptam să cadă ciorchinii de apă, în linii verticale şi paralele, peste orizontul prăfuit, cu reflexe mişcătoare, ce jucau în aer speranţe sărace. Boarea înfometată coborîse în cupola de sticlă şi nu mai aveam putere să mă pitesc de fluxul exploziilor ce pregăteau excavaţia de finisaj. Şantierul nu mănîncă decît ore, o nimica toată, dacă te gîndeşti ce urît ar fi un an cu zile goale, fără emoţii şi dorinţe.

Detunăturile violente ,ne trezeau din amorţeală şi nea Banu dădea semnalul, ridicînd mîna spre cerul senin.

— Hai... a trecut !

Bucăţile de rocă sînt ascuţite şi, dacă nu eşti atent, te răpun. Aşa, stau liniştite. Peste cîteva luni vor fi injectate cu beton şi apa se va zbuciuma în zadar de-a lungul suprafeţei de contact, jurînd dragoste şi credinţă barajului, în schimbul vieţii şi luminii.

— Vreau să mă ridic şi să plec.

— N-o să pleci !

Sclipirile solare ne galvanizează cu o pojghiţă subţire de metal protector şi iluzia mă aruncă în zbor, deasupra prăpastiei, ceea ce înseamnă că pot privi liniştit etanşarea pereţilor cu piloţii joantivi, nişte obloane ce opresc apa să-şi mai facă alt drum. Sub praful gros, echipele lui Florea şi Baicu plombează depresiunile barajului ; la ei se adunaseră oameni din toate părţile ; în zilele de sărbătoare, fiecare se îmbrăca în portul lui, şi tot şantierul părea un album etnografic viu. Betoniştii îmbujoraţi la faţă, poate de emoţie sau din pricina verii, aveau chipurile tăcute, cioplite în piatră, amintind că vin dintr-o lungă şi nesfîrşită călătorie. Se bărbiereau cu grijă, îşi netezeau părul şi gulerele de la cămaşă, uitîndu-se nerăbdător la ceas, ca nişte copii mari, tăinuindu-şi neliniştea în prelate invizibile.

— Şantierul creează oameni, nu paie..

Nu m-am săturat de somn. Mă trezesc devreme : spălat, mic dejun, muncă şi lucrurile intră în normal. Seara îmi place să dorm cu lumină, pentru că orice am face nimeni nu-şi aminteşte s-o stingă. Obicei bătrînesc. Vreau să spun că noi sîntem tineri, şi eu mă plimb din cînd în cînd cu plăcere, fiindcă meşterul Matei îmi face viaţa uşoară. Căldura transformă copacii în stive de cherestea, dar cînd ajungi acolo totul e numai nisip, şi setea lor e şi a mea, şi nu ştiu cum s-o anihilez aici, unde vîntul grăbit începe să ne îndrăgească din ce în ce mai mult. Sîntem încercuiţi de munte şi ciocanele de abataj au o trepidaţie inventivă, născocind cerculeţe negre, care vin înlănţuite puţin dinspre dreapta, unde se întîlnesc să se joace de-a prinselea, în strigăte şi mîini puternice : şi cînd sunetul se stinge, ziua se pierde şi noaptea se înnapoiază, şi paşii sînt mai înceţi, şi visul potolit. Mă înverşunez să merg drept, dar încheieturile au mai slăbit fir-ar să fie, îmi atacă înălţimea şi mă încovoaie, apăsînd pe umeri, şi nu pricep o boabă din ce vorbesc, deşi aud totul, poate din cauza capului, un fel de tărtăcuţă în care gîndurile învîrtesc zgomotos nişte grăunţe de plumb. Reflectoare strălucitoare luminează ici-colo valea albastră, iar de cealaltă parte hăurile îşi odihnesc misterele ce se cască dedesubt.

Abia acum s-a făcut răcoare. Arţarul îşi clatină ramurile în bătaia aerului umed. Undeva a plouat.

— La duş, să te căleşti...

Ce are bun meşterul este că nu te lasă în pace. Cînd încep povestea cu telegarii iese să mai dea o raită pe-afară şi cînd se întoarce este dimineaţă, îşi schimbă cămaşa şi vorbeşte singur, ceva despre o echipă specială de intervenţii... Obrazul pare un pămînt argilos, crăpat de secetă ; rupe o bucată de pîine, dar i se opreşte în gît. Scotoceşte în cufărul lui de lemn şi mormăie a mulţumire cînd găseşte, în sfîrşit, sticla de care are nevoie.

— Eu plec, să ştii... Pentru totdeauna.

Nu există ieşire. Am aprins semaforul albastru, fără alte trucuri sau foi de hîrtie bătute la maşina de scris.

Dacă şi-ar fi luat plosca de rachiu îi amorţea limba. Dar aşa vorbele ţîşnesc ca din praştie. Ar spune mai mult, însă înghiţitura amară a doctoriei e rea ; îmi cere o cană cu apă şi gustul se schimbă puţin, aducînd a ceva — a ce oare ? Nu ştie.

Susţine că merit sprijin şi încurajare, şi dorinţa de a pleca rămîne o boală a copilăriei. În clipa următoare pornesc cu viteză şi izbesc vagoneţii, dar scheletul este acţionat de durere şi locul rămîne liber. Mă potolesc în scurt timp, şi rulez gol ; cam indispus, cu mîinile unsuroase, mică defecţiune la un mecanism sufletesc.

— Totul e să nu te dai bătut...

Ştiu... adevărul esenţial .. frontul muncii... semnificaţia strădaniei... izbînda... sentimentul tonic... biografia... posibilităţile fecunde... Sătul să tot scotocesc prin memorie îl rog să discutăm despre altele. Se încumetă să privească înapoi. Ce prostie ! Mirosul de beton proaspăt, cît de grozav e ! Nu cred că are vreo legătură cu mîinile colorate de sînge. I-am pretins odată un pluton de execuţie. Foc! Foooc ! Cred că avea siguranţă la tragere. A dat sceptic din cap şi a vrut să plece. Pe urmă l-am auzit gemînd. Pe mine mă preocupă prezentul — nu dimineaţa următoare. Un cusur, de care nu mă lecuisem. Aştept răspuns, de unde vine, încotro se duce, şi el răstălmăceşte tot aşa mai departe. Femeia lui a fost o simplă muncitoare. „Ioane, nu te lega de mine ; să nu ridici glasul, să nu loveşti. N-am frică, auzi ? Vreau să-ţi fiu nevastă pentru că aşa pot vorbi. Altminteri, tac, tac şi mă-nbolnăvesc". Dar Cristina nu mai vine. Jigodia de babă i-o lăsase ţeapănă şi mătura liniştită curtea. A luat-o şi a dus-o cu bicicleta acasă. Părea că doarme, dar frînghia cu care-o legase îi învineţise carnea şi oamenii vedeau altceva ,că de fapt viaţa fugise din ea ca o bucăţică de cer. Curînd o să înceapă să adune frunze, ele au nevoie de linişte, de ce să freamăte. Barem de-ar obosi. Noaptea îl menţine treaz, nu poate adormi, îl doare coşul pieptului şi ea nu se grăbeşte ; ce mai rămîne atunci din viaţă ? ! Poate un combinat pentru industrializarea sfaturilor, nemişcate, speriate că vor linişti trupul, încărcat şi el cu sarcini suplimentare, cu bărbaţi de nădejde. Aici domnea ordinea şi disciplina, dincolo invidia şi îndoiala. Sîntem curaţi, viguroşi, cîntam în fiecare dimineaţă. Dacă ajungem într-un punct mort, ieşim la suprafaţă. Să mai poftească cineva să se ascundă de noi !

— Fără mofturi, băiete.

— Am înţeles, meştere.

Tronson. Catarg vertical de ghidaj. Trepanare. Benă. Braţe articulate. Cablu. Sapă şi încarcă. Raclare frontală. Ciur vibrator. Foraj, foraj. Dragare. Sînt viu, i-am spus. M-a trimis să mă culc. Pata neagră era noaptea. Mă urmărea cu coada ochiului, poate nu mă vedea bine, o fi crezut că descind direct dintr-o fiinţă cosmică, lipsită de noroc, care abia a trecut frontiera umană. Bandajul de la ochi îmi ascunde învineţeala ; am început să privesc cu mai mare atenţie cînd calc şi alta este acum situaţia Adormea pe lada de lemn ; nu mai avea încredere că se mai putea scula la vreme cînd sirena începea să şuiere îşi trăgea salopeta, fără să bage de seamă că nevasta lui îl privea cu ochi mari, speriaţi : „Bărbate, iartă-mă că te-am trezit". Îţi turna o găleată cu apă rece pe cap şi visul se încheia. „De-acum începe munca, lasă-mă şi pe mine, femeie, am alte griji". Şi orele îi cumpărau viaţa, care curgea, curgea, fără să-i mai adauge ceva în plus decît nisipul pe care îl simţea în gură şi-l furnica la stomac.

— Tu să nu fii fricos.

Mă aşezam ascultător lîngă el şi încercam să aflu de unde începe cuvîntul adevărat. Nu-şi amintea cînd apăruse pe şantier, poate acum douăzeci, treizeci de ani ? Nu mai ştia. Veneam stropiţi cu noroi, îmblînziţi de maşini, încercînd să ne convingem că sîntem la o limită normală, şi tristeţea se risipea şi nu rămînea decît adîncul, un demon ce nu se clătina decît la spaima că pămîntul a ajuns la capătul resurselor şi este egal cu celelalte planete. Probabil îl aştepta la poartă, frumoasă, calmă, şi ticăitul ceasului era la fel cu cel cumpărat la prima lui leafă. Intră în baracă şi ascultă. Linişte. Oare plecase la părinţii ei ?

— Femeie, eşti aici ?

Nimeni. Se uită bănuitor la noi şi umblă de colo, colo, dar nimic nu-i poate abate gîndul şi ne urmăreşte pretutindeni în dormitorul gigantic, plin de paturi suprapuse.

— Unde vrei să fugi ? Unde, măi copile ?

Trînteşte supărat fereastra. Vremea arată furtună. Ascultă atent şi aşteaptă ca norii să acopere cerul sterp. Gîndurile înfierbîntate au nevoie de puţină răcoare, probabil anii aleargă ici şi colo, speriaţi de singurătate, de văgăuna în care umbrele cucutei şi-a întins teritoriul peste fiinţa aceea firavă, care izvora din interior cu răsuflarea caldă, supărată că iubirea i se citeşte în ochi ; nişte picături calde, mari, alunecă pe obraz. La fel cînd alergam să ducem probele de beton. Piatra sterilă se agaţă cu îndărătnicie şi apa se leagănă în braţele ei, perfidă, infiltrîndu-se ca un cosor înnebunit, ca să izbească apoi furios. Acum este umilă şi supusă, pentru că groapa cu lei este crîncenă. Nu mai stăm la taifas. Mergi cu bine zi, mergi cu bine noapte, nu sînt jucărie de plastic, chiar dacă mîna execută docil, ca o pîrghie, comenzile. Cum se apropie întunericul vrea să plece, amintirea devine mai puternică, de aceea invidiază păsările, care străbat bezna şi se opresc doar o clipă pe streşini. Schimbul cel mai greu îi prinde bine, viaţa te muşcă mai puţin şi nu are gustul chiar aşa de rău. Dimineaţa te dor umerii, genunchii, glezna, dar soarele îşi împrumută bucuria şi pămîntul descărnat de screpere răbufneşte sătul, în timp ce vîntul aduce pînă la urechea noastră un zgomot surd de tihnă şi dorinţa fierbinte de a iubi. Simt străfulgerări şi m-aş plictisi mai puţin, dar trebuie să pornesc iarăşi cu vagoneţii. La capătul liniei se află el, cu tinereţea mea liniştită, puţin încărunţită. Stă în aşteptare, pînă se deschide uşa ; începe să se mişte repede, încoace şi încolo, fericit din pricina unei strîngeri de mînă. Cristina îi coase cămaşa şi udă cu lacrimi buzunarul din dreptul inimii. Dacă aş avea tăria să renunţ la cină, aş putea urmări cum apar stelele. Cu ele aş ridica un munte, de înălţimea Everestului, aş fi îndrăgostit şi totul ar merge strună. Să nu uit : de mîine trec în tura de noapte ; aşa se întîmplă întotdeauna cînd vreau să fug de ispita îndoielilor. Timpul trece şi nu observă că am albit. O fi îmbătrînit şi el... Cine ştie !

Ion Hurjui

Nopţile dintîi

gîndesc
vechiul dicton
cuget
pe trupul meu
urcă păsări cu ciocul metalic
mîngîie mai întîi
mîna de fier/aşa-mi pare mîna
păsările duc în ispită
vor dragoste vor prietenie
una-şi înfige ciocul adînc
din palma mea
iese apă de izvor
o mie şi una de nopţi !

Ordinea lucrurilor

intru din nou
în încăperea tapetată
cu fiecare clipă a mea
altădată
cavoul meu albastru

ordinea lucrurilor —
o fetiţă cu coroniţă
lacrimi ca flori
între pagini de cărţi
hărţile unui univers

Întrebare în cerc

ne desfacem de trupuri
trupurile
şi le sprijinim astfel
poate s-or afla din nou

ochii arşi buzele —
vei fi fost cîndva
întrebare în cerc (polar)
o plăsmuire !

iubire
fără îmbrăţişările noastre
jaf de zile şi nopţi
cerc

Univers de la început

singure termitele
îşi caută iubitele
sînt stăpîne nestăpîne
peste-un rest rămas de pîine

şi se-alungă una-n alta
ca în vreme de război în halta
unde-şi fac din trupuri dalta
de săpat veniţii noi !

cer de gheaţă cîmpul sloi
în sfîrşit doi cîte doi
singure termitele
îşi caută iubitele

Eu, unul

lui Constantin Noica

Eu, unul cred în piramide
Şi în tăcutul lor efort
Ce în lumină se închide,
De cînd memoria le-o port,

De cînd aceste roci lucide
Feresc izbînda de confort !
Eu, unul, cred în piramide
Şi în tăcutul lor efort

De-a da-ntrebărilor toride
Şi salt, şi leagăn, şi suport
Iar navelor purtînd obide
Ale gîndirii — visul, port !

Eu, unul, cred în piramide !

Cuvinte

lui Dan Simonescu

O, de-aş mai găsi cuvinte
Să mă pot muta în ele —
Inefabile morminte
Între suflet şi-ntre stele.

Cu trecutu-i dinainte,
Orice slovă un tunel e —
O, de-aş mai găsi cuvinte
Să mă pot muta în ele

Şi să cînt prin cele sfinte
Şi să strig prin cele rele —
Iar vîltoarea lor fierbinte
Să mă mistuie-n drapele —

O, de-aş mai găsi cuvinte !...

George Corbu

Legea ţării

De cînd legea ţării mele
Una-i cu neatîrnarea,
Patimilor lungi şi grele
Chipul şi asemănarea

Ştersu-le-am. De-atunci, de-un fel e
Neamul, rostul, vremea, zarea —
De cînd legea ţării mele
Una-i cu neatîrnarea.

Prin azururi, prin tunele
O să-mi auziţi suflarea
Ce nicicînd n-o să înşele
Sufletul şi sărbătoarea

Dar nici legea ţării mele !

Fiu de neam

Sînt fiul unui vrednic neam,
Din neamul unei veşnicii.
Tu, româneasca mea n-o ştii,
Străine, şi — cum îţi spuneam —

Ca unul care sînt de-aci,
Cum e un rîu, cum e un ram,
Sînt fiul unui vrednic neam,
Din neamul unei veşnicii

Care-a sfidat orice firman
Şi-orice ucaz, din taţi în fii !
Străine, ştii tu cît de vii
Sînt morţii mei ? Dar cîţi morţi am —

În neamul meu de veşnicii ?

Autoportret

O mînă de cenuşă
Îşi caută aripile

Vrea să adauge zborului ei
Încă o margine !

Trupul lest

Cînd voi plăti tăcerea vinovată
Şi gîndul schilodit şi somnul strîmb
Şi adevărul existenţei cînd
Îl voi lăsa să muşte în carnea-mi vinovată?

Cu fiecare răsărit îmi spun :
— „E vremea sfîşierii în lumină !"
Dar ziua trece lungă şi senină
Şi aceeaşi mască nopţii o apun.

Fugar de trup eu însumi mă gîndesc —
Întregul univers îmi e statuie —
Şi dincolo de tot ce e firesc
Cunosc încă o treaptă care suie.

Sunt din geneză singurul meu test
Îmi schimb mereu poziţia sub soare
Static, doar trupul îmi rămîne — lest
Al unei păsări-duh rătăcitoare !

A fi

De-ar fi fără margini deschiderea zării
Iar aripa vînt — să mă duc... să mă duc
Prieten statornic să fim depărtării
Dorinţa ajunsă nicicînd să-mi ajung

Ca pânza pierdută pe apele mării
Departe egal de oricare mal
În veşnicie sbucium chemării
Să fiu în zborul spre ideal

Dar cum totdeauna pleoape vor ninge
Al amintirilor drum înapoi — ...
O, nu ! Nu moartea mă va învinge
Ci numai dorul de-a rămîne cu voi !

Dumitru D. Ifrim

Paul Everac

Coborînd din alunecare

Alunecă pe șină fără un zvon
și deodată unul coboară, apoi altul, apoi coboară
altul. — Unde ați rămas, domnilor? Și de ce? Nu răspund.
— Numai pînă aici ați avut călătoria, numai pînă aici?
Nu răspund. Nu știu nici ei. Ar fi mers poate mai departe.
Nu știu ce s-a întîmplat. De-a venit coborîrea.
Mergi cu vecinii de bancă, cu vecinii de vagon,
de generație, de emisferă, răsfoind aceleași meridiane :

— Unde cobori? Nu știe nimeni. — Pînă unde ai
bilet? Nu știe nimeni. — Unde e gara? Nu știe
nimeni. — Unde mergem cu toții? Nu știe nimeni.
Alunecă fără zvon pe șina numită paralaxă
și coboară amicul, ruda, mama, sora geamănă...
Unde rămîneți? Nu răspund. Într-un cîmp de grămăjoare
de-a lungul terasamentului, ca niște scirne,
pe care o să plouă, o să ningă și n-o să se mai cunoască
nici vechii pași nici suflare, nici praf de oase, nici rouă...

Alunecă fără zvon. Puzderie de puiandri
fătați în cotloane, în compartimente, în unghere
mișună pe culoare, se-nghesuie, cresc
și mereu se dau jos cîte unul, cîte cinci, cîte o mie
cîte șase milioane.
— De ce vă coborîți dacă tot v-ați apucat să mergeți?
Se uită, nu răspund, poate nu știu nici ei.
— De ce v-ați suit dacă nu sînteți în stare să mergeți?
Nu răspund. — Ce-ați făcut pe drum? Nu răspund. Nu știu.

— Ne-am puiat, a zis unul odată. — Am mers, și-a dat altul
cu părerea.
— Ne-am uitat pe geam, a oftat al treilea. — Am dansat,
ne-am clătinat
au zis alții, am dormit, am numărat stelele,
am chiorăit, am calculat, — hait! trebuie să cobor, scuzați!
Trebuie să mă bag în mușuroi, să-mi plouă oasele, să mă
lîngă viteza
pînă mă preface asemenea densului nimic dimprejur, cîmpului
pe care
alunecă drăcia pe șină, fără zvon.

— Hă-hă, ăla credea că merge pînă cine știe unde, avea
bagaj mare, colorat,
Avea bilet scump, rezervat : a coborît pe negîndite,
hodoronc-tronc!
Ba a coborît și controlorul! Și mecanicul, generalii, cîrdurile
de copii!
Nevasta morarului a coborît mirată, acarul, vameșii, doamna
Cleo Popescu,
domnul Rockefeler, Greta Garbo, Pelé, Dalai Lama ;
a coborît procurorul care urmărea pe clandestini
și pe blatiști,
abonatul, scrintitul, poetul ce cînta roțile și șina,
coboară cu hurta mereu, pe negîndite, fără să oprească
lunecarea,
alții se-mbrîncesc, se zvîrlă, se dau unii pe alții afară
pe uși și ferestre,
apoi toți se trag deoparte, cine știe dacă-i mai vede cineva
vreodată ; restul lunecă înainte fără zvon, tot mai încărcat...

— Unde e biletul, nene, unde am pus biletul, ce scrie pe el?
— N-are nici o importanță zice celălalt gîfîind, zîmbind,
și coboară brusc,
tovarășul cu care am făcut împreună călătoria, ne-am legat,
ruda mea, soțul meu, copilul meu, iubita mea unică ; uite-i
cum se dau jos!

— Dar eu pînă unde am biletul, Doamne? Nu știe nimeni.
— Unde e gara?
Nu știe nimeni. — Unde merge drăcia asta?
Nu vrea să spună nimeni, nu știe nimeni.
Poate să fi știut vreunul, dar mă tem că a coborît!...
Restul alunecă fără nici un zvon, pe șină...

Culminația toamnei

A doua zi după ce s-a terminat culesul,
cînd pomii și-au pierdut toate roadele și stau nedumeriți
neștiind ce să mai facă, neconsimțind să se desfrunzească,
stau cu frunzele pe ei, fără rost (căci marele Pan a trecut)
stau postateci neînțelegînd bine cum au devenit dintr-odată
atît de ușori
și unde e povara care le-a asigurat mîndria :
și toate se prefac că sînt încă bine, dar de fapt nu mai sînt
decît o lungă apatie pregătitoare de moarte, —
atunci e culminația toamnei, cînd coloritul ei păstrat
din martie intact
nu mai slujește nici un sens, nici o fecundație,
nici un transport de polen, nici o așteptare alta și nici un alt
spectacol
decît cloroza și ofilirea ; cînd pomii încă mai simbolizează
o existență zăbavnică, dar fructele din ei
s-au luat și s-au dus cine știe unde, cine știe unde...

Moment de extaz gol, de cumpănire sub vînt,
cînd ei se prefac a-și păzi încă avutul, abia despuiat,
cînd ei se prefac a primi încă luna pe frunzele cu fior lucind,
dar nu pe fața senzuală, ci pe nepăsarea zbîrcită ;
cînd se prefac a vibra încă la glasul soarelui perfid, tomnatec,
dar știu bine că el este răgetul lor de moarte
și că n-au încotro s-o mai ia cu coacerea, încă o dată,
decît spre părăsirea trunchiului și așezarea pe pămînt.
Frumoasă e culminația toamnei cînd nu se mai spurcă de
fructe cărnoase
Ci doar se-nvăluie în tristeți, în pure, nedumerite tristeți...

(De livadă am vorbit, ori de bietul meu suflet ?).

Simona Ianculescu

Alb și negru

Acum doi ani, bunica mea a făcut o criză de bilă și a trebuit s-o ducem de urgență la operație. Părea de neconceput să suporte intervenția chirurgicală la 82 de ani, mai ales că suferea de inimă avînd și un plămîn infizemat. Ne-am urcat eu și mătușa mea în mașina salvării și... la spital. Eram năucite, disperate. Exista vreo șansă cu operația? Nu știam. Cine ne putea asigura?

Doctorul care trebuia să intervină, după ce a consultat-o, a clătinat din cap făcînd o grimasă disprețuitoare. Mi-a fost antipatic de cum l-am văzut. „D-le doctor — i-am spus — va scăpa?". „Păi, ce mai vreți, la vîrsta dînsii, cu inima și cu plămînii ăștia". „Da, dar poate există vreo șansă — am inisitat eu". A tăcut. Ne-am dus la medicul anestezist, ca să semnăm pentru ea în caz că ceva... Nu știam care trebuia să semneze. „Cine e fiica!" a zis, uitîndu-se la noi. Am lăsat-o pe mătușa mea să semneze și l-am întrebat cu îndoială în glas, dacă are tot ce-i trebuie pentru anestezie. Stupefiat de întrebarea mea neroadă mi-a răspuns : „Da, de unde sînteți?". Credea că poate din vîrf de munte. Văzîndu-ne însă așa de speriate, și la pămînt m-a iertat, deoarece a mormăit ceva despre o mamă a lui, nu mai știu, dîndu-ne o neașteptată asigurare. „Lăsați, n-aveți nici o grijă!".

Operația n-a durat mai mult de o oră. În timpul acesta am fumat vreun pachet de țigări iar mătușa mea s-a dus la cineva să plîngă. Acasă, mama aștepta telefon, la București, unchiul meu aștepta telefon. Am zărit căruciorul care era dus repede spre salon. Doctorii mergeau în urma lui. Bunica scăpase de operație deși cu cearceaful acela alb deasupra ei și cu ochii închiși părea ca... Doctorul anestezist T. începu autoritar să ordone surorilor : „puneți-o acolo", „aduceți oxigenul", „așezați-i tubul". N-am îndrăznit să întreb pe cineva dintre ei cum fusese, ce... O doctoriță mai tînără a catadicsit să-mi spună că i se scosese bila și nu făcuse nici o complicație dar vîrsta etc.

Greul, de acum încolo începea. Urma reanimarea. Cu inima supusă la un asemenea șoc, trezirea din anestezic decurgea anevoios. Era un chin cu oxigenul care poate era prea mult dintr-odată. Îl refuza. Se zvîrcolea. Pieptul i se ridica și cobora spasmodic. Ochii îi erau închiși. Noi două o țineam de mînă. Venele primeau cu greutate, prin ace și tuburi, sîngele de la o butelie, apoi dextranul, pentru că, din cînd în cînd palmele se învinețeau, încleștîndu-se pe mîinile noastre. Buzele uscate cereau apă. Îi udam batistele, aplicîndu-i-le cu rîndul. Se auzea un suspin slab : „Nu mai pot". O mîngîiam pe mîna care ne strîngea puternic la fiecare zvîcnitură a inimii, a pieptului sau, a nu știu mai ce organ... Timpul trecea îngrozitor de încet. Deodată am înțeles. În mîna de om, în carnea mai puțină și trecută prin toate alea, ceva pîlpîia. Era lupta, ieșea la lumină viața. Atîta zbatere! gîndeam. Atîta voință de a trăi! Era înspăimîntător dar și bucurie și natural. Important era mai ales faptul că, în acest act singular deși eram și noi acolo, cu sufletul nostru, învingea viața. Important era că doctorul T. de care a depins o anestezie bună, salvase viața în momentul acela. I-am purtat o recunoștință adîncă pentru că lupta pentru marea idee a naturii, pentru viață. Am înțeles atunci groaznica pendulare a naturii între cele două fire ale ei : viață și moarte dar și marea putere a celui ce vrea să trăiască și a celui ce vrea să mai salveze o fărîmă de viață.

După aceea îl ascultam orbește pe doctorul T. în tot ce îmi spunea să fac. Era orgolios și impenetrabil dar îmi plăcea masca lui sub care se ascundea timiditate. Am dorit să-i dau bani imediat după operație dar m-a refuzat categoric, spunîndu-mi, că se va ocupa în continuare de ea și... „să n-am nici o grijă". În toată perioada cît a durat spitalizarea s-a purtat într-adevăr surprinzător de atent. A pansat-o în fiecare zi, numai el. Îi urmărea evoluția însănătoșirii, dădea ordine peste ordine. Mi se adresa de fiecare dată cînd îi prescria regimul alimentar, medicamentele pentru inimă și împotriva altor complicații. Era totdeauna foarte rapid, vorbea scurt, precis, n-avea timp prea mult. Și totuși suficient pentru ca să aibă, grijă de ea. Îl urmăream de la distanță cum o pansa. Concentrîndu-se, se înroșea la față (era un sanguinic) se încrunta, liniștea era deplină, de ți-era și frică să respiri. Odată aplecîndu-se mai mult deasupra patului i-am zărit pieptul dezgolit din bluza albă de halat. Am tresărit puțin înfiorată. Era un bărbat încă tînăr de vreo 45 de ani, în plină forță și energie. Am alungat orice gînd necurat rămînînd cu o nostalgie ciudată. A plecat apoi, grăbit. Era sîmbătă seara, se auzea o muzică din camera surorilor. Urma să rămîn noaptea la spital cu bunica mea. M-am instalat pe un scaun, cu o carte în mînă, încercînd să citesc. Dar n-am putut. Eram foarte tristă.

Rostire I

dincolo de muzici deschise ferestrelor
pasărea iernează într-un ochi de
statuie
vast este cîmpul, arșița ochiului meu
umblă
deasupra.

urmele tălpilor desculțe
aritmetice semne, logaritmi între
lămpile verzi ale ploii.

brațele mele mîngîie fructele
acolo la tine sub aripă,
(în miezul presimțirii urcă mirare).

Foc proaspăt

rana
vecină cu astrele unice.
pescari goi cu urne de
cerneală subsuoară,
ancorele trase de cai la marginea
cerului
trece o barcă din lemn,
la un foc proaspăt
îți privești umbra călătoriei,
învlăstărite ți-s degetele
rădăcina de phosphor.
vîslele îmbătrînesc la coapsa
corăbiei,
tuturor vocalelor ochiul găsește
ferestrele furate ;
noaptea își potrivește în nituri
masca pe față...

Ochi

acei arbori
s-au preschimbat în orgi ;
urnele marilor duceri se topesc
sub aripe,
cîrduri de ochi întîrzie pe
gureșe ape
între cer și pămînt se-aud muncile
păianjenului ;
pleoapa mea arde pe frontiera
sîngelui tău,
într-o icoană de piatră sălbăticiunea
își vindecă fuga
în ochi de scrum albinele cu
veșminte de miere
îmbracă trupul sorții —

Const. HREHOR

Tu, cu ochii plini de ruguri

Pietrele tresar în chipuri
de fîntîni albe, rotunde,
Frunzele pălesc în lacrimi,
astre se aruncă-n unde,
Hore dulci încheagă zorii
pe obcine, vechi poteci,
Tu cu ochii plini de ruguri,
veselă și mîndră treci...

Soare sînt arzînd pe creste
stîlp de flacără și jar,
Rîurile nu-mi pot stinge
focul venelor sprințar,
Cu-un sărut furat, ștrengaro,
mi-ai încins ochii mei teferi
Crengile-n grădina vieții
privegheate de luceferi...

Către măguri, să-mi port pașii ?!
mari oglinzi ochiu-ți răsfrînge
Și-n lumina lui măiastră
susură viu cînt de sînge,
Peste tot ți-aud vioara
mersului de căprioară
Clopoțelul cald al gurii
repetat, seară de seară...

Unde să-mi adast privirea ?!
tu-mi apari din mii de ape
Zbori pe treptele de zare
cînți cu arborii pe-aproape,
Năvălești pe geam ca luna
cu-n buchet de stele-n mînă,
Jucăușă ca o rază,
dulce ca o albă zînă,

Și privindu-mă cu farmec,
mă săruți pe ochi, pe față,
Viața grabnic trece-n visu-mi,
visul grabnic trece-n viață,
Munții cu poeni de raze
păsări în lumina clară,
Toate îmi surîd cu chipu-ți,
și privirea ta de ceară...

Hore dulci încheagă zorii
pe obcine, vechi poteci,
Tu cu ochii plini de ruguri
veselă și mîndră treci...
veselă și mîndră treci...

Lumina eternă a eroilor

Jertfele rodesc din pămînt în florile pure
În pîinea cuptoarelor, în cuvinte și fii,
Eroii și-au lăsat șoapte de dor la izvorul
Lumini, în faldurile tricolore și purpurii...

Visele lor sînt seve în arborii tineri
În chipurile de azur ale orașelor noastre
În armonia ideilor frumos rînduite
În evul deplinei iubiri cu planete albastre...

Sîngele vărsat urcă prin ierburi și trandafiri
Învăpăindu-ne buzele de soare scăldate,
Iubirea de oameni ce-o semănăm în lume
Libertatea de-a fi, zările albe, curate...

Ochii noștri se bucură de lumina eternă
A eroilor, ce au luptat și trudit cu sudoare...
Ei rodesc și cîntă în viorile Carpaților
României — inima inimilor nemuritoare!

L-aș ține încordat pe-un fir de strună...

Țin brațul încordat pe arma rece
Iar inima-mi zvîcnește cald cu ea
Mă arde biciul vîntului noptatec
Dar apăr tihna, doru-n ochi de stea...

„Măreț e-acel ce zările din măguri
Le limpezește-n zori, cu ne-nfricare"
Urmînd pe Ștefan, Făt-Frumos din basme
Demn apăr clipa, visurile clare...

Țin brațul încordat pe arma rece
Iar inima-mi zvîcnește cald cu ea
L-aș ține încordat pe-un fir de strună

Oameni-neghină, dacă n-am avea!
Mă arde biciul vîntului noptatec
Dar apăr tihna, doru-n ochi de stea!

Geneza patriei

„Patria este norodul..."
T. Vladimirescu

Ochi de izvoare în sînul patriei pure...
Arbori pletoși. Și ierburi mari — pădure.
Omul unit cu vibrația crengii — o rază
Cătînd în umbra desișului. Să vază.
Țintind cu arcul dintr-un pisc de sare
Săgeata s-a oprit în miez de floare.
Sieși dură, în dansul zorilor și a securei
O așezare, după pofta inimii și-a gurei
Frumoasă, și cum alta-n lume nu-i.
În luminiș de ape și de păduri sîhlui...
Din piatra munților cu degete de faur
Ulcioare de raze-și iscă și păsări de aur,
Lovit de furi, prăpăduri și ploi ucigătoare
Și-a înălțat, statornic, cetăți nemuritoare,
Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai,
Cu turme de zimbri și herghelii de cai...
A înspicat văile, lanurile de sînge scăldate
Cu minuni de vitejie și zări de libertate...
N-apuca fiii să-și vază, fetele să-și mărite
Că hoarde barbare-l călcau în copite...
Secole-n șir, tihna, dulcea rîvnă străbună
Fost-au greu încercate de foc și furtună ;
Noi însă, rămas-am ca stejarii bătrîni
Înfipți în seve, vetrei noastre stăpîni.
Părinți ne-au fost munții și cerul cu stele
Și dîrji am crescut, sub fulgere grele
Cu iubiri de rod scrise-n bolta senină
Pe crupa Carpaților, mereu în lumină,
Ochi de izvoare în sînul pietrei pure,
Arbori eterni de piepturi tari — pădure!

Mircea Cozma

dialogul artelor

Strălucita cronică a Filarmonicii „Moldova"

O convorbire: George Pascu—Iosif Sava

I. S.: 9 octombrie 1942... Concertul inaugural al Filarmonicii Moldova. O orchestră subvenționată. Radu Constantinescu reușise să pună bazele unei formații care nu mai avea soarta vechii Societăți George Enescu... Ați participat la concertul de debut?

G. P.: Nu. Am revenit în Iași abia în 1943 cînd am participat la Concursul pentru obținerea Catedrei de Istoria muzicii la Conservator. În 1942, eram profesor la Liceul Militar din Craiova.

— Atunci îmi vorbiți pentru această perioadă, ca istoric al mișcării muzicale ieșene... Concertul inaugural a fost dirijat de George Enescu și a cuprins?

■ Eroica **lui Beethoven, uvertura la opera** Maeștrii cîntăreți din Nürenberg de Wagner, **uvertura la opera** Nunta lui Figaro **de Mozart, un antract** din Rosumunda **lui Schubert și** Rapsodia a II-a **de Enescu.**

— Au urmat concerte periodice?

■ **Săptămînă de săptămînă... Urmînd pilda „prezentărilor" de la Radio făcute cu atîta savoare de Emanoil Ciomac, direcția Filarmonicii a hotărît ca fiecare manifestare să fie prefațată (și această idee a dat un larg ecou educativ fiecărui concert), de profesorul Constantin Georgescu.**

— Cine dirija?

■ **Șefi de orchestră de frunte ai țării au trecut din primele luni de activitate pe la pupitrul tinerei filarmonici, contribuind la închegarea ei: Ionel Perlea, Mihail Jora, Alfred Alecsandrescu, Theodor Rogalski, Ionel Ghiga, Constantin Bobescu, Jean Bobescu, Egizzio Massini, Constantin Turcanu, C. C. Nottara, Gh. Pavel... Alături de invitați, ieșenii A. Ciolan și C. Nosec din generația mai veche, Emanuel Elenescu și Constantin Constantinescu dintre tineri, au dirijat în prima stagiune.**

— 1944. Frontul se apropia de Iași. Pînă cînd vor fi programate concerte?

■ **25 martie 1944, cînd Filarmonica va fi evacuată la Făget în apropierea Lugojului.**

— Afișele Filarmonicii Moldova vor apare și pe străzile Făgetului?

■ **Deși nu toți instrumentiștii s-au refugiat în primitoarea localitate bănățeană, orchestra a continuat, completată cu instrumentiști locali, să dea concerte la Făget și Lugoj, fiind dirijată de Antoniu Ciolan, George Pavel, Carol Nosec, Alexandru Garabet, Emanuel Elenescu.**

Imediat după 23 August 1944, a avut loc deschiderea festivă a unei noi stagiuni. Lupta pentru eliberarea întregului teritoriu continua și nu puteam reveni la Iași. Am deschis stagiunea la Făget. Au avut loc în noul an muzical 25 de concerte.

— Erați la Făget?

■ **Venisem împreună cu Conservatorul ieșean. De altfel, la 15 martie 1945, am preluat conducerea Filarmonicii ca director-delegat (după 23 august 1944, Mircea Bârsan a fost numit în postul de director. Neprezentîndu-se la Făget pentru a lua postul în primire, instituția a fost condusă pînă la 15 martie de fostul ei director — Radu Constantinescu)... Am și dirijat ultimul concert... pe teritoriu bănățean (21 mai 1945).**

— Cine au fost soliștii primei stagiuni?

■ **Dintre ieșeni — Lucia Burada, Hristache Popescu, Nicolae Broșteanu, Giovanni Magiari.**

— Și din alte centre culturale naționale și internaționale?

■ **Ion Voicu, Sandu Albu, Ion Fotino, Theodor Lupu, G. Drăghici, Aurelia Cionca, Nadia Cheban, Xenia Moscu, Al. Lupescu; dintre oaspeții de peste hotare să-i amintim pe violonistul Carlo-Felice Oillario și pe pianistul Nino Rossi.**

— Cînd ați revenit la Iași?

■ **În iunie. La 17 iunie eram numit director titular.**

— Aveați 33 de ani.

■ **De ce vă mirați? La 28 de ani Ionel Perlea era directorul Operei Române.**

Emanuel Elenescu este numit dirijor permanent, Mircea Bârsan în acel timp Director general al muncii, ne-a sprijinit în readaptarea noastră într-un oraș care a avut mult de suferit din pricina războiului. Vă amintiți cum arăta orașul după atîtea bombardamente... Am instalat birourile în două odăițe pe strada Vasile Conta 32 și mobilierul, pupitrele necesare activității orchestrei le-am confecționat din lemnul cu care au fost acoperite vagoanele ce ne-au readus din refugiu.

— Entuziasmul publicului muzical în vremuri de restriște... Zile de foamete, dar sălile erau pline... Aveam 13 ani în 1946 și-mi amintesc fiecare manifestare. Ce interesante erau și concertele de muzică de cameră din Sala armeană...

■ **Ce interesante au fost și concertele-lecții, conferințele pe teme muzicale. Profesorul, violonistul E. Isar a vorbit despre** Romantismul muzical, **Constantin Georgescu despre** Sonata modernă. **Îmi amintesc cu ce bucurie a primit publicul atît de însetat de cultură în acel timp conferința mea intitulată** Viena, orașul muzicii la anul 1800.

Acțiunea de difuzare a muzicii în mase largi a fost întreprinsă prin crearea unei formații reduse. Orchestra de promenadă, cu care s-au dat numeroase concerte în fabrici, școli, interpretîndu-se programe ușoare, menite să pregătească ascultătorii pentru valorile definitive ale muzicii simfonice. Orchestra de promenadă a fost dirijată succesiv de R. Podlovschi, Barbu Mironescu, Alexandru Garabet, D. Ionescu și I. Horceag.

— Turnee în afara Iașului completează amplul program educativ inaugurat de Filarmonica ieșeană în 1946.

■ **În 1946 un turneu la Roman, în 1947 la Pașcani, Roman, Bacău, Letea, Botoșani, Dorohoi, în 1948 pe șantierele de la Lunca Prutului, Salva Vișeu, în orașele Dorohoi și Botoșani, în 1949 la Roman, Bacău, Vatra Dornei, Cîmpulung-Moldovenesc, Gura Humorului, Succeava, Galați, Brăila, R. Sărat. Turneele vor continua an de an. În 1952 am plecat, de pildă, într-un lung șir de concerte în Transilvania, Bistrița, Baia Mare, Satu Mare, Oradea, Cluj, Tg. Mureș, Sibiu, Făgăraș, Brașov, Sf. Gheorghe, revenind prin Ploiești, Buzău, Focșani, Bîrlad la Iași.**

— Și principala datorie pentru muzicienii Iașului era impunerea artei naționale. An de an orchestra ieșeană își va face un punct de glorie din cultivarea creației simfonice românești, de la operele fundamentale ale lui Enescu, la creațiile reprezentanților componisticii ieșene contemporane.

■ **Marile realizări pe care Filarmonica Moldova le obține în ultimul timp în interpretarea creației românești au fost dobîndite, bine ați spus, în primii ani de după război... În acei ani, Filarmonica noastră, de altfel după Filarmonica din București a doua orchestră simfonică de stat a țării, a înțeles rolul deosebit pe care-l are în promovarea, în imprimarea muzicii românești și an de an, din 1946, 1947, muzica românească a fost prioritar programată în concertele orchestrei.**

— În 1947, știu și data exactă, 7 august, v-ați retras din conducerea Filarmonicii...

■ **Poate că nu e momentul să dăm amănunte.**

Conducerea Filarmonicii a fost preluată de mîini bune și cinstite în care au avut toți încredere, acelea ale profesorului și violonistului Serafim Antropov, așa că nu am avut ce regreta.

— V-ați retras cu normă întreagă la Conservator... Dar ați rămas violist al orchestrei și din 1953 dirijor al Coralei Filarmonicii și oricum, istoricul ei de drept... Să continuăm, stimate profesore, să mai răsfoim cîteva pagini din letopisețul ansamblurilor orchestrale ale Iașului. În 1948 l-am văzut, la Teatrul Național, pe George Georgescu. Dirija pentru prima oară orchestra ieșeană. În două concerte consecutive ne-a dăruit magistrala execuție ale Simfoniilor a II-a de Bramhs și a VII-a de Beethoven.

■ **George Georgescu va reveni la Iași și în stagiunea 1949 dirijînd, clipe neuitate de orice meloman ieșean,** Patetica **de Ceaikovski.** Dublul concert pentru vioară și violoncel și orchestră **de Johannes Brahms.**

— În stagiunea 1949—1950, a dirijat pentru prima oară la Iași Constantin Silvestri.

■ **Fenomenale lecții de interpretare — așa pot fi definite cele două săptămîni de lucru cu orchestra ale lui Constantin Silvestri. Execuții cizelate cu minuțiozitate și desăvîrșită artă. Sub bagheta neîntrecutului șlefuitor de sonorități, Filarmonica** Moldova **a interpretat** Variațiunile pe o temă de Arenski **de Ceaikovski,** Simfonia Sibiana **de Haydn, trei piese de Corelli.**

— În 1957, în decembrie 1957 cînd am ascultat la Ateneu Filarmonica Moldova, viorile secunde tot în dreapta lui Achim Stoia stăteau....

■ **Curînd va adapta și Achim Stoia o altă așezare, oricum masarea violinilor prime și secunde într-un corp comun corespunde din plin necesităților „acustice" ale unei formații orchestrale moderne... Cred că prin 1958, dispozitivul de „atac" al Filarmonicii ieșene era... modernizat.**

(Privim mai departe fotografia... Ce echipă de suflători... Constantin Repta — prim flautist. La corn englez, Petre Grigoriu. În 1949—1950 a fost un foarte bun director al Școlii de Muzică. La clarinet, V. Dimitriu, C. Horceag. Iată-l pe L. Wagner... Îl văd și astăzi printre membrii orchestrei. Excepțional ton îl pot invidia mulți dintre clarinetiștii țării...). Nu mai recunosc pe vechii titulari la oboi?

— În poza pe care mi-o arătați sînt C. Scurtu, G. Panait.

■ **Mi-l amintesc înainte de toate pe Crișan Onofrei, mai tîrziu prim oboist la Filarmonica bucureșteană. Mai departe... La fagot — M. Cefu, profesorul Nicolae Vurpăreanu, foarte tînărul Mihai Tănăsilă — în ultimele decenii solist al partidei de fagot la Filarmonica bucureșteană. La corn, printre alții — I. Nosec, I. Damacovici, P. Onofrei, C. Lazăr... La trompetă — C. Hariton, S. Leonte — instrumentiști cu o forță de atac, o frumusețe a tonului ce mă făceau să-mi amintesc în multe din capitalele muzicale ale lumii pe care le-am vizitat, de sonoritatea trompetelor Iașului... Primul trombonist — Ștefan Stanciu... Și anul acesta, deși pensionat de atîția ani, l-am văzut în orchestra Filarmonicii. Nu poate trăi fără orchestră. Ce suflet de mare artist... În conștiința mea era doar** Moș... Arbore! **Constantin Arbore a cîntat în orchestrele Iașului din anii primului război mondial... În tinerețe a fost un foarte bun cornist. La bătrînețe, nedorind să părăsească muzica, Filarmonica, a trecut la baterie...**

Am uitat de corzile vocale... La violoncel — Nicolae Boteanu. Cu ce dragoste tăcea muzică... A venit odată la Liceul de muzică pentru că nu aveam un violoncelist, să cînte alături de noi... „țincii" într-un Cvintet de Mendelssohn-Bartholdy, ...la contrabas profesorul Dumitru Ionescu, L. Buică, Gh. Cațer specializat în ultimii ani în acordaje de pian... Am lăsat la urmă, compartimentul violelor... Ani în șir v-am văzut aici alături de Bela Bild la primul pupitru. Atîția muzicieni de mare valoare în compartimentul violelor și Bela Bild de la primele concerte ale Filarmonicii — șef de atac. Nu trebuie uitați nici entuziaștii violoniști, în frunte cu Alexandru Garabet la primi și Constantin Catulescu la secunzi. Sînt muzicieni de seamă dintre care amintim pe multilateralul Berhard Segal violă și eruditul Eugen Isar.

— Revenim... În 1953 ați preluat conducerea coralei Filarmonicii...

■ **La 25 mai 1953 am început repetițiile cu un cor compus din 80 membri diurniști și voluntari. Am fost ajutat de Julieta Halus (Borcea) ca intructor vocal și Steluța Diamant Dumea ca acompaniator.**

— Corala Filarmonicii a avut de la început numele marelui înaintaș?

■ **La 5 decembrie 1953, cu prilejul împlinirii a jumătate de veac de la încetarea din viață a marelui muzician, corala a luat numele Gavriil Musicescu.**

— Ați susținut de la început concerte a capella cu piese din marele repertoriu coral național, dar ați contribuit și la programarea în concertele Filarmonicii a unor pagini vocal-simfonice.

■ **La 2 octombrie 1953 am cîntat sub bagheta lui Achim Stoia,** Dansurile polovțiene **de Borodin. În cursul stagiunii au mai fost programate: oratoriul lui Dmitri Sostakovici,** Cîntarea pădurilor **— soliști P. Gîrlea și P. P. Șterlea și cantata lui Viorel Doboș —** Pe plaiuri moldovene, **solist P. Gîrlea. Ambele piese vocal-simfonice au fost prezentate sub bagheta mea. La interpretarea oratoriului lui Șostakovici au mai contribuit și două formații ale Școlii de Muzică; un cor de copii pregătit de prof. D. Chiriac — Iași și un ansamblu de instrumente de alamă pregătit de profesorul Vasile Darim.**

Spre sfîrșitul stagiunii, corul „Gavriil Musicescu" și-a încununat primul an de activitate cîntînd în primă audiție la Iași, Simfonia a IX-a de Beethoven. La 4 iunie 1954, după atîtea decenii de încercări și lupte pentru promovarea muzicii corale și simfonice, ieșenii au avut bucuria să asculte, sub conducerea lui Achim Stoia, măreața simfonie beethoveniană interpretată de soliști și formații stabile ieșene.

An de an letopisețul Filarmonicii ieșene înscrie rînduri cu care se vor mîndri viitorii oameni de cultură ai Iașului și ai țării.

— Cine a preluat conducerea instituției în condițiile în care în 1960, Achim Stoia, a devenit Rector al Conservatorului?

■ **Dirijorul și omul de mare suflet care este George Vintilă. De numele său sînt legate momente importante din evoluția Filarmonicii noastre. Din 1968 direcția Filarmonicii va aparține dirijorului Ion Baciu.**

— Ion Baciu un dirijor de mare talent, care a izbutit să ducă ansamblul simfonic ieșean pe culmile visate de înaintași. Ce-a izbutit Filarmonica sub bagheta lui Ion Baciu?

■ **Repertoriul a fost considerabil lărgit atît datorită preocupărilor șefilor de orchestră din localitate, cît și colaboratorilor-dirijori, soliști, sosiți în număr tot mai mare la Iași. Vă pot da și o cifră exactă, dintr-un studiu pe care l-am scris în anul 1980. Numai în perioada 1969—1980, concertele simfonice ale Filarmonicii au adus auditoriului ieșean, 54 de dirijori și 70 de soliști din întreaga lume. Să-i amintim astfel pe Roberto-Benzi, Anatole Fistoulari, Carlo Zecchi, Dmitri Baskirov, Aldo Ciccolini, Igor Bezrodnii, Boris Haikin, Renard. Czaikowski, Olaf Koch, Adrian Sunshine, Silva Pereira, Li Min Cean, Sui Schucheng Victor Eresko, Rudolf Kerer, Victor Trestiakov, J. J. Kantorov, Masata Usuki, Rino Marone, Kurt Wöss.**

— Și iată și cîțiva dintre dirijorii și soliștii care i-au urmat în diverse concerte programate după 1981 — Luigi Sagrestano, Liana Isakadje, Nicolai Evrov, Yang Bing Sun.

■ **Și mulți alții... Ne putem da seama ce au însemnat aceste prezențe în conștiința climatului muzical din Iași și desigur implicit în formarea și dezvoltarea orizontului spiritual și artistic al orchestrei simfonice.**

Stadiul superior atins în „exploatarea", să zic așa, a potențialului artistic se reflectă și în coordonatele repertoriului parcurs. Un mare număr de lucrări din creația contemporană, readucerea în repertoriu a creației preclasice, ca și a unor Simfonii de Bruckner și Mahler (mai puțin cîntați pînă în anii '80 la Iași), festivaluri și cicluri dedicate muzicii lui Bach, Vivaldi, Beethoven sau ciclul de concerte Enescu—Wagner și înainte de toate trecerea în revistă (de foarte multe ori în primă audiție) a zeci de lucrări din noua creație românească. Și, în totalitate, creațiile tinerei generații de compozitori ieșeni.

— Au fost în măsură să fiexeze în conștiința publicului contururi stilistice ale unor personalități de prim ordin din istoria culturii muzicale naționale și universale?

■ **O dată memorabilă în această cronică rămîne — 22 mai 1975 cînd orchestra ieșeană, cu conocursul soliștilor Operei din București, în frunte cu David Ohanesian, au realizat, în condiții artistice superioare, sub bagheta lui Ion Baciu, audiția integrală sub formă de concert, a capodoperei enesciene** Oedip.

— Concert care a stat la baza unei imprimări de valoare istorică, aș spune.

■ **Întinerind dintr-odată orchestra cu absolvenții Conservatorului, Ion Baciu a creat în Iași o orchestră excepțională, cu un înalt coeficient de omogenizare, sonorități de mare farmec, știința dozajului, capacitatea de adaptare la acustica diverselor săli, adînca cultură a stilurilor, puterea de înțelegere a oricărei baghete devenind atributele de prim ordin ale simfonicului ieșean...**

*
* *

Să ne amintim, din acest punct de vedere, concertele în care, sub bagheta lui Ion Baciu, au răsunat opera lui Pascal Bentoiu, „Amorul doctor", „Simfonia a 9-a" de Șostakovici, „Simfonia I" de Anton Zeman, suita lui Prokofiev, „Romeo și Juleta", simfoniile lui Brahms, poemele lui Richard Strauss. Amintiți-vă aceste versiuni și veți găsi toate calitățile pe care le-am notat și care au plasat deodată în anii '70, colectivul simfonic ieșean — prin puterea prestațiilor sale simfonice, în fruntea ansamblurilor simfonice ale României.

Activitatea artistică a Filarmonicii a căpătat în acești ani amplitudinea deosebită și prin formațiile de muzică de cameră (în primul rînd al cvartetului **Voces** care din 1979 a devenit un ansamblu al Filarmonicii).

Numărul mare de soliști instrumentiști ieșeni care au concertat pe podiumul Filarmonicii este încă o dovadă a potențialului artistic pe care îl deține în prezent acest centru de cultură.

Zeci de turnee întreprinse în mari centre muzicale ale lumii, în R. F. Germania, Elveția, Franța, Italia, Olanda, Cehoslovacia, S.U.A., Bulgaria, Grecia — au fost o tribună de lansare a valorilor artei contemporane ieșene, valori autentificate de altfel superlativ de mari artiști ai zilelor noastre de la Sviatoslav Richter și Antonio Janigro la Daniil Safran și Wolfgang Schneidergan, care au concertat la Iași în ultimele decenii.

În sfîrșit, să mai remarcăm încă odată că, an de an, creația românească reprezentată echilibrat de la înaintași și pînă la contemporani, s-a dovedit o preocupare permanentă a ansamblului simfonic și a fiecărei formații camerale, preocupare care face cinste artiștilor ieșeni. Din acest punct de vedere trebuie să mai menționăm că formațiile Filarmonicii au realizat pe lîngă concerte un număr mare de înregistrări speciale de muzică românească în Studiourile Radioteleviziunii din București sau la Iași.

Dragostea, interesul, dăruirea cu care Filarmoniștii au cultivat muzica românească, sînt vizibile în înaltele distincții dobîndite de colectivul simfonic la toate edițiile Festivalului național **Cîntarea României,** sînt vizibile în calitatea interpretărilor din cadrul **Zilelor muzicii românești,** în participarea la Festivalurile Internaționale **George Enescu.**

Mănușa întoarsă pe dos

Remarcabil acest al doilea volum de versuri semnat de Aurel Dumitrașcu, **Biblioteca din nord.** El vine să confirme un debut mai mult decît promițător, despre care, însă, s-a scris destul de puțin. Observam, la vremea respectivă, o manieră personală de hiperrealism, în care ecourile din Ezra Pound sau Elliot erau filtrate printr-o sensibilitate eseninistă. În generația '80 aceasta era și nota distinctivă a lui Aurel Dumitrașcu. La poeții bucureșteni, mitul bibliotecii este dublat de mitul metropolei. La poetul moldovean, de o nostalgie campestră difuză. Aș vrea să precizez că nota aceasta, care se aude și în orchestrația volumului în discuție, nu ține de o literatură pașoptistă, ci de-un temperament ceva mai cald. Nu vom găsi accente naturiste, ci numai reverberații ale unei sensibilități mai deschise către mecanica universului.

Împărțit în trei cicluri — Inteligentia, Memorabilia și Tratatul de eretică — volumul e omogen și conține, cu nuanțe sensibile, poezii cam de aceeași factură. Singura deziluzie vine de la secțiunea din urmă, unde „erezia“ e numai promisă: mi-ar fi plăcut să văd măcar o metaforă „cu gîtul sucit“, ori, ce să mai zic, retoricile puse pe rug. Fără să fie cuminți, poeziile din **Tratat...** nu sînt pe atît de incendiare pe cît mă așteptam. Pentru a nu-l nedreptăți pe Aurel Dumitrașcu, voi cita și de aici un poem, hai să zicem așa — o replică liberă la **Odă în metru antic** —, cu sunet grav și cu o dicțiune frumoasă prin economia ei: „Toți știu cîntecul dulce al morții / și eu îl știu. Se va spune-ntr-o zi: „O, strălucitoare / sînt oasele celui ce putrezește acum!“ nobile gînduri / dormitînd în creier gudurîndu-se buimace / duioșia din jur mozart la groapa comună / totuși o lacrimă rugînește în dreapta lumină de care / m-apropii de care mă sperii pe care o îndur / lunga cale spre marele depozit de nuferi. Va veni / vremea cînd moartea unei hajmanale va înduioșa un imperiu / cînd frunza de noapte va ucide frunza de zi cînd / voința ta va fi să cînți dar cenușa îți va strepezi numele / toți știu cîntecul dulce al morții și eu îl știu / învățîndu-mă cu el ziua și noaptea mereu“ **(Ziua și noaptea mereu)**. Să mai observăm și ortografierea adecvată a acestui poem, în care absența semnelor de punctuație nu este deloc întîmplătoare, ci pune un semn de egalitate între toate cuvintele discursului și dă relief, în felul acesta, unui discurs interior particular.

Mai multă logică am descoperit în despărțirea celorlalte poezii în două cicluri distincte. În **Inteligentia** este vorba mai mult decît în ciclul al doilea, de-o înțelegere a poemului și, prin poem, de o cunoaștere de sine. Spre deosebire de un Cărtărescu, să zicem, la care fericirea, de pildă, ține mai evident de retorică, la fel ca și celelalte sentimente generice — înfăptuindu-se cu toate în poem —, la Dumitrașcu enunțul trimite în afară și se citește pe judecată, în planul existențial. Dacă judecăm pripit putem trage concluzia că Dumitrașcu e mai profund, ori, dacă nu, mai atașat de absolut. În poezie, chestiunea absolutului e foarte relativă. N-aș vrea nici să întorc cu totul judecata pe dos. Chestiunea expresivității se pune, orice am zice, în cu totul alți termeni.

Ce pot spune pentru moment, este că la Aurel Dumitrașcu, cel puțin în volumul de față sînt prea multe declarații de principiu și prea puține fapte care să le și acopere. Să ne oprim la ciclul **Inteligentia,** cel mai valoros din volum, în care lăcomia de-a fi își găsește expresia într-o nehotărîre: a trăi sau a scrie. Într-un loc, poetul pare a fi ales o dată pentru totdeauna: „Eu / nu vreau / să trăiesc / eu vreau / să citesc“ **(Ars doloria).** Trebuie să înțelegem că scris-cititul fac pereche. În **Inteligentia** se încearcă, totuși, și una și alta. Metafora moare în spitale, carnea este un verb, femeia este dusă de mînă-n poeme, iubitul și iubita au trăit spunîndu-și poezii. Aurel Dumitrașcu e liric („emoțiile sînt mai reale decît aceste pagini“). Prin educație — vorbesc de poetica din text — pare să respingă lirismul: e anti-liric. De aici înainte se poate discuta și despre modernism și post-modernism.

Forța lui Aurel Dumitrașcu trece dincolo de declarațiile de principiu. El este un poet adevărat, nu doar o sensibilitate, nu doar o expresivitate. Tocmai pentru motivul acesta mă simt obligat să-i atrag atenția asupra faptului că poemul nu este locul războiului, ci numai tristul sau fericitul lui rezultat: cronica lui. Voi cita și din primul ciclu un poem reprezentativ, nu înainte de a spune că această forță insurgentă are obligația să se contemple mai mult în expresie: „Vin tîrziu după atîția învingători după atîtea războaie. / Și vă propun bucuria v-o propun aproape cu ciudă / vă obișnuiesc numai cu ea. / E-a noastră, o putem stăpîni o putem apăra. Acesta e visul meu din fiecare noapte unicul. / M-am gîndit: un asemenea vis nu poate ucide“. **(Bucuria).**

Scriitor paradoxal, Gheorghe Schwartz m-a deconcertat cu totul cu această ultimă carte, **Om și lege,** în care principala izbîndă artistică este pastișa după Hasek. Am scris în mai multe rînduri despre cărțile lui Gheorghe Schwartz, iar **Spitalul** m-a entuziasmat de-a dreptul. **Efectul P** mi s-a părut o carte ciudată, cu miza deplasată în afara textului, dar provocatoare ,inteligentă, de un cinism pe care-l agreez. Și cartea aceasta, **Om și lege,** e o carte plină de spirit, foarte gravă, în fond, dar prea complicată în structura ei și prea simplă în teză. Problemele mari ale contemporaneității stau greu pe umerii unui personaj de roman. Sabato a înțeles foarte bine lucrul acesta și, în **Abadon exterminatorul,** a făcut din sine un personaj de ficțiune pentru a le putea exprima fără să strice echilibrul iluziei și, în același timp, fără să încarce prea mult un personaj inventat. Într-o carte în care disputa are miză dublă — una expresivă, de statut pur literar și alta condiționată de referința la stringenta realitate — singura soluție, și care ține de un anumit pact al sincerității, este ca singura persoană „reală“ din carte, autorul ei, să devină, el însuși, fictiv. Parabola cu jocul de zaruri, pe care Gheorghe Schwartz o trage, ca un giulgiu, peste lumea romanului său, mi se pare naivă. Exprimată stîngaci — ca o concluzie la toate „interludiile“ din roman —, teza lui Pavel din epistola către corintieni (pe care Preda a folosit-o în **Cel mai iubit dintre pămînteni,** fără ca foarte mulți comentatori să recunoască sursa și să atribuie fraza finală autorului, în felul în care altădată i-au fost atribuite începutul și sfîrșitul din **Moromeții)** pare de-a dreptul nelalocul ei, chiar dacă are o logică în ordinea de semnificații propusă: „...lui Ladislau Pietraru îi plăcea să creadă că a găsit-o pe Ea ca pe singura constantă sigură: Ea dor / Ea frumusețe / Ea tot ce a mai rămas / Iubirea ca o punte peste toate“. Decupajul prozodic nu-mi aparține. Gheorghe Schwartz îl folosește în mai multe rînduri, parcă pentru a încetini lectura și a sublinia, de-a lungul textului, o „temă a povestitorului“. Expresia pusă între paranteze îi aparține lui Preda. Am folosit-o pentru a atrage atenția asupra unei presiuni ca și inexplicabile pe care „textul Preda“ o exercită, numai în acest roman, asupra lui Gheorghe Schwartz. Ea se manifestă în morala implicită a textului și, prin intermediar, într-un personaj — Rotofeiul — inspirat de... Hasek. Am semnalat, cu altă ocazie, caracterul popular al eroului lui Hasek, Svejk, și al lui Preda, Moromete. Li se adaogă, acestor două personaje care duc singure în spate un întreg roman (roman care le datorează și estetica) Vica Delcă, eroina din **Dimineața pierdută.**

Nu voi face rezumatul acestei cărți. Plecînd de la raportul enunțat din titlu, **Om și lege,** Gheorghe Schwartz încearcă să analizeze, dintr-un unghi inedit, „obsedantul deceniu“. Ca să folosesc un termen pus în circulație de școala de istorie de la „anale“, voi spune că Gheorghe Schwartz caută să scrie istoria (prin ficțiune) prin „durata lungă“ și nu prin seria evenimențială și nici prin personalități. Domeniul juridic poate, prin urmare, da seamă de o stare de fapte. Avocatul Ladislau Pietraru este chemat să apere un inculpat cu care, se dovedește ulterior, se întîlnește pe linia destinului său. Literatura din roman nu stă, însă, în reconstituirea unui destin, ci, prin parafrază, în fresca unei epoci. Despre epoca anume nu ni se spun prea multe lucruri, dar acest personaj, pe care autorul însuși îl aseamănă cu Svejk și-l și numește în felul acesta, povestindu-și tribulațiile, comparînd, între ele, vremurile, o desenează „în absență“.

Principala reușită a lui Gheorghe Schwartz stă, cum spuneam, în pastișă. Farmecul cărții e conținut în povestirile Rotofeiului, un alt Svejk, dar ce spun eu, un Svejk apocrif, al cărui text, neterminat de Hasek, tocmai pentru că nu putea avea un sfîrșit, cum și povestirea (cu toată teroarea ei!), este continuată aici. Citez pentru a fi convingător: „Numai că de obicei îi spînzură pe cei care au omorît numai unul sau doi oameni. Odată la Praga am asistat la un proces, ceva de groază. Un student l-a omorît pe un cămătar căruia îi era dator o sumă de bani pe care n-avea de unde s-o dea înapoi. L-au condamnat la moarte și cînd să-l spînzure, a declarat că el este vinovat și de tripla crimă din strada Antonin Dvorak. Și iar l-au judecat vreo doi ani și i-ar l-au condamnat la moarte. Dar el a venit cu o nouă bombă, declarînd că l-a omorît și pe locotenentul Dietrich la stabilimentul doamnei Stepanova“. Citind nenumărate fragmente de felul acesta, am avut sentimentul că Hasek nu a murit și că el nu a creat un personaj, ci o mașină de literatură — Svejk. Romanul lui nu putea fi terminat, pentru că, inventînd un **perpetuum mobile** — un povestitor infinit —, a inventat, în alt fel, povestea.

Pastișa nu este, în literatură, un fapt de nimic. Pastișele lui Proust pregătesc marele ciclu al „timpului pierdut“. Pentru veritabila pastișă se cere un veritabil talent. Mă întreb, însă, dacă Gheorghe Schwartz avea nevoie, după cîte a dovedit, pînă acum, în proză de o astfel de probă.

Val CONDURACHE

Aurel Dumitrașcu, Biblioteca din nord, **Editura Cartea Românească, 1987.**

Gheorghe Schwartz, Om și lege, **Editura Eminescu, 1987.**

O istorie a literaturii contemporane

Avem, în sfîrșit, o istorie a literaturii contemporane! Și ea aparține cui ne-am fi așteptat mai puțin, unui profesor de literatură, nu unui critic ori istoric literar cu reputație, dintre mulții care au deliberat în vremea din urmă asupra necesității ei și asupra modului în care ar trebui să arate. Ion Rotaru publicase, la începutul deceniului al optulea, două groase volume dintr-o istorie a literaturii române, acoperind materia pînă la ultimul război mondial. Era o expunere nu atît didactică, „instructiv-educativă“, cît anostă, plată peste marginile îndeobște îngăduite, compilație de elev silitor cînd nu se „inspiră“ fără scrupule din Călinescu. Date fiind antecedentele, deloc încurajatoare, am privit la început cu îndoială uriașul tom al treilea, consacrat scrisului literar postbelic. Neîncrederea s-a risipit însă pe încetul, lectura înainta cu repeziciune, dovedindu-se în cîteva rînduri de-a dreptul captivantă. Redactată într-un stil vioi, uneori inspirat pur și simplu, abundînd, cum nu e în obiceiul istoriilor literare, în observații personale, subiectivă va să zică într-un grad mai înalt decît ne-ar lăsa să bănuim motto-ul din Zilot Românul, nervoasă și polemică, această carte nu seamănă cu nimic din ce a scris Ion Rotaru pînă în prezent. Înainte de a fi o realizare de interes larg, ea este o performanță a autorului, care se autodepășește spectaculos, obligîndu-ne a ne reconsidera părerile asupră-i. Că lucrarea valorifică o sumedenie de observații critice în circulație, mi se pare normal și necesar. Că ea nu se lasă, totuși, copleșită de bibliografie, tinzînd spre o receptare pe cont propriu a textelor, contrazicînd deschis temporarele autorități critice ale momentului, lansîndu-se în copioase paranteze polemice de o tinerească vehemență, este, deopotrivă, meritul și slăbiciunea autorului. Căci primul lucru ce i se poate reproșa sintezei de față este tocmai mulțimea inserțiilor polemice, ce coboară discuția în planul jurnalisticii. Impresia e că Ion Rotaru vrea să rezolve toate problemele legate de literatura contemporană în cuprinsul **Istoriei...** invocîndu-le și opinînd asupră-le fără preocupări de oportunitate. Ele meritau analizate în articole destinate presei literare, constituind un preambul al sintezei propriu-zise. Aici însă abia dacă reușesc, în pofida sprintenelii cu care sînt tratate, sau tocmai datorită ei, să tulbure iluzia de obiectivitate, de calmă seninătate proprie istoricului ce contemplă spectacolul nisipurilor mișcătoare. În altă ordine de idei, cartea are o înfățișare destul de nesistematică, în ciuda aproximativei respectări a criteriului cronologic. Prea sînt numeroase cazurile în care considerații parțial amintite în treacăt la început (capitolul **Patru decenii de literatură),** sînt reluate și dezvoltate în paginile dedicate cutărui poet sau prozator. E vorba de considerații generale, interesînd ansamblul fenomenului literar, nu doar un destin scriitoricesc anume. Gruparea și ordonarea lor în capitolul liminar ar fi contribuit desigur la clarificarea imaginii sintetice, nelăsînd loc impresiei că procesul autoclarificării autorului a durat cît scrierea istoriei. Cum tot acolo și-ar fi avut locul destule informații referitoare la productivitatea și receptarea în varii etape a unor autori, ce se pomenesc examinați pe nedrept pe multe pagini numai din considerentul că ar fi reprezentativi pentru un climat defunct.

Ocupîndu-se de poezie și de proză, criticii urmînd a i se rezerva un volum separat, cartea lui Ion Rotaru are, printre alte merite, și pe acela al consecvenței. Poziția de principiu a autorului nu se modifică pe parcursul celor peste o mie de pagini. El crede hotărît în literatura de structură și înfățișare clasică, tratînd cu circumspecție excesele înnoitoare, călăuzit de „ideea continuității, a imitației creatoare și a clasicismului, ca factor de structură, latin, determinat în primul rînd de limba în care se exprimă arta cuvîntului românesc“. Convingere măcar la fel de îndreptățită ca oricare alta. Poate că n-ar fi de prisos să ne deprindem a privi cu mai mult relativism ambițiile novatoare ce fac ravagii în literatura noastră precum epidemiile fără leac, îmbrățișate cu o fermitate cam țeapănă de o parte a criticii și așezate cu nesfială în rîndul valorilor de căpătîi. Entuziasmul criticii de întîmpinare, împrumutat din arsenalul agențiilor de publicitate, descoperind cu săptămînală asiduitate genii imberbe, capabile numai de „experimente“, nici acelea originale dacă sînt raportate al experiența istorică a literaturii, dar neînstare să ducă la bun sfîrșit o frază oarecare, entuziasmul acesta, repede transformat în îngăduință și milostenie dinaintea scrierilor ce se revendică de la tiparele verificate, „tradiționale“, are nevoie, măcar periodic, de asemenea replici, menite a echilibra lucrurile, amintind că talerul nu a încetat să aibă două fețe. Mi s-au părut întotdeauna suspecte pretențiile criticii, agasată probabil de obiectiva constatare a conservatorismului ei funciar, de a merge în pas cu literatura, ba chiar de a o lua cu vreo cîțiva metri înainte, și am întrevăzut, în spatele argumentelor ce se constituiau într-un soi de îndemn la receptivitatea nemărginită, rațiuni ce depășeau prin însuși omenescul lor marginile literaturii. Clasicismul profesat de Ion Rotaru, de la care plecasem, n-are, de altfel, nimic din încăpățînarea ideilor fixe, e suficient de elastic spre a primi, fie și condiționat, opere cu formule dintre cele mai diverse, de la poezia lui Mihai Beniuc pînă la aceea a lui Mircea Dinescu și de la romanele lui Eugen Barbu pînă la prozele lui Mircea Nedelciu. Rezistența la noutatea de ultim moment e, cu rare excepții, temperată și rezonabilă, lipsa de adeziune exprimîndu-se ponderat și consemnativ.

Sinteza lui Ion Rotaru e cu atît mai demnă de atenție cu cît are drept obiect o perioadă cu trăsături încă nefixate, cu cariere literare în plină desfășurare, cu — amănunt deloc neglijabil — ecouri critice greu, dacă nu imposibil, de conciliat. E dificil să ții dreaptă balanța printre contemporani, a căror simplă prezență fizică strică echilibrul, și, spre cinstea sa, autorul reușește în majoritatea cazurilor acest tur de forță. Asta nu vrea să însemne cumva că aș fi de acord cu toate judecățile din volum. O istorie literară în stare să mulțumească toate gusturile încă nu s-a văzut și sînt slabe nădejdi să se ivească vreodată. Nici **O istorie a literaturii române** nu e scutită de erori de informație, de regretabile omisiuni, de — din punctul meu de vedere — injustiții. Bună parte a lor e consemnată în cronica dresată, cu acea condescendență ce-i e proprie în timpul din urmă, de Nicolae Manolescu, ceea ce mă scutește într-un fel de a consuma spațiul tipografic cu „mărunțișuri“. Cronicarul **României literare,** extrem de susceptibil la opiniile nealiniate cu ale domniei sale, și-a pierdut, din prea mult calcul, capacitatea de a se bucura dezinteresat de realizările din preajmă sau pe aceea de a-și manifesta în scris bucuria. El califică drept „didactică“ o istorie din care tocmai didacticismul absentează, predominînd — în schimb — dezvoltarea nesistematică, aproape eseistică. Și pe mine m-au deranjat la lectură cîteva formulări stereotipe, precum retorica încredere în evoluția ulterioară a unor autori ce nu și-ar fi dat pînă acum măsura reală a talentului. Și eu cred că unele calificative (de genul „valoroasă“), risipite cu dărnicie, sînt goale de conținut. Și mie mi s-a părut că paginile ce prezintă poeții și prozatorii „ultimului val“ sînt haotice, dezordonate, redactate după o nepermis de grăbită și parțială cercetare a textelor, astfel că relațiile furnizate acolo de Ion Rotaru sînt ca și inutilizabile. Nume și opere sînt amestecate într-un soi de „groapă comună“, ca să fie apoi trase la vedere, fără vreun criteriu lămurit, scrieri de toată mîna. E limpede că autorul n-a ajuns încă la o imagine cît de cît clară a realităților recente, înfățișate după ureche și de-a valma. Dar capitolele afectate promoțiilor tinere sînt infime în comparație cu întinderea cărții. Pe de altă parte, nedreptățile, erorile și lacunele se pot îndrepta, corecta și umple în viitor. Nu mi-e în intenție să-l scuz pe Ion Rotaru, care a dat peste cap, precum se zice, literatura ultimului deceniu, ci doar țin să amintesc un adevăr elementar: anume că o istorie a literaturii nu se judecă în primul rînd în funcție de imperfecțiuni, cît după tratamentul aplicat scriitorilor din primele rînduri. Acolo se verifică talentul istoricului literar în capacitatea de a construi tablouri sintetice ale operelor și de a produce caracterizări pregnante. Ion Rotaru renunță a căuta „direcții“ și „orientări“ și a grupa autorii în funcție de ele din dorința de a evita simplificările, preferînd — ca mai adecvată — expunerea monografică (ideal ar fi fost să-și respecte pînă la capăt, fără abateri, promisiunea). Or, micile monografii ale principalilor beletriști contemporani sînt nu doar bine scrise, dar consistente, vădind o bună cunoaștere a textelor și un mereu treaz simț critic. Ele dau greutate istoriei, discutabilă mai ales în cazurile minorilor și ale „celor ce vin“, însă distribuind cu un condei neașteptat de sigur locurile cuvenite valorilor constituite. Spațiul, nedrept de strîmt, abia dacă permite spicuirea cîtorva mostre, ce n-au alt rol decît trezirea interesului cititorului. Voi începe prin a semnala numai paginile ce deschid capitolul despre Marin Preda, evocare a satului natal al scriitorului în tradiția călinesciană. Călinescu pare să fi rămas, de altminteri, modelul absolut al lui Ion Rotaru, care-și mlădiază frazele după ecourile **Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent.** Iată un succint portret, de aceeași sugestie, al lui Fănuș Neagu: „Fănuș Neagu seamănă parcă și fiziognomic lui Sadoveanu. Blond, masiv, cu priviri străpungătoare pe sub pleoapele grele, cumva hoțești, pe jumătate sălbatice. Iubește și el petrecerile cu soții, însă e vorbăreț, deschis tare la fire, gesticulează abundent, e agresiv nu de puține ori, bruschează, fără grijă de conveniențe, interlocutorul, devenind pe neașteptate bun, tandru, fermecător sentimental. Este un poet al vieții, mai înainte de a fi un povestitor despre locurile copilăriei, satele din Bărăganul de nord-est și bălțile Dunării din preajma Brăilei lui Panait Istrati, căruia, în anume sens, de asemeni îi este urmaș. Nu pescuiește, nu vînează, nu-și întemeiază trai casnic, patriarhal și familie numeroasă, pe undeva prin apropierea cîmpului și a bălții, cum poate ar fi visat. E condamnat și se condamnă a viețui mai curînd în capitală. E, prin forța împrejurărilor, mai mult, un Sadoveanu devenit «frumos nebun» al marilor orașe, prezent în fiecare duminică la meciurile de fotbal, prezent în fiecare săptămînă pe ultima pagină a periodicelor literare cu cronici sportive care au mai mult a face cu ceea ce un critic numea «ducatul» lui de la Dunăre și de la Brăila...“. Despre Adrian Păunescu scrie între altele: „La acest «fachir valah» a cărui gură pare că strigă și cînd stă închisă, mai mult decît la toți scriitorii români contemporani (o asemănare i s-ar găsi aici numai cu Marin Preda), interesează întîi și întîi ce spune și numai în al doilea rînd cum spune ceea ce are de spus. Limba română o cunoaște însă foarte bine, în toate virtuțile ei expresive, și mai bine decît toți știe că poezia, poezia mare, nu se face cu floricele de stil, ci cu imagini din însăși carnea, sîngele și oasele limbii“. Și, tot în legătură cu el, această din treacăt caracterizare a notelor de călătorie: „Nu vezi Viena din pricina lui Adrian Păunescu, dilatat cu toată persoana lui peste vechiul oraș imperial“. Un poem de Cezar Baltag **(Descîntec)** e prilej pentru următoarele considerații: „De fapt, cu mijloace extraordinar de simple, transformînd un plugușor (de prin Banat dacă nu ne înșelăm) într-un descîntec (mai bine zis combinîndu-l cu un descîntec «de negru»), Cezar Baltag creează o melodie de cuvinte unduitoare ca o coloană de fum, transparentă, ireală, vizibilă numai cu ochiul spiritului“. Prozatorul Bănulescu, notează Ion Rotaru, „prinde din zbor interesul pentru antropologie al publicului cititor (de o anumită categorie, criticii intrînd și ei cei mai mulți aici) și face antropologie «comodă, cu amintiri din copilărie și impresii din bune lecturi, cu o permanentă tendință de a se singulariza printre contemporani și confrați. Calofilia, scrisul distins, elegant și totodată de mare discreție nu-i sînt indiferente. Însă el pornește premeditat de la antropologie înspre literatură, pe cînd la Sadoveanu, la Panait Istrati, chiar la Fănuș Neagu lucrurile se petrec invers“. În **Tentația** de Platon Pardău, „nivelul real al artei prozatorului nu trece peste producțiile comerciale ale unor Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, chiar Octav Dessila și Mihail Drumeș din deceniul al treilea“. Despre primele volume semnate de Mircea Horia Simionescu: „Citind **Dicționarele, Bibliografia** etc., rîzi, rîzi tare, cu gura pînă la urechi și... rămîi așa o bucată de vreme, un minut-două. Pe urmă simți că fălcile te dor și ți le aduci cu mîna la poziția normală. Atît și nimic mai mult, profunzimea în înțelesul hegelian al comediei lipsește și ne place să credem că autorul este perfect conștient de aceasta“. În fine, un mic fragment din capitolul despre Norman Manea: „Hotărît lucru: Norman Manea este un prozator care stăpînește regulile idiomului național în grad înalt, tocmai din pricina impresiei bătăii de apă în piuă. (A bate apa în piuă este o zicală provenită din observarea căderii mecanice, perfect, sacadate, a ciocanelor de lemn în troaca cu apă curgătoare a unui pîrîu de munte, captat anume într-un dispozitiv mecanic destinat finisării țesăturilor din lînă, sumani, pănură, cergi, țundre etc.; dacă se întîmplă ca supraveghetorul lucrului să adoarmă, să plece din loc sau să uite să oprească mașina după ce obiectul textil a ieșit din troacă, ciocanele bat apa degeaba, cu aceeași regularitate, motiv de contemplație pentru amatorii de acte gratuite“).

Încă o dată: al treilea tom din **O istorie a literaturii române** este o scriere solidă și necesară, neîndoios că perfectibilă, ce-l impune pe autor atenției publice. Apariția ei ar trebui, în mod normal, să suscite discuții serioase, din care meschinăria și parti-pris-urile să lipsească.

Al. DOBRESCU

Ion Rotaru, O istorie a literaturii române, **volumul III, 1944—1984, Editura Minerva, 1987.**

Oameni şi cărţi

Perioada interbelică a stat în ultimele decenii statornic în atenţia cercetătorilor fenomenului cultural. Este, putem spune, unul din episoadele bine cunoscute ale istoriei noastre spirituale. În plus cîteva din procesele puse atunci în mişcare pot fi recunoscute în unele fenomene actuale. Istoria culturală e, într-adevăr, continuitate, recuperare creatoare, nu ruptură, negaţie a înaintaşilor. Contactul cu cărţile acestei perioade este cît se poate de intens. Multe din lucrările apărute atunci au fost reeditate ; altele sînt pomenite constant în studii de sinteză ; destule au devenit subiectul unor cercetări care le sînt consacrate în exclusivitate.

Cunoaşterea unei perioade culturale prin operele care o ilustrează e, din punct de vedere axiologic, modul cel mai fericit de cunoaştere. Cei care vizează o imagine completă a epocii vor depăşi însă limitele stricte ale textelor. Cărţile nu spun chiar totul despre realitatea spirituală a vremurilor în frămîntările cărora au fost concepute şi prezentate publicului. Supuse probei severe a timpului, încercate în răgazul care ne desparte de data apariţiei lor cu tăişul ascuţit al criticii, ele ne aşteaptă astăzi, răbdătoare şi supuse, in rafturile bibliotecilor. Au fost puse între timp în ordine, împărţite după calitate. Lucrurile par acum atît de limpezi încît ne imaginăm ca au fost aşa dintotdeauna. Realitatea (e de ajuns să privim viaţa literară a zilelor noastre pentru a ne convinge) cunoaşte mişcări complexe, alianţe şi adversităţi, declarate sau nu, care-i pun în mişcare pe protagonişti —, nu o dată chiar fără ştirea lor. Ceea ce ajunge pînă la noi e rezultatul unei cerneri repetate şi riguroase. Dacă am putea sări peste ani cu ajutorul uneia din acele fabuloase maşini ale timpului am avea fără doar şi poate surpriza de a descoperi o altă ordine decît aceea pe care o aranjăm noi, retrospectiv. Combinaţii de forţe centrifuge şi centripete aduc în centrul atenţiei, pentru un timp mai lung sau mai scurt, opere şi autori care nu vor lăsa nici o urmă în conştiinţa urmaşilor ; tot ele pot marginaliza, în schimb, prezenţe de primă mărime. În lipsa unor astfel de maşini miraculoase cercetătorului nu-i rămîne decît să se folosească de ceea ce are la îndemînă : ziarele şi revistele vremii, pe de o parte ; relatările celor care au trăit evenimentele pe viu, pe de alta. În cazul acestora din urmă se impune o disociere între corespondenţa, jurnalele etc., scrise în momentul în care întîmplările se aflau în plină desfăşurare şi memoriile redactate după consumarea lor. Ultimele, deşi îşi propun să readucă în actualitate existenţa concretă nu reuşesc să se desprindă de prejudecata ierarhiilor pe care trierea operelor o aruncă, între timp, asupra oamenilor. Oricum, fenomenul poate fi acum studiat pe un material abundent. Evocărilor binecunoscute ale lui Nicolae Iorga, Ion Petrovici, E. Lovinescu, Tudor Vianu li s-a adăugat în ultimele decenii un bogat lot de amintiri, corespondenţă, fragmente de jurnal semnate Liviu Rebreanu, Anton Holban, Şerban Cioculescu, N. Carandino, Pericle Martinescu, Octav Suluţiu, Valeriu Anania, Octav Onicescu, H. H. Stahl...

Oameni pe care i-am cunoscut, de Ion Zamfirescu (autorul a fost de puţin timp sărbătorit cu ocazia împliniri, vîrstei de 80 de ani) se alătură acestor lucrări. Cartea evocă pe Dimitrie Gusti, Nicolae Iorga, Francisc Rainer, Alice Voinescu, Constantin Rădulescu-Motru, Ion Pillat, Ion Simionescu, Const. Kiriţescu, Ion Ţeţu, Ion Petrovici, G. G. Antonescu, E. Lovinescu, Nicolae Cartojan, I. Rădulescu-Pogoneannu, N. I. Popa, Tudor Vianu, Liviu Rusu, Victor Papacostea, Al. Dima, Alexandru Claudian, Nicolae Bagdasar, Mariana Rarincescu. Sînt prinse în focarul memoriei, aşadar, personalităţi de primă mărime ale vieţii culturale dintre războaie. Totuşi, trebuie să o spunem de la început, I. Z., nu este propriu-zis un portretist. E adevărat că uneori ne aduce în faţa ochilor, din numai cîteva tuşe, o personalitate — sau, mai bine zis, o anumită latură a unei personalităţi complexe. D. Gusti nu se remarca prin însuşiri fizice ieşite din comun, în schimb era interesant „prin alură, stil prestanţă profesională". Personajul manifestă o mare rigoare atunci cînd e vorba de modul în care se înfăţişează celorlalţi: fără să neglijeze moda, şi fără a lăsa să se înţeleagă că i-ar acorda importanţă deosebită, sociologul se prezintă întotdeauna impecabil ; nu vine niciodată la curs îmbrăcat la fel, cravatele sînt asortate numeroaselor sale costume, pînă şi rama ochelarilor este aleasă cu grijă. Nu e neglijat nici un amănunt ; memorialistul consemnează caietele „Soenecken" cu inele şi coperţi din piele, agenda de buzunar cu marginile aurite şi creion corespunzător, ceasul extraplat, hîrtia de corespondenţă cu antet în relief ...Detaliile nu decurg din simpla plăcere a enumerărilor: ele ne apropie omul, ne dezvăluie ceva din personalitatea sa.

I. Z. nu este totuşi, spuneam, fascinat, ca autor de memorii, de realitate. Privirea sa alunecă repede peste amănuntul concret şi se opreşte, pe îndelete, la idei şi la cărţi. Informaţiile inedite, cîte sînt, privesc cu precădere împrejurări ale vieţii povestitorului. Oamenii evocaţi apar în spatele concepţiilor, al ideilor lor. Participant la cîteva campanii monografice organizate şi conduse de D. Gusti (şi anume cele de la Fundul-Moldovei, Cornova şi Drăguş), I. Z. nu ne spune despre acestea, totuşi, prea multe. E de-ajuns să compari amintirile sale cu cele a lui H. H. Stahl, de pildă, care se referă aproximativ la aceleaşi realităţi şi personaje, pentru a observa diferenţa de mentalitate. La I.Z. este amănunţită, în schimb, concepţia sociologului despre sat, naţiune, despre relaţiile dintre naţiune şi internaţionalism ş.a.m.d. Memoria lui I. Z. reţine mai bine ideile, chiar cuvintele celor pe care i-a cunoscut, decît amănuntele, situaţiile concrete. Din păcate (pentru memorialist) aceleaşi idei pot fi găsite într-o formă definitivă, în cărţile celor pomeniţi. Motiv pentru care mi se par mai folositoare, ca nişte completări inedite, detalii ce pot părea la prima vedere că frizează anecdoticul. Tot D. Gusti face de pildă această pătrunzătoare observaţie despre bîrfă: „...în fond, să ştiţi, nu fiţi nedrepţi cu bîrfeala; fără ea, cel puţin uneori, viaţa ne-ar fi tristă; bîrfeala poate fi — sau chiar este — şi formă de omagiu; nu bîrfim la întîmplare; selectăm; nu ne pierdem vremea cu cei care ne-ar fi indiferenţi; ne oprim la aceia care ne incită, pe care sîntem invidioşi, care au în ei ceva demonic, pe care — de ce să ne ascundem? — în forul nostru intim îi şi admirăm...". Observaţia, aruncată în treacăt, ni-l arată pe sociolog atent, şi în practică, la mecanismele care pun în mişcare colectivitatea umană.

În sistemul de valori al autorului **Oamenilor pe care i-am cunoscut**, viaţa propriu-zisă este o completare a vieţii cărţilor, a vieţii ideilor. În anul universitar 1926—1927 Iorga, făcea, pe întinderea a patrusprezece prelegeri, o apreciere sintetică a literaturii române. Pe mai multe pagini I. Z. rezumă cursul şi îi nuanţează ideile principale. Acestea nu diferă, de altfel, de cele pe care le cunoaştem din istoriile literare scrise şi publicate de marele savant. Interesantă, ca mărturie a mentalităţii timpului, este contrarietatea provocată la acea dată tînărului student de unele păreri ale lui Iorga privind viaţa spirituală a evului mediu, rolul Junimii şi al lui Titu Maiorescu, aprecierea relaţiei dintre istoria noastră literară şi cea culturală. Iorga a avut, ca om politic, destule păcate. Nu o dată, se ştie, a încercat să aplice, în politică, idei culturale. A fost totusi atît de naiv încît să fi fost „împins" de alţii spre greşelile care i se pun în seamă, cum crede I. Z.?

Interesante sînt observaţiile psihologice, aproapte întotdeauna pătrunzătoare. Tudor Vianu trăieşte în ultima parte a vieţii o melancolie inexplicabilă. Francisc Rainer, personalitate a culturii româneşti care ar merita să fie mai bine cunoscută, este un „chinuit" cu o înaltă conşiinţă a misiunii intelectualului. Conştiinţă care îl împiedică să publice lucruri neduse pînă la limita perfecţiunii. I. Z. reţine deseori idei din conferinţele susţinute de cei evocaţi. Cele din **Biologia de astăzi şi Platon**, de pildă, susţinută de Fr. Rainer, sînt demne de toată atenţia. Se citesc cu mult interes portrete ca acela al lui Constantin Rădulescu-Motru sau a lui Ion Petrovici, oameni apropiaţi sufleteşte de autor şi, ca atare, cunoscuţi bine.

Cititorul nu va trece cu vederea, fără îndoială, nici ceea ce îşi aminteşte I. Z. despre modul în care au fost întîmpintate, la apariţie, un număr de cărţi, astăzi intrate în istoria culturii române. **Essai de synthèse de Phistoire de l'Humanité** a stîrnit luări de poziţie contradictorii, în ţară şi peste hotare. **Istoria românilor,** tot a lui N. Iorga, apărută odată cu istoria lui C. C. Giurescu, are ecou mai ales la un public iniţiat, în timp ce aceea a ultimului cîştigă aprecierile publicului larg. **Puterea sufletească** de Rădulescu-Motru era „o carte despre care se vorbea mult, prezentă în preocupările lumii noastre intelectuale". Ne este detaliată povestea **Istoriei războiului pentru întregirea României,** de Const. Kiriţescu ş.a.m.d.

Cu **Oameni pe care i-am cunoscut** de Ion Zamfirescu facem încă un pas spre mai buna cunoaştere a vieţii culturale interbelice.

C. P.

Ion Zamfirescu, Oameni pe care i-am cunoscut, **Ed. Eminescu, 1987.**

Lecturi

UN ESEU POLICROM. Nu ştiu alţii cum sunt — şi nu le cer să-mi semene — dar pentru mine o carte de Dan Grigorescu e un eveniment intelectual. În camera unde scriu sunt „asediat" de acest — altminteri foarte discret — autor. Privesc în stînga şi văd raftul cu şirul celor 11 volume de Shakespeare, la care Dan Grigorescu şi-a adus din plin obolul. Întorc capul şi, între Huyghe şi Baltrusaitis, doar cîteva din cărţile despre pictură ale lui Dan Grigorescu şi-a adus din plin obolul. Întorc **americană, Pop Art, Aventura imaginii.** În dreapta, la „critică": **13 scriitori americani, Shakespeare în cultura română modernă** şi **Direcţii în poezia secolului XX.** În fine, în faţa mea, în compartimentul „călătorii" — **Marile canioane,** pe care atîtora am recomandat-o şi împrumutat-o, încît mă şi mir că acum, cînd am nevoie de ea, e acasă. Acestora, deci (precizez : nu e tot ce a tipărit Dan Grigorescu) li se adaugă acum cartea scoasă (în condiţii tehnice sub-precare : pe o hîrtie de culoare pămîntiu-lividă, o litera cenuşie, ştearsă, aproape ilizibilă) de editura Eminescu : **Înainte şi după Columb.**

Dacă **Marile canioane** era rodul impresiilor opiniilor, reflecţiilor acumulate vreme de vreo 5 ani, cît stătuse autorul în Statele Unite, ca profesor şi ca director al Bibliotecii române din New York, **Înainte şi după Columb,** care e tot o carte despre America, e fructul unei călătorii de numai o lună, la 10 ani după revenirea în ţară. Cu toate acestea, noua scriere nu diferă de cea din 1977 în mod structural, ci numai prin punctele de focalizare a atenţiei. Materia e, ca şi în **Marile canioane,** organizată pe (cum să le numesc ?) sectoare existenţiale în sens larg, felii de viaţă bazate pe o rezonabilă generalizare a detaliilor minuţios culese în timp. În **Marile canioane** acestea erau, de pildă : **Străzile oraşului, Americanul la el acasă, Magazinul, După ora şase.** În volumul recent, ele se numesc **Orgoliile provincialului, Statistici ale violenţei, Era calculatorului etc.** Trebuie să spun totuşi că, deşi sunt amîndouă produsul unei experienţe nemijlocite, **Înainte şi după Columb** e în mai mare măsură datoare materialelor de sinteză „de gata" (statistici, ghiduri, enciclopedii, articole de gazetă) decît **Marile canioane,** în care, cu toate numeroasele trimiteri bibliografice din subsol, rolul preponderent era al observaţiei directe, personale. În schimb, volumul de azi — fără subsoluri — introduce în plus o notă „diacronică", prin urmărirea, cu indiferenţă ştiinţific sociologică, dar şi, din cînd în cînd, cu subiectivă nostalgie, a diferenţelor dintre America anului '74 şi cea a lui '84. Cartea din '87 are un mai pronunţat aspect de eseu, oferind o Americă distilată prin reflecţie, o Americă mai mult **gîndită** decît **văzută**. Fiind astfel mai ascetic, mai „cerebral" decît **Marile canioane, Înainte şi după Columb** nu e cu nimic mai puţin substanţial.

Titlul oglindeşte invers conţinutul cărţii, a cărei primă jumătate, dominant socio-culturală, relatează despre America de azi, iar cea de-a doua, istoric-etnologică, despre persistenţa şi şansele străvechii Americi — recte : indienii — în America actuală.

Nu mă pot opri îndelung asupra fenomenelor care reţin atenţia lui Dan Grigorescu (abia de-aş avea loc să enumăr cîteva din cele ale primei părţi : provincia americană, în specificul şi devenirea ei, reclamele rutiere şi televizate, obsesia ecologică, vestimentaţia, viaţa teatrală, televiziunea şi succesele ei — „în medie, fiecare familie se uitase [la televizor, în 1983] zilnic timp de 7 ore şi 2 minute —, ochelarii de soare, violenţa, drogurile, poliţia călare, muzica de succes, alegerile, casetele video, computerul în viaţa cotidiană, competiţiile sportive s.a.). Găsesc util să reproduc cifrele unei statistici privind numărul de titluri din diverse domenii tematice ale producţiei editoriale americane din 1983. În total, 30 457 de titluri, din care 23 391 cărţi noi şi 7 066 reeditări. Pe primul loc („greu de presupus", comentează, pe drept cuvînt, Dan Grigorescu), cărtile de sociologie : 4 462 de titluri. Romane : 2 717. Cărţi de istorie si critică literară : 2 428, mai multe decît cele de ştiinţă (2 407). Cărţile de artă : 1 117, „aproape cît impresiile de călătorie si ghidurile turistice la un loc". Cărţile pentru copii şi tineret : 1 406. Poezie şi dramaturgie (de ce laolaltă ?) : 1 254. Lingvistică : 502. Din păcate, statistica nu oferă autorului si tirajele acestor volume.

Stilul lui Dan Grigorescu, aici, este cel al eleganţei abstract riguroase a expoziţiunii obiective, deloc distant însă, deloc aulic, ci viguros si policrom, amplu, bogat în nuanţe si pigmentat pe alocuri de o benignă ironie. Dan Grigorescu e un maestru în arta de a privi prin binoclul întors.

ARTICOLE HOTĂRÎTE. **Discursul critic** e o culegere de articole de Al. Piru. Ea conţine 48 de titluri, dar sub titlul **Eminesciana** sunt grupate de fapt 8 articole mai mici, iar sub titlul **O polemică**, 3, deci cu totul ar fi, în realitate, 57 de articole. Dacă luăm articolele aşa cum le-a delimitat autorul lor, vom găsi 5 articole de 2 pagini, 16 de 3 pp., 13 de 4 pp., 4 de 5 pp., 2 de 6 pp., 1 de 7 pp., 1 de 8 pp., 3 de 9 pp., 1 de 10 pp., 1 de 12 pp. şi 1 de 28 pp. Media aparentă a lungimii unui articol este (admiţînd totalul de 48). de 4,87 pp., însă media reală de lungime a unui articol de Al. Piru, aici, (luînd ca număr total de articole 57) este de 4,10 pp. Al. Piru preferă deci, în publicistică, articolul scurt, cu predilecţie pentru cel de 3 pagini. Vom trece în revistă textele care alcătuiesc volumul. **Despre statutul actual al istoriei literare** comentează părerile în domeniu ale lui Wellek (1948), după care citează 14 istorii literare străine apărute între 1940 şi 1965. Acesta, 1965, se pare că e un an de cotitură în concepţia lu Al. Piru, fiind anul polemicii Barthes—Picard. (La p. 8, eronat : Barthès). Apoi este citată şi discutată scurt optica exprimată de H. R. Jauss în prefaţa la **Experienţă estetică...**, optică despre care Al. Piru socoteşte că „nu e nouă" (p. 9) şi pe care o consideră chiar „himeră" (id.). Acesta ar fi deci statutul actual al istoriei literare. **Geniul e incomod** polemizează cu Lovinescu, Crohmălniceanu, Cornea, combătînd ideea acestora că **Istoria..** lui Călinescu ar fi „un roman" Au mai susţinut-o si alţii, nu e drept ca Al Piru să-i tragă la răspundere numai pe cei trei numiţi. **G. Călinescu profesor** conţine interesante amintiri despre (prea) scurta perioadă de catedră a marelui critic. **Intre G. Călinescu şi D. Micu** e o recenzie amarnic negativă la monografia celui de-al doilea despre cel dintîi. Decizia lui Al. Piru este că era mai bine ca D. Micu să „ne fi dat o culegere de texte alese" (p. 28). **O pseudobiografie** se referă la **Viaţa lui G. Călinescu** de Ion Bălu şi, după cîteva aspre observaţii şi ironii, conchide ca nu e genială, insuficient însă pentru a dovedi că e o carte proastă. În continuare, Al. Piru apără ediţia sa a **Istoriei...** călinesciene contra atacurilor lui I. Bălu şi M. Duţă. **Titu Maiorescu şi alţii** pune la punct obiecţiile lui Liviu Rusu care „nu stă bine cu umorul" (p. 40), drept care i se aplică un duş de sarcasm ; „Toţi sînt răi..., numai Liviu Rusu e bun" (p. 42). **O biografie documentară** e cea a lui Petru Rezuş despre Creangă ; „se înscrie în rîndul biografiilor documentare oneste, nedepăşind interesul comemorativ" (p. 45). **La centenarul lui E. Lovinescu** e un text ce se înscrie în rîndul articolelor documentare oneste. **E. Lovinescu istoric al literaturii române contemporane** desparte opiniile durabile ale lui E. L. de cele mai puţin durabile. Articolul **Şerban Cioculescu** nu e sub, dar nici mult peste interesul comemorativ. **Iorgu Iordan şi limba scriitorilor** tratează în două pagini ceea ce indică titlul. **Mărturii de istorie şi cultură** este o recenzie favorabilă la un volum de Valeriu Râpeanu. **Problema generaţiilor literare** expune concepţia conform căreia „într-un secol există trei generaţii cu un spaţiu de manifestare de 33—34 de ani" (p. 71), cele ale literaturii noastre situîndu-se între 1830—1863—1893 / 1918—1948 — pînă azi. **Teorie şi practică** răspunde unor imputări aduse **Istoriei literaturii române, de la început pînă azi. Literatura memorialistcă** e o definiţie a genului, urmată de o listă aleatorie de titluri, de aiurea şi de la noi. **Omul şi opera** e o recenzie la un volum de Eugen Simion, critic pe care Al. Piru îl priveşte, în general, cu simpatie. **Critica criticii** vorbeşte despre o carte de M. Niţescu, găsind-o isteaţă dar contradictorie şi cu scăpări de limbaj. **Critica văzută ca reexaminare** recenzează **Lecturi şi rocade.** de M. Ungheanu într-un spirit, în mare, consimţitor ; ca o addendă, Al. Piru îşi exprimă neîncrederea în ideea protocronismului. **Reexaminarea unei reviste** spicuieşte din cartea lui Al. Hanţă despre „Contemporanul". **Eminesciana** conţine 2 pagini despre I. Vulcan (nedepăşind), cîteva foarte acide despre contribuţiile lui A. Z. N. Pop, două recenzii la noi ediţii Eminescu, o privire nu lipsită de note critice asupra cărţii lui I. Kojevnikov despre Eminescu, o dare de seamă despre biografia scrisă de D. Murăraşu („în afară de cîteva recriminări, fără nimic nou", p. 113), o rectificare : nu Mandsley, ci Maudsley, încă o recenzie, la biografia datorată lui P. Rezuş („cu totul nesatisfăcătoare". p. 120). **Nu numai Caragiale** este o analiză demolantă a cărţii cu acelaşi nume a lui Şt. Cazimir (care a polemizat cu Al. P.). **O polemică** susţine că **Mucenicia lui Ioan cel Nou** ESTE de Grigore Ţamblac şi că deci Dan Zamfirescu NU are dreptate. **Literatura română şi renaşterea** comentează lucrarea („serioasă", p. 139) a lui D. H. Mazilu, apreciind că „argumentele aduse în sprijinul ideii de a vorbi de o renaştere în faza veche a literaturii române sînt insuficiente" (p. 139). În **Literatura română şi barocul.** plecîndu-se de la o altă carte tot de D. H. Mazilu (fiind implicaţi şi I. Istrate, D. Păcurariu, D. Curticăpeanu) se afirmă reticenţa lui Al. Piru faţă de extinderea excesivă a noţiunii de baroc. **Reeditarea lui Dosoftei** (de către N. A. Ursu) e o recenzie laudativă. **Ion Eliade-Rădulescu** conspectează o lucrare de doctorat, sistematică dar fără noutăţi (p. 750). **Grigore Alexandrescu** precizează cîeva date în marginea unei cărţi de P. G. Bîrlea. **Chronique du passé** citează masiv dintr-un memoriu legat de familia Odobescu. **Duiliu Zamfirescu şi romancierii contemporani** dă notă bună ediţiei începute de Ioan Adam. **Pompiliu Eliade** găseşte „excelentă" (p. 170) monografia Ioanei Vuşdea. (Cavalerismul lui Al. Piru e aproape fără sincopă). **Începuturile lui Mihail Sadoveanu** juxtapune pe două pagini cîteva reproşuri adresate lui Cornel Simionescu, îngrijitorul ediţiei critice. **Panait Istrati scriitor român sau francez** optează pentru răspunsul secund al dilemei. **Preludii editoriale** vorbeşte despre **Gorila**, repusă în circulaţie de „excelentul editor Niculae Gheran" (p. 178). **Jurnalul lui Rebreanu** constată că scrierea cu pricina „nu este un text cu veleităţi literare" (p. 183). **Gib. I. Mihăescu,** este un referat despre monografia lui Florea Ghiţă. **Anii de ucenicie ai lui Marin Preda** rezumă ceva din **Viaţa ca o pradă** şi conchide că această carte, „printre alte însuşiri o are şi pe aceea de a ni se oferi în chip afectiv" .p. 189). Nu am înţeles cum vine asta. **„Princepele"** comentează „curioasa carte" (p. 194) a lui Eugen Barbu, identificînd tablourile de pe coperţi precum şi cîteva pasaje din text, şi evidenţiind, prin două citate, „fantezia" şi, respectiv, „bogăţia de tonuri" ; obiecţiuni lingvistice. **Romanul artistic** (sic) este **Frumoşii nebuni...** al lui Fănuş Neagu : „scriere atestînd deplina maturitate artistică a prozatorului" (p. 206). **Romanul românesc** e o cronică laudativă la **Fascinaţia** lui Laurenţiu Fulga, dar nu se poate explica de ce această cronică se numeşte „Romanul românesc". **Don Juan azi** explică pe o pagină cine e Don Juan, iar pe cealaltă de ce nu e bun romanul cu acest titlu al lui N. Breban. **Romanul omului de ştiinţă** : „ca roman-dezbatere, **Iluminări** de Al. Ivasiuc e o carte remarcabilă". Rămîne puţin imprecisă noţiunea de roman-dezbatere, oricum, diferită de romanul artistic. **Romanul filozofic** se ocupă de **Însoţitorul** lui C. Ţoiu, „o carte ce se adresează deopotrivă minţii ca şi participării afective a cititorului" (p. 218). Concluzia recenziei nu e limpede : cum să se adreseze „participării" ? Dacă Al. Piru a voit a spune „sufletului", atunci e un truism, căci orice carte din sfera beletristicii se adresează minţii şi inimii. **Un „nou roman" românesc** ar fi **Absenţii** lui Buzura care lasă „din cînd în cînd impresia prolixităţii" (p. 221). **Literatura ştiinţifico-fantastică** aplaudă cartea lui Florin Manolescu, „extrem de avizată" (p. 225). **Ultimele poezii ale lui Al. Philippide** povesteşte cîteva poeme ale „impecabilului artist care a fost Al. Ph., poetul" (p. 229). **Elementul acvatic la Bacovia** reproduce cu scurte consideraţiuni satelite versurile în care apare susnumitul element, încheind că Bacovia „nu e un poet descriptiv, nici erotic, nici filozofic, dar că are capacitatea de a vorbi despre un destin" (p. 233). **Un fiu al logosului** e o ridicare a sprîncenelor în faţa versurilor lui Ion Gheorghe. **Un jurnal de călătorie** redă cîteva din impresiile doctorului Şt. Berceanu.

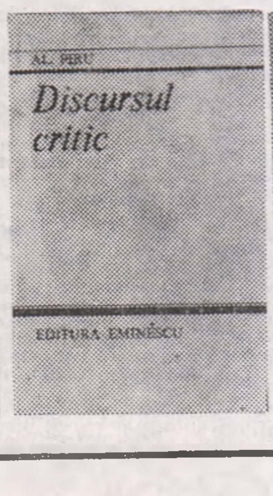
Al. Piru (n. 22.8.1917) scrie clar. El are o jovialitate mordantă, şi didactică. Se pot reţine opiniile sale de istorie literară, nu întotdeauna cele despre romane sau poezii de azi, în care (opinii) e totuşi remarcabilă francheţea.

George PRUTEANU

Dan Grigorescu, Înainte şi după Columb, **Ed. Eminescu, 1987.**

Al. Piru, Discursul critic, **Ed. Eminescu, 1987.**

Proximități

Scrierea, transcrierea

„Ai copiat !", cade, necruțător, sentința profesorului, în timp ce elevul din fața lui se face mic de tot, de parcă ar vrea să se ascundă sub bancă „— O copiem, bineînțeles ! — De acord, hai să o copiem !" — exclamă, plini de entuziasm, Bouvard și Pécuchet, aplecați asupra biroului lor cu două pupitre și trudind la acel amețitor, căci fără de sfîrșit, „Sottisier". Între aceste două extreme, între o practică școlară (și nu numai) condamnabilă, și euforia — vertijul — transcrierii, se află o întreagă mitologie culturală, insuficient cunoscută și, în orice caz, exploatată mai ales pe latura deriziunii și a absurdului. Textul de referință este, bineînțeles, romanul flaubertian, al cărui al doilea volum, rămas în stadiul de proiect, urma să fie o gigantică enciclopedie, alcătuită din citate, a prostiei, un inventar de clișee și de enormități, de discursuri și de stiluri. Copiatul nu este însă cîtuși de puțin, pentru Bouvard și Pécuchet, o operație simplă, căci unei prime etape — a fișării — cînd transcrierea are loc sub impulsul entuziasmului lecturii, îi succede o a doua, a copierii cu metodă — fișele trebuie clasate —, Flaubert imaginînd plăcerea pe care o vor resimți cei doi în „actul material al *recopiatului*" (s.n.). Dar etapa clasării nu reprezintă ea însăși o procedură ce implică la infinit recopiatul ? Căci fișele și citatele, acumulîndu-se, oferă sugestii pentru alte și alte criterii și posibilități de combinare, contactul dintre două citate naște sensuri și asociații noi, colajul devine un imens *puzzle*, cu virtualități combinatorii — teoretic — nelimitate. Nu doar prostia este infinită, pare să spună Flaubert, dar practica însăși a transcrierii generează o reacție în lanț care scapă de sub controlul copistului. *Bouvard și Pécuchet* era o carte care, oricum (abstracție făcînd și de moartea scriitorului), *nu putea fi terminată*, așa cum Pierre Menard — alt „copist" celebru — al lui Borges nu putea, rescriind *Don Quijote*, decît să obțină un text în același timp identic și diferit, ceea ce sugerează, imediat, necesitatea *reluării operației*. A copia o fișă sau a copia un roman întreg înseamnă, în definitiv, același lucru, cu atît mai mult dacă acesta din urmă este el însuși, în felul lui (cazul lui *Don Quijote*), un „colaj".

Acest aspect îi apare lui Adrian Marino, în *Hermeneutica ideii de literatură* (p. 379 și urm.), o confirmare a faptului că literatura nu este decît *continuarea literaturii*. Cultura posedă, consideră teoreticianul, o mare capacitate de productivitate culturală, reperabilă înainte de orice în *impulsul* de a scrie (teză binecunoscută : lectura ca declanșator al dorinței scripturale). Dar „scrisul este inițial și esențial copie, transcriere, apoi apendicele unui text dat, supus dilatării și amplificării continui". Și încă: „Literatura este stăpînită de gestul reflex de a se rescrie, a se transcrie, a se copia cu exactitate. Apologia copierii îi este organică". Iar despre proiectul borgesian: „Ideea de a scrie pagini care să coincidă total cu cele scrise, de a scrie un *Don Quijote*, care să repete cu fidelitate pe cel original (vezi Borges, *Ficciones*), pare ironică, umoristică sau fantastică. În realitate, ea este intrinsecă mecanismului literaturii". Iată, dar, o viziune valorizatoare a ceea ce a însemnat, pentru (și) alții, fantasmă și vertij. Teoria literară a recuperat și domesticit, s-ar zice, pînă și ceea ce părea că nu poate fi întîlnit decît pe nisipurile mișcătoare ale fanteziei.

Deși, ca să fim drepți, transcrierea nu a fost și nu este luată în considerație numai sub regim ludic, parodic, fantastic ori speculativ ; perspectiva flaubertiană și cea borgesiană nu sînt, nici pe departe, singurele posibile. Există, mai întîi, o practică a copiatului care ține de o anumită tradiție culturală, în speță, pedagogică. Înveți și asimilezi ceva impregnîndu-te cu materia respectivă, *intrînd* în ea, refăcînd un traiect intelectual, urmînd pas cu pas, cuvînt cu cuvînt, literă cu literă, drumul parcurs de altcineva. „Demostene a copiat cu mîna lui de opt ori pe Tucidide", ne reamintește Cioran în recentele sale *Aveux et anathèmes*. Și adaugă : „Așa se învață o limbă. Ar trebui să avem curajul să transcriem toate cărțile care ne plac". La noi, „tîrgoviștenii" au mărturisit în mai multe rînduri înclinația lor către transcriere, cele mai proaspete declarații în acest sens aflîndu-se în *Trei oglinzi*, jurnalul de la 18 ani al lui Mircea Horia Simionescu, spre exemplu : „Am avut răbdarea să transcriu mai mult de jumătate din *Manifestul suprarealist* al lui André Breton". Formulele literare experimentate de Radu Petrescu și de ceilalți nu sînt străine de această practică (nu întîlnim în *Ce se vede* o reluare aproape identică a începutului romanului ?), după cum nu prea departe trebuie să căutăm și explicația predilecției pentru jurnal, specie-colaj prin excelență, și care este totodată esențialmente, transcriere, adică (transpunere pe hîrtie a faptului cotidian, a impresiilor, emoțiilor senzațiilor și sentimentelor, care ar fi rămas, altfel, în anonimatul milioanelor de fapte, impresii, emoții etc. identice.

Ajungem astfel la a doua funcție a transcrierii, pe care o voi numi mnemotehnică. E o provocare, o stimulare a memoriei, nu, ca la Proust, prin asocieri involuntare, ci printr-o deliberată și lucidă căutare a relației dintre pagina (re)scrisă și starea sufletească în care fusese receptată prima oară respectivul text. Un exemplu caracteristic ne oferă cartea postumă a lui Georges Perec *Penser/Classer* (1985). Autorul regăsește un manual de istorie pe care învățase odinioară și copie titluri de capitole, legende ale ilustrațiilor, cuvinte și pasaje scrise în italice sau în aldine etc. ; îndeplinind și rolul de stimulator al memoriei, operația (de copiere și de decupaj) pune în același timp în evidență modul în care este predată „acea istorie simulată în care evenimentele, ideile și oamenii (mari) își ocupă locurile precum bucățile unui puzzle" (comparație, hotărît lucru, inevitabilă).

Dar poate că ipostaza cea mai euforică a copierii e dată, într-adevăr, de conceperea actului creator ca o transcriere, ca o înregistrare, o reproducere a ceva preexistent. Trecerea de la oral la scris a fost, în literatură, un prag decisiv : pagina scrisă, „copiind" ceea ce exista doar la nivelul oralității, a dat cuvintelor materialitate și autonomie. Și am impresia că nicăieri nu se vede mai bine ca în jurnalul intim cum scrisul este menit, în chip fatal, reduplicării. Am notat, în numărul din „Caiete critice" despre *Jurnalul ca literatură*, această fină observație a lui Costache Olăreanu : „cred că jurnalul înseamnă doar cele cîteva minute dinaintea culcării, cu alte cuvinte, îmi pare că nu există un jurnal al zilei, ci al timpului necesar scrierii lui". Perfect adevărat, dar aș adăuga următoarele : jurnalul nu există ca fapt literar decît cu condiția copierii — transcrierii — lui.

Al. CĂLINESCU

varia

MIHAIL CRAMA :

„Singurătatea din urmă"

Fascinat de viziuni peste care planează difuz umbra unei tragice interogații, tulburat de presimțirea unor sensuri ce — totuși — parcă întîrzie să se manifeste ca răspuns și împlinire, romanul lui Mihail Crama (**Singurătatea din urmă,** editura Eminescu — 1986) întemeiază o experiență spirituală a cărei rațiune ar putea fi și aceea a unei purificări, a unui catarsis intelectual și afectiv, a unei eliberări prin adevăr. „Va veni o vreme cînd totul va fi clar, foarte clar !" spune un personaj straniu încă din primele pagini ale cărții.

Una din temele de meditație, readusă cu obstinație de autor, pare a fi timpul. Este evidentă preocuparea de a descifra sensurile a ceea ce s-ar putea numi expansiunea în durată a universurilor umane, evoluția sau degradarea energiilor, extincția, entropia secretă. Dar timpul nu este aici numai stihia ce dizlocă universurile sociale și umane (falimente, existențe amenințate și chiar distruse, criza valorilor, prăbușirea miturilor care susțin comunități și concepții), nu este deci un factor de dizarmonie (durata individuală cu cea colectivă, istoria), nu este numai eșec al individului ci și legătura benefică între temporal și veșnic. Mihail Crama contrapunctează cu măiestrie diferite nuanțe ale duratei, realizînd o veritabilă orchestrație în care pulsează cînd respirația uriașă a timpilor cosmici cînd rumoarea îndepărtatelor istorii, cînd sonoritățile lirice ale unei durate psihice calde, contemplînd melancolic frumusețile lumii. Surprinzînd stadii armonice sau dizarmonice ale relației om-timp autorul punctează mereu „prezența" duratei deasupra orizonturilor sub care se mișcă lumile sale : timpul cosmic irecuzabil („auzeam scrîșnirea unor evuri necunoscute", „trecem pe sub apoteoza vîrstelor milenare"...) ; timpul straniei biografii colective care este istoria („priveam cerul acoperit de stele și eram convins că acolo se păstrează, trebuie să se păstreze, vacarmul revoluției franceze") ; timpul psihic, timp al acelui sine îndărătnic ce ignoră istoria privind fascinat și totodată îngrozit veșniciile („Cel din sicriu era tatăl meu... eram cutremurat de priveliștea fără întoarcere ; ...din cauza frigului imens din marile pustii, pe care le străbătea acum. părea dezorientat, singur în fața eternității"). **Singurătatea din urmă** pare a fi o carte a unor lumi paralele situate în durate paralele ce se refuză și se exclud. Ea oferă contururile încețoșate a unei veritabile „Citta dolente" deasupra căreia timpul poartă masca cu semnul malefic al anticei Moire.

Cunoscut și recunoscut ca un poet al sonorităților princiare, Mihai Crama ne dăruie astăzi un roman de o nobilă frumusețe.

Dan ANGHELESCU

ADRIAN MUNȚIU :

„Blazonul"

Opțiunea lui Adrian Munțiu pentru un roman despre daci și Dacia lui Burebista apare deosebit de curajoasă și binevenită. Romanul intitulat simbolic *Blazonul* este o frescă-poem, avînd deopotrivă virtuți epice și lirice, într-o îmbinare armonioasă. Pornind de la un memorabil tablou al atmosferei în care înaintașul lui Burebista se află pe patul de moarte, autorul surprinde acel moment istoric de răscruce, cînd slăbiciunea și moleșeala păreau a se fi înstăpînit peste țară: „Peste toate stăpînise, strălucise El. Dar lipsa lui de cumpătare îl sortise unui lung dezastru. Însuși marele popor se lăcomise la plăceri și vin, căzînd într-o cumplită moleșeală".

Portretul noului rege e zugrăvit mai ales prin introspecții. Prezenței mentorului grec Acornion, de la care aflăm că Burebista cunoștea limbile greacă și latină, i se alătură, pe tot parcursul narațiunii, cea a unui măscărici ascuțit la minte, gata oricînd să vorbească în parabole și avînd rolul de mare sfetnic Lungi pasaje ni-l înfățișează pe noul rege meditînd asupra ceea ce avea de făcut pentru împlinirea visului său de unire sub același steag a tuturor dacilor. Fiindcă ceilalți numeroși principi, și ei la rîndul lor știindu-se regi (între care : Rolles, Coson, Ziraxes și Cotiso apar în prim plan) încă nu-l confirmaseră ca rege suprem. De o pregnanță deosebită este scena de la Argedava, în al cărei palat Burebista îi întrunește pe ceilalți regi, în prezența marelui preot Deceneu. Moment decisiv pentru viitorul stat al Daciei unificate, spre a rezista amenințărilor de la hotare. Alături de figura marelui rege, cea a lui Deceneu este și mai impresionantă. Acesta pare a întruchipa, în viziunea lui Adrian Munțiu, nivelul de sus al spiritualității dacilor. Din acest spirit se va naște ideea stîrpirii viilor și cea a renunțării la poligamie. Iar din voința lui Burebista, celălalt ideal suprem: unirea. „Deceneu, tu dă-mi putere !" își spune sieși, la un moment dat regele, cu gîndul la un singur sceptru și un singur blazon, cel al lupului și al șarpelui, reprezentînd în egală măsură forța și înțelepciunea.

În ciuda unor pasaje stufoase, cu aer de filosofări de prisos, romanul „Blazonul" poate fi considerat ca o realizare originală și valoroasă.

Haralambie ȚUGUI

ALINA NOUR :

„Extratereștrii de buzunar"

A patra carte a Alinei Nour (**Extratereștrii de buzunar.** Editura Ion Creangă, 1987) vine să continue, în mod evident, în planurile tematic și stilistic, preocupările și proiectele autoarei materializate în precedentele volume („Un mister cu stafide", „O comedie printre noi" și „Firul magic al Seherezadei"). Și de această dată textul se află sub semnul dublului, atît din punctul de vedere al receptării (el adresîndu-se, în egală măsură, lectorului aflat la vîrsta copilăriei, cît și celui matur, fiecare dintre ei găsind mesaje și simboluri la care să rezoneze, totul trimițînd la **Alice în țara minunilor** sau la **Călătoriile lui Gulliver**), cît și al relației dintre estetic și etic — cartea fiind nu numai „frumoasă", dar și, primei categorii de cititori, utilă, asemeni unei fabule ori parabole. Să nu uităm a aminti că autoarea își ilustrează ea însăși povestirea, cu desene sugestive și pline de haz, realizînd astfel un lucru întreg și rotund.

Adaptarea povestirii la realitățile secolului zborurilor cosmice și al farfuriilor zburătoare este vădită, astfel încît personajul principal, Ada-Alintata (aproape toate numele sînt sintetice cărți de vizită ale celor care le poartă) va fi determinată să intre în aventură de către doi extratereștri (chiar dacă de buzunar). Ca într-o altă carte de referință a copilăriei, **Pinocchio,** orice tentativă de a minți atrage după sine sancțiuni ; nu au loc însă transformări fizice, ci doar adîncirea în tot mai multe peripeții, supunerea eroinei la încercări — adevărate munci ale lui Hercule pentru ea să coasă (bine !) nasturi, să facă (la fel de bine !) mîncare. Spațiul în care se desfășoară aventurile este acela al două stranii planete (a obiectelor pierdute din buzunar și a celor trei sori), populate de năstrușnice personaje, dintre care amintim pe Nastur Vodă cel Sucit, Băsturica Nu face Nimica, Cavalerul Degetar de Cleștar, Prințul Fermoar Ruginit, Mitru Pupitru, Marele Sef al Buzunarelor. La asemenea locuri și eroi corespund întîmplări pe măsură : se zboară folosind drept vehicul spațial nasturii, acele de cusut sînt folosite drept sulițe de tras la țintă (reprezentată, desigur, de nasturi), protagoniștii duelurilor întrebuințează foarfecile, plouă cu apă caldă și șampon, se joacă tenis cu chiftele și biliard cu găluște etc., etc. Happy end-ul este necesar și firesc : Ada își pierde (renunță, de fapt, la ele) toate acele „însușiri" care-i aduseseră renumele de Alintata.

Și în **Extratereștrii de buzunar** Alina Nour face dovada acelor calități care o înscriu în rîndul celor mai buni autori de proză pentru copii.

Dorian OBREJA

DUMITRU VACARIU :

„Poteci fără întoarcere"

Cunoscător avizat și sensibil al categoriei speciale de cititori căreia i se adresează în primul rînd, Dumitru Vacariu redescoperă în *Poteci fără întoarcere* (Editura „Ion Creangă", 1987) o zbuciumată pagină de istorie din prima jumătate a secolului al XIX-lea, răsfrîntă în destinul anonimilor al reprezentanților diferitelor categorii sociale. În linii sigur exersate, autorul conturează o lume sfîșiată de abuzul puterii discreționare, o lume în care libertatea, dreptatea se cîștigă cu prețul vieții, dăruită răzbunării recuperatorii, vendetei izbăvitoare. Este vorba de o poveste cu haiduci petrecută într-un ținut nemțean.

Situate în afara portretelor robot, personajele evoluează complex, dominate de îndoială de avînturi antagonice : Costea, suflet chinuit ezită între dragoste și datorie filială, între puseuri de răzvrătire și retrageri pacifiste, Pîncu strînge biruri fără a-i nedreptăți pe oameni, rămînîndu-i credincios și stăpînului, Vlad, cutremurat de mișelia tatălui său de tragediile celor nevoiași, îi sprijină haiducii, traversînd crize existențiale, visează la liniștea satului părăsit. Stăpînit orchestrate, educativul implicat, instructivul (se descriu detaliat costume, diferite obiceiuri proprii epocii respective), dramatismul acționat de dialogul alert, de spectaculoase răsturnări de situații, de urmăriri sau altercații cu bîte, flinte și pistoale, minuțios regizate, se alătură construcției echilibrate, epicul variat susținînd lectura în cadența scriiturii elegant cursive, înnobilate de un lirism ocolit de accente patetice („Rămase drept zălog pădurii, cîteva pete de lumină mai licăreau stinghere în apele adormite ale izvoarelor. Uriașă ,totuși sprintenă, făptura călugărului care înainta printre copaci, părea ruptă din întuneric"), sau de prezența arhaismelor a regionalismelor suculente, a rostirii aforistice. *Poteci fără întoarcere* (happy-end-ul contrazice totuși titlul) îmbogățește astfel dificilul gen al literaturii pentru copii, arie de încercare și dovedire a virtuozității scriitoricești, constituind în același timp un punct de referință în biografia autorului.

Virginia BURDUJA

IOSIF VIȘIN : „Micul detectiv"

Un roman cu intrigă polițistă, o lectură agreabilă pentru toate vîrstele, *„Micul detectiv"* îmbină secvențe pline de duioșie, care descriu viața unui copil inocent, obligat de împrejurări să părăsească satul și să trăiască la oraș, într-un mediu ostil, cu secvențe pline de cruzime unde abundă scene de groază, dar în cele din urmă inteligența și perseverența protagoniștilor înving. Iosif Vișin urmărește evoluția unui destin întortocheat, cu situații limită și rezolvări neașteptate de conflicte, cu personaje conturate fin sau, dimpotrivă, cu fizionomii caricaturizate din cîteva linii caraghioase, îngroșate peste măsură, atunci cînd galeria de portrete i-a servit la reliefarea unor caractere negative. Eroii din mediul rustic se adaptează greu la oraș, dar reușesc să-și păstreze integritatea sufletească, dau dovadă de multă diplomație, schimbă conduite umane, au o răbdare de fier și o viziune foarte clară a situațiilor. Între ei conversează cît se poate de firesc, amabili, pe un ton care amintește de cunoscuta sfătoșenie moldovenească, într-o mișcare aparent greoaie, dar, calculați pînă-n vîrful degetelor, prevăd jocul periculos al adversarilor. O căruță cu doi cai, încărcată cu lucernă, transportă spre oraș pe Andrei, personajul principal, un băiețaș cuviincios, cu posibilități materiale reduse, melancolic, întreprinzător atunci cînd este nevoie ; o căruță cu doi cai care se deplasează într-un spațiu păduros, odihnitor, plin de farmec, asupra căruia Andrei aruncă o ultimă privire înainte de a se despărți pentru o vreme îndelungată, de sat. Discursul narativ simplu, păstrează o tensiune constantă în tot parcursul textului. Încă din primele pagini aflăm că protagonistul are calități de excepție : găsește pe marginea șoselei o geantă cu bani, bijuterii și acte pe care în mod indirect o va înapoia păgubașei, are o discuție hazlie și înțeleaptă cu doi băieți care ar fi vrut să-l bată ; reușește să-i înmoaie inima lui Georgică Militaru, unchiul său, bărbat bețiv, violent și imoral, exclus din armată unde era ofițer, fără nici un fel de justificări. Iosif Vișin manifestă un interes deosebit pentru locuințele bizare al căror interior este deschis cu îndemînare. Desigur aceste construcții sînt adecvate întîmplărilor, spațiul de desfășurare al unor evenimente spectaculoase, edificii care întregesc psihologia unor personaje. Casa lui Georgică Militaru provine dintr-un fost han. Aici va sta în gazdă Andrei și va cunoaște lumea de la periferie, o adunatură de tîrgoveți, obișnuiți să se mulțumească cu puțin, să stea retrași în adăposturile lor, pasivi, cu o personalitate ștearsă, cu o viață monotonă și tristă dar sensibili cînd aud o doină cîntată la fluier, sau atunci cînd sînt martorii unor scene cumplite. La fiecare pas personajului principal i se dezvăluie biografii interesante care îl emoționează, îl îndeamnă să cugete adînc, își face procese de conștiință, se hotărăște să schimbe lumea. O dată cu complicarea acțiunii, textul narativ devine din ce în ce mai atrăgător. Propozițiile scurte conferă discursului mai mult dinamism. Maria, soția fostului ofițer, pune la dispoziția copilului dosarele de familie. Numai așa acesta intră în posesia unor adevăruri crude, pe care mai tîrziu le va judeca matur și va acționa ca atare. Andrei este un fel de personaj de basm : iubește animalele pe care le întîlnește în calea sa (pansează laba însîngerată a cîinelui, se arată înțelegător față de o pisică izgonită), animale care, la fel ca în povești, vor ajuta în momente grele binefăcătorul. Și tot ca în basme o fată este răpită — nu de zmei — ci, de Florin Stamate, zis baronul, criminal de război, fost ofițer răpitor de minore, asasin. Urmează un șir de peripeții, unde Andrei (micu detectiv) se dovedește a fi abil, dezleagă rînd pe rînd enigmele, eliberează fata, dă de urma răufăcătorilor.

George BĂDĂRĂU

brize

Imprudență

Venea la masă îmbrăcată mereu altfel, un veritabil recital de modă, se vedea că fusese frumoasă, din strălucirea de altădată doar părul și ochii, părul încă des, întreținut în, probabil, aceeași nuanță de chitru, care-i convenea de tînără, ochii verzi, un verde mineral, rece, gîtul lins și suplu, gîtul ăsta trebuie să fi reținut în mod special atenția altădată, era acum mascat de eșarfe discrete, de altfel trădătoare și senzaționale. Doar așa se mai simțea bine, se credea în atenție, trăia. Pînă în ziua cînd apăru el, înalt, solid, în pantaloni scurți, plesnind pe pulpele zdravene, jovial cu toată lumea, **gladiatorul,** masculul pensiunii, e adevărat, trecut bine de prima tinerețe, dar fascinant încă, unul din acele exemplare evidente, impunătoare, de neocolit. Tot ce păruse **normal** pînă atunci în comportarea ei, se modifică brusc, era atît de absentă și atît de abstract sociabilă și binevoitoare cu ceilalți, încît dădea impresia unei alte ființe. Privirile îndelungi cu care-l învăluia chiar și cînd el se așeză la o masă îndepărtată erau de-acum un spectacol pe cît de insolit, pe atît de obișnuit, nu mai surprindea pe nimeni. **Gladiatorul,** masculul în pantaloni scurți, fantele de pensiune se amuza, se știa admirat și se amuza, își juca rolul fatal fără prea multe scrupule, se mișca printre mese ca un play-boy premial, întîrzia și la masa ei, sau pur și simplu trecea doar, mîngîind în fugă buchetul de la colțul mesei, nările ei vibrau, ochii se înfigeau hapsini în pulpa rotundă și lucioasă de maratonist odihnit, ce bărbat !, tu, Eleonora, îi șoptea Eleonorei, ce bărbat !, Eleonora încerca s-o mai astîmpere, Hortensie, domolește-te —, tu, îi spunea în surdină, te vede lumea, ești nebună ?, știi ce-o să iasă din asta la întoarcere. Degeaba. Hortensia era de nestăvilit, își administra tot mai des pastila, sorbea repede din paharul cu apă, își ducea furișat mîna la inimă și, imediat, zvîcnea, își înălța capul și-și aerisea aripioarele nărilor, delicate, delicate...

Pe 15 septembrie urma să se încheie seria, pe **13 gladiatorul** o întîlni singură la chioșcul de ziare și-i propuse o excursie, sus, la 2000, la 2000 ?, se sperie Hortensia, da, cu telefericul, o liniști el, o, sigur, sigur, cu mare plăcere, se calmă ea, cînd ? păi, aștept el o clipă, chiar și azi, azi ? ! se alarmă ea din nou, da, azi, insistă el și-i prinse brațul gol și moale, imediat sub mîneca foarte scurtă, de ce nu ?, acceptă Hortensia, de ce nu ?

Au stat la masă, Hortensia i-a spus Eleonorei : dispar, nici o vorbă, da ? unde dispari, tu ? se îngrijoră Eleonora, ești nebună ? ce-i cu tine ? nimic. Pe la 4, soarele încălzea încă bine, la umbră era răcoare. **Gladiatorul** a așteptat-o lîngă podul de piatră, au luat telefericul, la cota 1400 li s-a spus că e defectă cabina, dacă vor, pot merge cu telescaunul. Luăm telescaunul, îi zise el, prinzînd-o încurajator de talie. Sub bluză, îi simți mușchii spatelui, reci, și rigizi și se înfioră o secundă ; ea se întoarse și-l privi pierdută, gata să se împiedice. De cînd nu mai trăise emoția asta ! A ajutat-o să se urce, a prins și el sprinten scaunul următor, de-aici o urmărea și-i striga, din cînd în cînd, Horteeensia ! Ea se ținea strîns de bară, părea înțepenită în scaun, nici o întoarcere la chemările lui, ce-o fi cu ea ? se întrebă de-odată **gladiatorul,** imprudențele mele !, și-și lovi fruntea cu arătătorul. Aproape de 2000 o văzu că se apleacă moale în dreapta, pînă la stație nu mai erau decît cîteva zeci de metri, o strigă, nimic, cei de sus o observară, s-au aruncat amîndoi mecanicii și au desprins-o de scaun. Era moartă ? A sosit și el și a fugit spre grupul care se formase în jurul ei, întinsă acum pe iarbă, nu, nu era moartă, Hortensia, îi spuse mîngîios, și-i luă mîna într-a lui, albă, uscată, nu-ți fie teamă, uite, coborîm imediat. O luă în brațe și, fără să mai întîrzie între gură-cască, începu să coboare pe cărarea de sub telescaun. De abia reușea să-i mai sprijine capul, tot mai moale, ochii măriți, apoși, fixați pe fața lui transpirată, ce imprudență ! ce imprudență ! și încercă să grăbească coborîrea, o luă pe scurtătura bine știută, Hortensia ! Hortensia, ei, ce faci ? Hortensia ! Își dădu brusc seama că ducea o moartă. Se sperie, o lăsă jos, se întuneca, în depărtare se vedeau luminile de la cota 1400, o ridică, trupul ei rece îl înfioră, și produse o spaimă necunoscută, era ud, gîfîia, îi era greață. Hor... vru s-o strige din nou, încotro, s-o ia ? la Cotă !, nu știe ce vor spune ăia, pensiunea, numai pensiunea, își repetă, e singura soluție. Era noapte de-a binelea, singura lumină, cea difuză, reflectată, a orașului, îl ajuta de abia să distingă scurtătura. Lîngă Peleș, o mai lăsă o dată jos. Vru iar s-o strige, nu, pe la ariniș se trase între copaci să nu fie luminat de-o mașină, o durere atroce îl încleșta omoplații, încă puțin !, încă puțin ! își făcu iarăși curaj, cum voi intra acolo ? lasă asta, totu-i să ajungi, doamne, ce-mi arde pielea capului ! ce le voi spune ?...

La nouă, în sala de mese mai erau cîțiva întîrziați, împinse ușa cu piciorul și intră. O secundă, nimeni nu mai mișcă.

A albit, strigă cineva din fundul sălii, arătîndu-l ca și cum n-ar fi văzut-o pe Hortensia moartă în brațele lui.

Val GHEORGHIU

pro juventute

Convorbiri literare prin corespondenţă

■ **Emil ALBIŞOR — Vînju Mare (Mehedinţi).** Rare proeminenţe pe un fond monoton : „Zgilţîiau zorile / umbrele ferestrelor / şi era cald". ■ **Vasile ANDONI — Tg. Mureş.** Doar Inserare iese, oarecum, din banal. ■ **C. ANTON — Iaşi.** Aceleaşi versificaţii fără har. ■ **Romeo-Liviu BALANICI — Iaşi.** În continuare, subliteratură. ■ **Luminiţa-Elena BOTEZ — Tg. Neamţ.** Sensibilitatea, versificaţia corectă, gravitatea sînt însuşiri certe, dar insuficiente. ■ **Aron BUCIUMEANU — D. T. Severin.** Textul ne-a parvenit prea tîrziu. ■ **Vasile CORODEANU — Galaţi.** Amănuntele, obsesia preciziei sînt păgubitoare : „Peste iarba **acestei** toamne / s-a aşternut **un strat subţire** / **din** rugina oaselor mele." Eliminaţi ce am subliniat şi veţi vedea că e mai bine. ■ **Mugurel Petronius CORNILĂ — Buzău.** Inegalităţi. **Reverberaţie** e cea mai bună, **Dincolo către aici** e slabă. ■ **V. Dumitru DIŢĂ — Focşani.** Nivel modest. ■ **Vasile V. FLUTUR — Sighetu Marmaţiei.** Sentimentalisme exprimate naiv şi retoric : „chipul tău mov / Frămîntat de îndoieli / şi de timp / Suflete de cristal / Te aud, te văd, te simt, / Frumuseţile tale le iubesc". ■ **Anafan GALĂTEANU — Bîrlad.** Dv. înşivă „schiungiuiţi" (cuvîntul vă aparţine) limbajul poetic : „şi în junghiuri să te zbaţi / cu spinarea-ncovoiată / cînd a-nvinge a lui săgeată / veninoasă, pururea să nu-l mai uiţi". ■ **Titi GHEORGHIU — Vaslui.** Anumite accente frivole anulează gravitatea mesajului. Oricum, textul nu e rău. ■ **Gordius şi Gordias — Bacău.** Lucruri interesante. Cu cine stăm de vorbă ? ■ **Vasile GRĂMĂTICU — Gura Humorului.** Onorabil, dar fără relief. Există şi o excepţie: „că mult am mai mers împreună, pe jos, / se poate vedea : umbre lungi, prelungi pînă departe / subţiri de lumină pînă la os / deopotrivă şi oriunde îndulcesc pămînt misterios". ■ **Thomas GROSS — Baia Mare.** Greşeli de ortografie, de dactilografie, speranţe literare puţine. ■ **George ICHIM — Şotînga (Dîmboviţa).** Dezolant : „Tu, moarta mea / Fără de grai, / Ai lăsat lumea, / Iubiri nu mai ai". ■ **Toma ISTRATI — Bucureşti.** Cîntece de dor şi of, unele, pe alocuri, inspirate **(Zefirul)**, altele veritabile cuplete lirico-umoristice : „Telefonu-i glas de dor / Cînd la fel ca floarea creşte / Dintr-un suflet în fior / Prins, ca fieru roşu-n cleşte. // Deci, te rog, primeşte-mi floarea / Inimii prin telefon, / Şi-i ascultă-nvolburarea / După noul clipei ton". ■ **Irina MACSIM — Moineşti.** Nu aţi renunţat la „reflecţii" : „Existăm într-un spaţiu / plouă doar cu vise../ şi dîndu-şi esenţa / obscurului dor". Nici în rest nu e mai bine. ■ **Ion Florin MARINOIU — Bumbeşti-Jiu.** Rataţi, în final, **Ierbar.** În general, există tendinţa de a explicita ceea ce trebuie să rămînă ascuns. **Hamlet** e încărcată simbolic : „prăpastie dulce", „inima lichefiată de ger", „vertebra amintirii" etc. ■ **Olga Simina MERCHEZ — Deleni (Iaşi).** Nu-i rău, dar nici cum ar putea să fie. Lipseşte concentrarea, risipiţi încă multe cuvinte. ■ **Mirela — Iaşi.** Mai trimiteţi. ■ **Gligori MINJA — Iaşi.** Manuscrisul e neglijent în fond şi în formă. ■ **T. NOIMIŞ — Suceava.** În general, lucruri banale, mai puţin **În faţa primăverii.** Secvenţe răzleţe reţin atenţia şi în alte texte, prea puţine, însă. Din **Ştiu..** rămîn, ca poezie, următoarele : „Ştiu că va veni toamna //.../ După îmbrăţişarea reţinută a iubitei". ■ **Adriana Luiza ODOBESCU — Adjud.** Starea poetică, sentimentală, de fapt, nu poate suplini, în nici o împrejurare, realitatea să-i zicem lingvistică a poeziei, realitate care, în cazul dv., e deficitară. ■ **F. ONCESCU — Craiova.** Mi-aţi trimis din nou **Educaţie sentimentală,** despre care v-am spus cîte ceva în numărul trecut. ■ **Cristina PROFIR — Petricani (Neamţ).** „Lacrimi de rouă", „lacrimi de diamant", „lacrimi de durere" — nici una dintre asociaţii, metaforică sau directă, nu spune mare lucru, fie din pricina uzurii (limbajul poetic are o uzură a sa), fie a evidenţei. Acesta ar fi şi nivelul general al textelor. ■ **C. ROMANESCU — Cîmpulung Moldovenesc.** Vă menţineţi în sfera faptului divers. ■ **Cătălin SEREDIUC — Suceava.** Încercaţi o pauză, poate se „încarcă bateriile" şi ieşiţi din inerţie. ■ **Nicolae SILADE — Lugoj.** Am reţinut **eon III, eon V** şi **eon VI.** ■ **Constantin SÎRGHI — Bucureşti.** Vă străduiţi să fiţi speculativ (în primele texte ale grupajului), fără succes. Celelalte — în linia obişnuită. ■ **Al. STANCIULESCU — Birda (Mehedinţi).** Articolul e nepublicabil. ■ **Alexandru V. VILCAN — Bucureşti.** Versificaţii ce nu permit o discuţie folositoare.

Daniel DIMITRIU

Premiul revistei „Convorbiri literare" la concursul de poezie Craiova — 1987

Eminescu

El avea întotdeauna
vîrsta ce şi-o închipuia
şi-n mijlocul vîrstei bătea un clopot
făcînd să se clatine uşile
şi ferestrele vechilor ctitorii
ale limbii române.
Odată, dezbrăcîndu-se de cămaşă,
aceasta i-a zburat
şi s-a prefăcut în lumină,
odată umbra lui a căzut într-o fîntînă
şi apa s-a răcorit,
vîntul a suflat cu putere
dar el se ţinea de razele lunii
şi striga femeia iubită —
absenţa prin care alerga înspre sine.

Seară

Metafora cerului aprinsă
curge pe lucruri
îndrăgostindu-le,
o femeie cîntă neclar
pretutindeni,
în fiecare seară stau tot mai departe,
frigul de acasă
îşi ascute ghearele de pereţi...

Încet

Prin casa părintească
tîrziu
merg în vîrful picioarelor
să nu-l trezesc pe tata
din pereţi,
vorbesc în gînd
îmi amintesc încet
să nu prăbuşesc vremea

Mirare

Trezindu-se
zorii
au găsit lumea neschimbată,
doar sufletul poetului
printre închipuiri
încă mai păstorea
semnele cerului

Constantin OPRICĂ

prezenţe la junimea

Atlas

Nămeţi de stele cad sticloşi
Prin mine pe pămînt.
Răsare griul, înfloreşte
Braţul ars de febră,
Îşi uită stăpînul...
Cîmpul alunecă în neguri
Fraţi, fraţii mei sînt aici
Pierdut în pleoapa zorilor

Arde poetul

Poetului i-au luat aerul
Pentru a-l pune la încercare,
I-au luat Soarele
Pentru a vedea dacă are dinţii albi,
I-au luat fiinţele şi le-au închis
În sfîrşit,
Din blestem s-a aprins un rug
Pentru a-l mîngîia pe poet.

Dor

Seara magnoliile
Sărută zidurile reci.
Miresme albe
Se-aprind în jarul ud.
Muzica pierdută va intona
Acelaşi palid foc.

Negru, alb, roşu

Negrul îşi plimbă privirea,
Propria-i privire îl acoperă
Aşteaptă să înflorească roşie laleaua
Pleacă,
Tavanul l-a primit ca pe-un frate.

Gabriel HUIDEŞ

Voci tinere

Călătorie

Tată
dă-mi voie să arunc
toţi colacii de salvare
de pe această corabie

să mergem fără de-ntoarcere —

Insule de vom găsi
ancora să n-o arunci
ritmul lopeţilor să nu se schimbe
şi nici velele să nu le cobori.

Vor trece doar valurile
pe lîngă noi
doar peştii doar vîntul.

Ideea de viaţă

Curios acest cîntec de datină
sunetul metronomului
spaţializînd
o simplă idee de viaţă
şi priveghindu-i mersul
parcă de frică să nu cumva
altcineva să-l întrerupă —
e ca şi cum te-ai uita
în albia unui rîu
şi chipul oglindit
ţi-ar arunca în faţă
propriile lui imagini.

Ipostază

Port în mine curiozitatea umbrei
pipăi deci fiecare obiect
coboară imaginea conturîndu-l

camera goală-mi
seduce sentimentele —

am impresia că vieţuiesc
în incinta obscură
a unui aparat de luat vederi
şi doar din cînd în cînd
mă săgetează cîte o lumină.

Satyricon

Un fel de paradis al trupului
e iarba
o mantie de vrăjitor care desface
şi reface realitatea
o spirală a cochiliei de melc —

una prin alta se nasc secundele
şi ceea ce vine
curgere transparentă de umbre
înlăuntrul corpului
demon
mereu îmbălsămat al sufletului
mereu pus pe schimbare
dintr-un ochi în altul
dintru negru în albul —

Un fel de paradis al trupului
e iarba
o iluzie de trecere.

Paul Doru CHINEZU

Arpegii

Poemul pietrei

lui Brâncuşi

În somnul pietrei
cu pereche pier
prăpăstii către şesul fără clipă
în aşternut de umbră straturi de inel
nuntind preasingura secundă
un fel de ou ouat în el
pustiul punct se tot descîntă
îngenunchează apele în el
şi negrul ochi dăltit din stîncă
desenul pietrei, fulgerat de ger
sub palme formele-şi înspică
ieşind tîrziu pre cercuri de mister
în aerul memoriei de stîncă

Rodica Berariu DRAGHINCESCU

* * *

Cînd moare un ţăran
un înger de bronz şi-a ars aripile
trecînd peste trupul luminii
amurgul îi spală ochii
cu iarbă verde
turnată din tăişul coasei
cînd moare un ţăran
pămîntul
cutremurat
îşi înghite
o lacrimă

Săndel STAMATE

Concert de primă vară

Poate că-ai să regăseşti
în viscol de salcîm
şi-n pintenul cocoşului
cabrat pe gard
Cum un şorţ impestriţat al mamei
pus la uscat

În această dimineaţă
cu roua tulburată.

Nu ştiu de ce mi-se pare aşa
poate aşa sîntem noi ţăranii
Ni se pare că pe toate le ştim.

Chipul mamei

Mama
o munteancă sfîntă cum e icoana

Tinereţea şi-a îngropat-o în fîntîni
La Unghiu
La Bicani
Şi Petrea Luchii.

Trecerea ei prin grădină
şi cîmp e motiv de ploaie
toamna de grindină de vînt

Peste un timp
tîrziu
linişte rîvnită
Într-un fel de pace
mai ales ţăranul ştie să o încheie
Cînd le-au crescut copii
cu pene bune ca să zboare.

Cornel VANA

Şi dacă...

Şi dacă am uitat
în semne să mă-mbrac
Adu-mi aminte-n noaptea
sfîrşitului de veac

Şi dacă însăşi marea
în faţă te-a privit
fii punctul ei de sprijin :
secundă fii, sau mit...

Recompune-mă...

Recompune-mă, tu, din necunoscute culori
vreau să am pumnii plini de fluturi
şi să mă nasc spre alb,
eternă piatră translucidă
cînd ziua mea e-n semnul
care ne stăpîneşte gestul,
recompune-mă tu din ultima secundă
cînd fiecare ecou rămîne prins
pe un perete de alge
să nu mă prindă clipind
timpul care se întoarce
reversul săgetat
să nu-mi mai ştie urma...

Dumitriţa CANTEMIR

Gînduri

■ Orgoliul ne împinge iar vanitatea ne îndeamnă.

■ Universitatea trebuie să elimine iar nu să poleiască incapacitatea.

■ Omul poate străbate cu mintea numai pînă acolo pînă unde îşi poate imagina ceva.

■ Fericirea geniului ar fi un adevărat supliciu pentru mediocri.

■ Odată format, stilul încearcă întotdeauna să domine pe creator.

■ Declinul incită întotdeauna cele mai fabuloase speranţe.

■ Mai multe lucruri ştiu tinerii despre bătrîni decît bătrînii despre tineri.

■ Dragostea adevărată nu poate fi urmată de ură nici în cel mai mizerabil suflet.

■ Prin însăşi natura lucrurilor un înţelept nu poate fi decît un ins profund moral.

■ Iubirea este darul suprem al omului dar şi principala sursă a nefericirii sale.

■ Cine nu se îndreaptă la prima lovitură, degeaba este lovit de mai multe ori.

■ Cel mai adesea fericirea însăşi ne răpeşte timpul pentru a fi fericiţi.

■ Cultura este un proces continuu de regîndire.

■ Arta şi morala sînt cele două mari sfidări aruncate de om propriei sale naturi.

■ Cultura este suprema valoare de schimb a spiritului.

■ Capricios şi inconstant, talentul tiranizează cu atît mai mult cu cît este mai slab.

■ Cinismul este periculos tocmai prin sinceritatea sa.

■ Intuiţia este săgeata spiritului.

■ Mai multe idei se debitează de dragul cuvintelor decît cuvinte de dragul ideilor.

■ Curajul este mai uşor de educat decît prudenţa.

■ Dacă eşti cu adevărat înţelept nu te încrede numai în înţelepciunea ta.

■ Principala slăbiciune a iubirii este aceea de a face mereu concesii.

■ Nu iubirea suferă ci orgoliul rănit.

■ Oricît de însemnat ar fi un lucru el nu poate fi considerat numai prin el însuşi.

■ Cine nu încearcă să-şi înfrunte destinul, devine prizonierul său.

■ Oratorii se nasc acolo unde cuvîntul are preţ.

■ Frumuseţea frapează mai uşor şi mai durabil decît inteligenţa.

■ Nebunia de-o clipă poate dăuna mai mult decît nebunia de-o viaţă.

■ Iubirea este servitutea cea mai rîvnită.

■ Gelozia este o tînjire după certitudine.

■ Dacă nu şi-ar fi descoperit limitele, spiritul uman nu ar fi progresat atît de mult.

■ Uneori este mai bine să ne temem de noi înşine decît de alţii.

■ Întotdeauna drumul este mai interesant decît popasul.

■ De obicei, vorbele celor mari par mai adînci.

■ Nimeni nu este pe de-a-ntregul bun şi nici pe de-a-ntregul rău.

■ Deşi se aseamănă, nu toate privighetorile cîntă la fel.

■ Nu-i totuna să fii umil sau umilit.

■ Nu credinţa ci teama şi speranţa îi uneşte pe oameni.

■ Erorile dau strălucire adevărului.

■ E mare noroc că nu ni se împlinesc toate dorinţele.

■ Timpul i-a omorît şi pe zei.

Narcis GIURGIU

Steagul arcaşilor din arbore

(urmare din pag. 8)

TATARIUL

Poiezie de Vasile Alecsandri.

Am rădicat mîna dreaptă cu măciuca în sus şi strig :

„Măi tatare ţine-ţi calul !"...

Aşa am păşit pentru prima oară în viaţă în public, oamenii se îngrămădeau să mă vadă cu măciuca în mînă pe care o învîrteam în jurul capului.

Atunci am obţinut primul succes în viaţă, de atunci oamenii cînd mă întîlneau pe drum zîmbiau la mine şi spuneau : Măi tatare, măi tatare măi, dar şi eu ridicam pumnul în sus şi mai adăugam, Măi, tatare, măi !

După mine au urmat elevul Gheorghe Buliga de la şcoala din Arbore Centru cu o interesantă poezie şi apoi alţi elevi, de la alte şcoli.

Să se ştie că în vara anului 1907 s-au făcut prima scenă publică în Arbore cînd s-au spus primele poezii la o sărbare românească.

BATEREA ŢINTELOR PE STEAGUL ARCAŞILOR

Masa de jos au suit-o în pod sus iar pe masă căpitanul au adus 2 strachini de lut una plină cu ţinte creţe galbene şi un ciocan iar Vasile Mironovici au strigat : oameni buni, aceia dintre Dv. care vor să fie naş al Arcaşilor de la Arbore să vie pe rînd aice sus să bată o ţintă pe steag !

Preotul cel bătrîn se anunţă primul şi bate cel dintîi o ţintă pe prăjina de la steag, apoi scoate din buzunar o piesă de argint austriacă, o pune în altă strachină, iar căpitanul au strigat : oameni buni, sfinţia sa părintele paroh naşul Arcaşilor dăruieşte la arcaşi 5 coroane de argint ! lumea aplaudă, era mirată că 5 coroane erau bani mulţi cam un viţel sugar de vacă. Au urmat căpitanul arcaşi care şi el au donat 5 coroane, apoi au mai urmat cîţiva fruntaşi cu cîte 5 coroane, apoi au început cîte 4 coroane, alţii apoi cu 3 coroane, apoi au urmat în număr mare cu cîte 2 coroane, apoi mulţimea cea mare cu cîte o coroană, mulţi cu cîte 10 creiţari sau 20 de heleri între acestea erau fetele, flăcăii şi băieţii între care am bătut şi eu unul o ţintă cu 10 creiţari.

Aşa au continuat baterea ţintelor pînă seara pe înserate, foarte puţini participanţi care nu au bătut ţinte, coada steagului era ţintuită de sus pînă jos ţintă lîngă ţintă !

Aşa am văzut şi eu o dată în viaţă o coşarcă plină cu bani de se minuna lumea şi spunea : mulţi mînă de la mînă pot face pe unul bogat.

Iar pe la asfinţitul soarelui un domn învăţător se ridică şi spune : Oameni buni pe noapte avem

MARE BAL ÎN CASA GOSPODARULUI DE CASA. POFTIŢI ŞI DV. !

La acest bal au participat şi părinţii mei care m-au luat şi pe mine.

Îmi amintesc că în acea noapte au fost un mare întuneric şi o pîclă deasă şi amirosea a mucegai, iar oamenii spuneau că nu mirosă a mucegai, ci a praf de puşcă care vine de la revoluţia din Moldova de la măciucari.

Aşa s-au terminat una din cele mai mari manifestaţii româneşti pe meleagurile noastre străbune sub povara apăsătoare a jugului austriac.

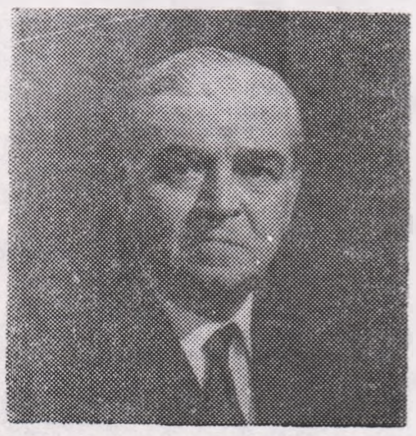
Societatea arcaşilor din Arbore după sfinţirea steagului şi-au continuat activitatea prin sfaturi şi şedinţe la Căminul Cultural unde se găseau zilnic gazete şi cărţi care prin cetitul lor şi sfaturile date de cărturarii satului au început în sat o transformare zi de zi.

Adeseori arcaşii noştri ieşeau cu steagurile tricolore în sat, la diferite sărbări şi festivităţi româneşti şi creştine. Toate acestea au continuat pînă în anul 1914 cînd s-au pornit războiul cel mare şi întreaga populaţie bună de arme au fost mobilizată şi plecată în război.

Iar arcaşii s-au dus şi aşezat steagul lor în biserica cea nouă în rînd cu prapurii, iar fiindcă pe la noi s-au aşezat cîmpul de bătaie, zeci de mii de militari din toate armele au staţionat mai mult de un an în sat, iar steagul arcaşilor au fost furat.

Erată : Titlul lucrării aparţinînd sculptorului Iftimie Bîrleanu (reproducere în numărul trecut, pag. 3) se va citi BOGDAN VODA

Nino Muccioli

poeme

Poezia lui Nino Muccioli

O voce poetică importantă în Italia de astăzi e cea a sicilianului Nino Muccioli, autor a douăsprezece volume, tradus în franceză, spaniolă, portugheză, engleză, olandeză, greacă, arabă —, succint prezentat acum în limba lui Eminescu și Arghezi. Referințe critice foarte numeroase provenind nu numai din Italia, dar și din Brazilia sau din Orientul Apropiat relevă originalitatea, elevația intelectuală, umanismul activ — trăsături definitorii ale poetului de la Palermo, în concepția căruia poezia e participare la construirea perpetuă a omului spiritual. Despre experiențele fundamentale, despre nivelul ideilor și al expresiei vorbesc în special cîteva din volumele sale din ultimii zece ani : Isola (Insula, 1977), Per restare uomo (Pentru a rămîne om, 1978), Fino all'ultimo sole (Pînă la ultimul soare, 1980), Circuità dell'esistere (Impresurarea existenței, 1982), Le Stagioni del tempo (Anotimpurile timpului, 1984) și Presenza dell'uomo (Prezența omului — volum apărut cu cîteva luni în urmă). Exceptînd Insula, toate celelalte, în superbă formă grafică, sînt lansate de către editura milaneză „Mursia" —, prefațatori fiind Giancarlo Vigorelli, Giuliano Manacorda, Walter Mauro, Salvatore Orilia, Giorigo Bàrberi Squarotti, iar la volumul recent Mario Sansone, personalitate proeminentă, universitar reputat, președintele „Asociației criticilor literari italieni". O substanțială antologie critică sub titlul La Poesia di Nino Muccioli, publicată în 1984 de Franco Lanza la Milano, oferă un edificator tur de orizont asupra universului poetic mucciolian. Înainte de toate, autorul Insulei (născut în 1922) e un poet al omului, un reflexiv întrebător, în egală măsură interiorizat și observator grav al lumii din jur, avînd ca repere lumina, timpul, o etică a trăirii în puritate. Moralist ironic, preocupat de soarta omului contemporan, poet de formație intelectuală sistematică (doctor în filozofie), el nu încetează de a aborda fenomenologia individului, finalitatea eforturilor lui în raport cu sine, cu temporalul și eternul. Anxietate, ironie, grotesc alternează cu certitudinea unor valori ontologice verificate.

„A scrie — precizează Nino Muccioli — înseamnă o îndatorire de a scrie ca oameni, nu ca literați. Modul de a scrie perfect, dar fără semnificație pentru viață, nu mă interesează..." Mai toți comentatorii subliniază sicilianitatea poetului ca mod de participare la viața în lumină, solară, triumfătoare, dar și la tristețea celor excedați de mizerie, de unde „invitația la realitate (Tu nu cunoști Sicilia), care e o realitate de suferință, de seculară degradare a oamenilor și a pămîntului Siciliei..." (Pietro Mazzamuto). Raportată simbolic la destinul poetului însuși, insula e o emblemă a singurătății omului, care — drept compensație — trimite antene spre semeni, într-un gest de solidaritate socială, etică, general-umană. Dincolo de peregrinări în ficțiune, în solità — cuvînt construit de poet și care semnifică un aliaj de solitudine, de solaritate și de solidaritate —, Muccioli-poetul e un luptător, un militant pentru demnitatea omului. Comparat cu Péguy, în latura dinamică, angajată, Nino Muccioli-artistul e un modern cu solidă cultură clasică, partizan al concretitudinii, al versului care vorbește direct rațiunii și inimii, apropiat în acest sens modului reprezentat de un alt sicilian : universal-cunoscutul Salvatore Quasimodo. Profilul cel mai caracteristic al palermitanului Nino Muccioli e cel al vizionarului care visează și speră cu disperare : „Port aci înăuntru un soare, și nu moare / pîn-la ultima noapte..."

Pînă la ultimul soare

Privirea mea caută lumina
pe care-o răspîndeau ochii tăi în acea zi,
privirea mea înnoda frînturile
pe care timpul le pricinui pe-a ta față,
mi-amintesc fragedul tău surîs
o doamna mea, plină de ore, de iubire.
Norii azurii și spume albe-n mare
brăzdează cu speranțe noul soare ;
un zbor cu lungi chemări de pescăruși
face cor cu iasomia
în tremur de candoare.
A coborît toamna cu sfioasele-i
aripi de păsări migratoare și despărțiri.
Struguri de ceață și munți baricadați
aduc melancolii jilave ;
dar aci-nlăuntru port un soare care nu moare
pîn-la ultima noapte.
Sufletul tău întins la soare
ca o pînză spălată la uscat
îmi vorbește alb ca dimineața asta.
Am scris într-o zi că numele tău e tinerețea,
tu ești tinerețea, dragostea mea,
intrași în ochiul meu ca stăpînă
și ajunseși jos în fund pînă la inimă
și sta-vei acolo pînă la ultimul soare.

De un timp încoace

De un timp încoace
oglinda e deformată,
pungile de sub ochi și ridurile-acelea
nu, nu, nu-s ale mele !
De-abia am început a trăi
și visuri de-auroră trăiesc în cer
aventura noastră de lumină.
Oglinda e deformată, e mincinoasă,
trebuie s-o schimb cît mai repede,
prea tînăr e sufletul iar inima
palpită și făcut-a cuib
în ochii tăi de bunătate și-amor.
Templu îmi e suflul acela lung
al întregului Univers,
ce-mi înfierbîntă cu soarele-i viața.
Surîzi, Iubirea mea, clipa absorbită
în gustul eternului
încălzește cu soarele ei alternata noastră
întoarcere la sînul zorilor lumii.

Noapte siciliană

În noapte, în susur de greieri,
omul care cîntă
așezat în carul mergînd
prin făgaș
numără și iar numără cîte una stelele
oglindindu-se-n apa gîrlei.
În noaptea asta luna
îmi pare-o barcă mică
navigînd singură, mergînd
spre-ale orașului lumini departe.
Zboară ușor dus de vînt
parfum de portocal înflorit
și culcat pe spate pe verde covor
simt cum mă-ntîmpină astrele toate
între strălucirea lunii
gingaș fremătînd în frunziș
și-acest a fi noaptea
ce stranie legătură.
Aud încet încet cîntul monocord
risipit mai departe
și simt că-mi dă-ntîlnire
la marginile timpului.
Și luna în noaptea asta-i singură
pe Carul Mare pribegind printre stele.

Amintire ștearsă dintr-o zi de ploaie

Picături de ploaie cîntau,
picături de ploaie vibrau,
picături de ploaie tresăltau
pe țarinile arate de om.
Mîini tinere șovăitoare se-așezau
pe nepăsătorul chip al timpului,
îi cercetau trăsăturile,
tinerețea se bucura,
zburau rîzîndu-și de mine.
Cu părul jilav de ploaie
mergeam, ținîndu-ne de mînă
de-a lungul oaselor pietroase ale pămîntului
și ploaia rănea fețele arborilor
și ochii, iar inimile noastre erau vise.
Iubire, cîte secole,
și cît nisip, și sterp !
Amintirea se dă uitării
Și din acea zi iată se pocește fața.

Testamentul meu

E-o fereastră pe care n-o pot deschide
„c-aceea" ai înțeles, ba chiar e-o ușă
și va fi ultimul lăcaș statornic
pe care-l voi deschide pentru a se-nchide
pe veci
sub o curată placă de marmură,
unde se va tăia pe măsură
un pic de spațiu pentru un pic de timp.

Privesc lumea din jur și iată mă-ncîntă;
lumina asta rezemată de pomi
răspîndește-n jur nimburi gălbui.
Cînd tot nămolul orelor s-o depune
voi ajunge-n infinita singurătate
într-o zi și eu.

Nu mă lăsați singur. În pragul acela
va fi, o, prea greu să ne spunem adio,
să părăsim ciorchinii viselor,
s-ajungem la adevărul gol
pe veci.
Voi duce-n mine, pînă-n fundul inimii,
ochii tăi fără răsărit
spre-a-nfrunta poate rîuri, talazuri
și verdea ancoră de stele-n cer.

În tremur de halucinată zăpadă
se-nalță visuri albe de ape limpezi
povești de auroră și dulci roșeli.
Și eterna iluzie a vieții
și corpozitatea spiritului nostru ;
ci timpul trece și umblă-neoprit
și moartea veni-va, dinți de somn,
și voi merge pe plaiul tăcerii
în chip implacabil.

Și-așa, iți voi lăsa-nzestrate cu turnuri tari
o mie, un milion de castele în aer,
nori albi și coifuri și cavaleri
și maldăre de vise lucruri diverse
făcute din lumini colorate și albe
și-apusuri atîrnînd sus în cer.
Iți voi lăsa inima-mi toată-pămînt,
îți voi lăsa inima făcută din mare,
neobosite valuri înnebunesc țărmul
cu izbituri de albe-amintiri.
Amintirile mele ! le-o visa cine ?

Susură azuriul izvor,
dar mă-mpresoară fum de ceață
și iarba se face mai neagră.
Fost-a vreodată primăvară ?
Confuză mi-apare-o nebuloasă —
acea memorie a anotimpului meu,
lunga umbră a corpului scund totuși,
tinerețea...

Culoarea asta din jur densă și grea,
Culoarea asta cenușie și minerală
de piscuri în singurătăți peste văi,
de fluvii secate și de torenți
iată ce-mi rămîne-acum.
Poate draga mea e prologul
la vorba finis.
Tot ce-mi rămîne e să sper
că mi-am jucat rolul
cu demnitate.

Prezentare și traduceri de
Constantin CIOPRAGA

Metakse

poeme

Creația lui Metakse, una din reprezentantele de frunte ale liricii armene contemporane, se află în atenția cititorilor de mai bine de 30 de ani. În 1957 a apărut, la Erevan, primul ei volum, intitulat Tinerețe. Au urmat Inimă de femeie (1960), Lacrimile altuia (1963), Dăruire (1968), Atenție, inima ! (1974), Dragostea înseamnă credință (1977), O mie și una de iubiri (1981), Talismanul dragostei (1983). Temele de predilecție ale talentatei poete armene sînt dragostea pentru patrie, pentru trecutul ei istoric, femeia, văzută cu tot ce are ea mai sensibil și mai încîntător, în general oamenii zilelor noastre, în a căror viață spirituală poeta găsește sprijin și izvor de inspirație.

În 1976, la invitația Uniunii Scriitorilor din România, poeta a participat, la București și Constanța, la „Festivalul internațional de poezie", iar la ora actuală pregătește traducerea în armeană a unui volum din lirica lui Tudor Arghezi.

Erevan–București

De la Erevan la București
Este cel mai scurt drum din lume
Pornind pe calea sufletului, printre gene,
În ritmul bătăilor inimii, visînd,
Pe căile tuturor dorurilor,
Te vei convinge lesne,
Că acel drum e cel mai scurt din lume.

De la Erevan la București
Este cel mai drept drum din lume.
De vei măsura firul ce leagă inimile, sufletele,
De vei măsura pornirea prietenoasă a cititorilor,
De vei măsura lumina degajată printre gene,
Te vei convinge lesne,
Că acel drum e cel mai drept din lume.

De la Erevan la București
Este cel mai apropiat drum din lume.
De nu vei trece țări și mări,
Ci cu aripile viselor pămîntene,
Vei străbate eul tău, de la un cap la altul,
Te vei convinge lesne,
Că acel drum e cel mai aproape din lume.

*
* *

Îndepărtata mea iubire,
De ce tînjesc după tine zi și noapte ?
Cînd pe buza acestui ev greu
Ești hrană neobișnuită și scumpă sufletului,
Și rămîi ca o himeră, o iluzie
A necuprinsului meu dor.

Îndepărtata mea iubire,
De ce te doresc zi și noapte ?
Rătăcesc cu toate fibrele sufletului meu
Pe toate drumurile care duc spre casa ta,
Silită fiind să-mbrățișez cu mîinile-mi arzînde
Doar pe bătrînul meu poștaș.

Îndepărtata mea iubire,
De ce te strig zi și noapte, mereu ?
Cînd de la Erevan la București
Linia hotarului frînge o inimă
Și se reface ca semn de adio
Pe harta dragostei destinului meu.

Vechiul pod

[legendă]

Se povestește din vremuri străvechi
Că la mijlocul învolburatului rîu Kasah,
Oamenii vrut-au să-ntindă un pod,
Au cărat pietre, le-au purtat fără, să se plîngă,
Le-au stivuit pe malul rîului,
Dar de cîte ori au pus temelia podului
Rîul a tras și a dus pietrele.
Meșterii zidari își pierduseră speranța
Dar s-au sfătuit cu bătrînii satului învecinat.
Aceștia s-au gîndit, au cîntărit și
Au luat o hotărîre tristă —
Pentru ca temelia acelei construcții să fie
trainică
Era nevoie să se zidească acolo o fată orfană.
Astfel că meșterii găsit-au într-un sat
O blîndă fată orfană,
Au luat-o cu bani și au dus-o, punînd-o în zid.
Se povestește, de asemenea,
Că biata fată nu s-a împotrivit,
A stat supusă, a privit neputincioasă,
Iar cînd zidul i-a ajuns la genunchi
A cîntat cu durere :
— Au adus-o pe biata orfană și
Au pus-o în brațele acestor pietre nemiloase
Au tot zidit, mamă scumpă, au tot zidit
Ah, pînă mi-au împietrit genunchii.
Nu vede sfîntul tău suflet mort,
Cum se înalță pietrele ?
Au zidit, mamă scumpă,
Ah, pînă la mijloc m-au împietrit.
Mai bine mă puneau alături de tine
Să te fi atins lacrima-mi plină de dor,
Au zidit, mamă scumpă, au zidit
Ah, pînă la gît m-au împietrit...
Și cîntecul a rămas neterminat,
Glasul s-a stins, sufletul s-a odihnit.
Podul s-a sfîrșit, străjuind neclintit.
El a devenit un monument pentru fata orfană
Și pînă astăzi pe Kasah
Alături de noul pod de la Aștarac
Il vezi pe cel vechi, ca un martor anonim
al lacrimii.

Cu coada ochiului

M-ai privit, m-ai privit pe ascuns,
M-ai nimicit bucată cu bucată, privind cu
coada ochiului,
Cînd m-ai strîns din nou sub pleoapa caldă,
Privirile ni s-au ciocnit cu putere,
Dar nu s-au sfărîmat...
Și atras de farmecele mele,
Ai mers pe urmele mele, în tăcere,
Și cu marginea genei ai legat
Răscruci, copaci
Popasuri și ai trecut.
Ai unit drumuri și trecători,
Cafenele, prăvălii și case,
Lumini verzi, roșii, sculpturi cunoscute
Afișe galbene, grădini
Și toate acestea îndată
Aducîndu-le laolaltă și împletindu-le
Le-ai leagt de tine drept pavăză,
Încît m-am zăpăcit, am rămas uimită
Și n-am știut cum să lupt singură
Împotriva acelei mulțimi...
Mulțimea aceea, însuflețită sau nu,
A votat pentru tine, iar eu, naivă,
Cu dăruirea mea, lipsită de experiența
bucuriei
Am alergat către tine, aducînd prinos
Speranța sufletului meu...
Au trecut ani din ziua aceea
Singurătatea mea, slăbiciunea mea nudă
Ți-a dat putere brațelor,
Încît cu mărunte dispariții
Mă ucizi pe nesimțite...
Și cînd trec pe vechile noastre urme,
Nu știu pe cine să blestem pentru tine,
Aceste răscruci, pe acești copaci răcoroși,
Aceste străzi fără nume sau încrederea
mea crudă ?...

Echilibru

Cînd pe pămînt
Omul se regăsește pe sine,
Caută calmul
Comunicarea cu visul,
O fărîmă caldă de iluzie vie
Și o ușurare tacită...
Dar cînd el,
Atît pe dinafară cît și pe dinăuntru
Nu ajunge la visul său luminos,
Se pierde pe sine
Nu pe altul,
Și căutîndu-și ieșirea
Nu știe
Să rămînă cu sine
Sau să plece către zări necunoscute ?
S-ar duce pe Lună, dar și acolo
Își pierde echilibrul
Iar echilibrul nu este un articol hotărît,
Ci viață hotărîtoare...
Acum echilibrul a pătruns pretutindeni,
Prin toate ungherele comparațiilor,
Prin toate straturile ființelor...
Și sub greutatea acestor balanțe
Se presează în tăcere
Munții viteji ai revoltei noastre...
Omul care și-a pierdut echilibrul interior
Cu rotirea nepăsătoare a
Existenței care i-a întors spatele
Trăiește ca o vibrație a hazardului...
Numai moartea, transformată în protest,
Indiferent de limitele marii sale împărății
Aduce vieții, ca un memento,
O egalitate deșartă.

Zidul

Zidul ridicat strîmb se năruie-ntr-o zi,
Chiar de ar avea un sprijin,

Chiar de mortarul ar fi din aur curat,
Chiar de i-ai astupa fisurile din zori pînă-n
noapte,
Chiar dacă în frunte i-ai sculpta podoabe,
Dacă s-a zidit greșit din temelii,
Nu-l poți salva în veac,
El odată și odată se va surpa...

Seamănă aidoma

Podișul muntos al Armeniei seamănă aidoma
cu o femeie iubitoare,
Cînd cedează, mîngîie ca zefirul primăverii,
Cînd fulgeră, pentru a veghea existența, ca
pe o cetate.

Ochiul cald al Armeniei seamănă aidoma cu
ochiul de femeie,
Cînd zîmbește de adevărată fericire,
Cînd se întunecă în profunzime, devenind
stăpîn al soartei sale.

Genunile Armeniei seamănă aidoma cu
sufletul de femeie,
Cînd te cheamă misterios și ademenitor,
Cînd te resping, ca bezna înșelătoarelor
îmbrățișări.

Soarele Armeniei seamănă aidoma cu inima
de femeie,
Cînd se aprinde în razele tandreții,
Cînd se învăluie în cețurile opace ale urii.

Podișul nostru al Armeniei seamănă aidoma
cu femeia iubitoare,
Cînd împarte cu stelele amintirile sumbre,
precum Luna,
Cînd se adună cu toate dorurile risipite,
precum un tot...

Prezentare și traduceri de
Madeleine KARAKAȘIAN

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 Administrația: București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef : Corneliu Sturzu
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.